

NAISJÄRJESTÖJEN KESKUSLIITTO -
KVINNOORGANISATIONERNAS CENTRALFÖRBUND R.Y.

PEKING +30

KANSALAIJÄRJESTÖRAPORTTI

Naisten ihmisoikeudet edellytyksenä
kestävälle rauhalle

MIKÄ PEKING-RAPORTTI?

Vuonna 1995 laadittiin Pekingissä naisten asemaa käsittelevässä maailmankonferenssissa Pekingin julistus ja sitä toteuttava toimintaohjelma. 189 YK:n jäsenvaltiota tunnusti silloin ensimmäisen kerran, että naisten oikeudet ovat ihmisoikeuksia ja sitoutui edistämään niitä aktiivisesti. Naisten elämään liittyviä kysymyksiä käsiteltiin laidasta laitaan nimenomaan sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta ja myös tyttöjen ihmisoikeudet sisällytettiin Pekingin julistukseen ja toimintaohjelmaan. 2025 on julistuksen 30-vuotisjuhlayvuosi.

Pekingin konferenssin jälkeen julistuksen ja toimintaohjelman allekirjoittaneet valtiot ja alueet ovat raportoineet toimintaohjelman toteutumisesta viiden vuoden välein. Naisjärjestöjen Keskusliitto koordinoi kansalaisjärjestöjen perinteistä varjoraporttia Suomessa. Valtion virallisesta raportista huolehtii ulkoministeriö.

YK:n naisten asemaa käsittelevä toimikunta CSW seuraa Pekingin julistuksen ja toimintaohjelman toteutumista. 2025 kaksiviikkoisessa tapahtumassa käsitellään sitä, mitä 30 vuodessa on globaalisti saatu aikaan ja mitä vielä pitää tehdä naisten ja tyttöjen oikeuksien saavuttamiseksi.

PUHEENJOHTAJALTA

Tämänkertaisen Peking +30 -kansalaisjärjestöraportin tekemiseen osallistui 60 kansalaisjärjestöä. Raportin pohjana käytettiin kyselyä, joka lähti laajasti Naisjärjestöjen Keskusliiton jäsenjärjestöille ja muille sidosryhmille. Kyselyn vastaukset ja luonnoksen aktiivinen kommentointi toi raporttiin moniäänisen asiantuntemuksen, jota ilman raporttia ei olisi voinut tehdä. Haluamme kiittää osallistuneita järjestöjä perusteellisesta kommentoinnista, läpiluvusta, faktojen korjauksista ja tärkeistä lisäyksistä. Raporttiin osallistuneet järjestöt on lueteltu takakannessa. Raporttia tehdessä olemme jälleen kerran nähneet, mikä valtava asiantuntemus kansalaisyhteiskunnalla on.

Haluamme kiittää raportin kirjoittajaa, väitöskirjatutkija **Minna Lyytikäistä** kattavasta ja huolellisesta työstä. Kiitos kuuluu myös Naisjärjestöjen Keskusliiton vaikuttamisen asiantuntija **Annika Hinkkaselle** raportin työstöstä sekä projektin vankasta ja osallistavasta johtamisesta. Kiitämme myös liiton viestinnän

asiantuntija **Salla Kajanmaata**, vaikuttamisen asiantuntija **Oona Fosteria**, viestintä- ja hankeasiantuntija **Karoliina Paakkista**, hallinnon assistentti **Maria Tolvanaista** ja vaikuttamisen päällikkö **Anniina Vainiota**, väitöskirjatutkija **Sonja Rauniota** ja toiminnanjohtaja **Katri Leino-Nzauta** asiantuntevasta kommentoinnista ja avusta.

Kiitos opetus- ja kulttuuriministeriölle tuesta Peking +30 -hankkeessa. Kiitos sosiaali- ja terveysministeriölle ja ulkoministeriölle yhteistyöstä raportin julkaisutilaisuuden järjestämisessä.

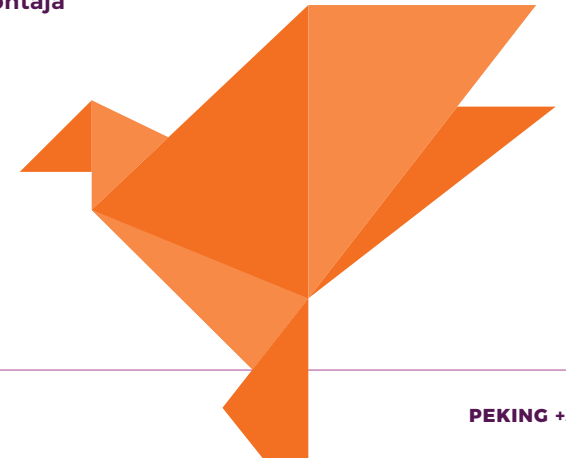
Kansalaisjärjestöjen tekemien raporttien on tärkeää tuoda esiin vähemmistöryhmiin kuuluvien naisten kohtaamia ongelmia, jotka ovat jääneet katveeseen. Järjestöt myös tavoittavat ryhmiä, jotka muuten jäävät liian usein väliinputoajiksi. Esimerkiksi Pekingin julistuksen syntyyvuonna 1995 sukupuolikäsitys oli vahvasti kaksinapainen, eli sukupuoliksi laskettiin vain mies ja nainen. Nykyinen moninaisuuteen perustuva sukupuolikäsitys tunnustetaan pääosin myös virallisissa raporteissa.

Raportin teemat tulevat Pekingin julistuksesta ja toimintaohjelmasta, jonka aiheet läpileikkaavat koko yhteiskunnan. Siksi tämänkertaiseen raporttiin on nostettu esimerkkejä myös kirkon sekä liikunnan ja urheilun piiristä. Kunkin luvun alusta löytyy Naisjärjestöjen Keskusliiton suosituksia ministeriöille ja muille tasa-arvoa edistäville tahoille.

Usea mahdolltomalta tuntunut tasa-arvohaaste on selätetty kansalaisyhteiskunnan systemaattisella yhteistyöllä. Näin käy myös nykyisille haasteille. Muutamme maailmaa tasa-arvoisemmaksi – yhdessä!

NAISJÄRJESTÖJEN KESKUSLIITTO - KVINNOORGANISATIONERNAS CENTRALFÖRBUND RY

Saara-Sofia Sirén | puheenjohtaja

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	7
VÄKIVALTA	10
Toimintasuositukset	10
Joka kolmas nainen on kokenut fyysistä väkivaltaa parisuhteessa	13
Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ei täytä kansainvälisiä velvoitteita	16
Seksuaaliväkivalta naisia kohtaan on Suomessa erittäin yleistä	17
Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomista ei ole erikseen kielletty laissa	18
Kunniaan liittyvä väkivalta vaatii kiireellisiä toimia	19
Digitaalinen väkivalta on nopeasti kasvava väkivallan muoto	21
Viharikosten yleistymisen on vakava uhka tasa-arvolle	23
Ihmiskauppa tunnistetaan edelleen huonosti	24
Tytöt ja nuoret naiset kokevat entistä enemmän väkivaltaa	25
Vähemmistöön kuulumisen lisää sukupuolittuneen väkivallan riskiä	27
Palvelut väkivaltaa kokeneille ovat edelleen puutteellisia	30
Sukupuolittunut ja seksuaalihäirintä on laaja yhteiskunnallinen ongelma	33
KÖYHYYS	41
Toimintasuositukset	41
Köyhyys kasaantuu Suomessa naisille	42
Tasa-arvokysymykset puuttuvat sosiaaliturvauudistuksessa	44
Sosiaaliturvan leikkaukset vaarantavat oikeuden riittävään toimeentuloon	44
Hoivavaje kasvaa leikkausten myötä	46
Naisten asunnottomuus jää piiloon	46
TERVEYS	50
Toimintasuositukset	50
Tyttöjen ja nuorten naisten mielenterveys on kriisiytynyt	52
Seksuaali- ja lisääntymisterveys: parempia ja yhdenvertaisempia palveluja tarvitaan naisille kaikissa elämänvaiheissa	53
YK:n lapsen oikeuksien komitea huolissaan trans- ja intersukupuolisten lasten ja nuorten oikeuksista Suomessa	56
Paperittomien naisten terveyspalvelut on taattava	57

Vammaiset naiset ja terveyspalvelujen esteettömyys	58
Sosiaali- ja terveysalan palkka- ja työolot on varmistettava hyvinvointialueiden työssä	59
KASVATUS JA KOULUTUS	62
Toimintasuositukset	62
Varhaiskasvatuksen kriisillä on laajoja seurauksia	63
Koulutuksen segregaatio on suuri haaste	64
Tasa-arvotyö kouluissa ja varhaiskasvatuksessa vaatii resursseja ja työrauhaa	65
Seksuaalikasvatus ei toteudu tasa-arvoisesti	66
TYÖELÄMÄ	69
Toimintasuositukset	69
Työelämä on voimakkaasti segregoitunut	71
Naiset työllistyvät Suomessa hyvin, mutta joutuvat tyytymään epävarmoin työsuhteisiin ja puutteellisiin työoloihin	72
Sukupuolten väliset tuloerot EU:n keskiarvoa suuremmat	73
Moni nainen kohtaa työelämässä edelleen syrjintää	74
Hoivatyön epätasa-arvoinen jakautuminen perheissä on työelämän näkymätön tasa-arvo-ongelma	78
Pandemiatoimien vaikutukset työelämässä ja perheissä vaihtelivat	80
PÄÄTÖKSENTEKO	84
Toimintasuositukset	84
Sukupuolten tasa-arvo etenee politiikassa, mutta hierarkiat pitävät pintansa	85
Elinkeinoelämää ja turvallisuuspolitiikkaa johtavat edelleen miehet	86
Kirkkoherrat ovat edelleen pääosin herroja	88
Saamelaiden itsemääräämisoikeuden vahvistaminen päätöksenteossa	88
Anti-gender-liikehdintä, vihapuhe ja maalittaminen heikentävät naisten osallisuutta päätöksenteossa	89
Tasa-arvo ulkopoliittikan valtavirtaan	91
Sukupuolitietoinen budjetointi osaksi julkista päätöksentekoa	93
Tasa-arvovaltuutetulle parempia keinoja käsitellä risteävää syrjintää	94

IHMISOIKEUDET JA ASEELLISET KONFLIKTIT	98
Toimintasuositukset	98
Aseelliset konfliktit ja syventyvä militarisaatio uhkaavat naisten ja tyttöjen oikeuksia	99
Päätöslauselma 1325 ohjaa Suomen työtä konflikteissa, mutta rajoittuu pehmeään turvallisuuden aiheisiin	102
Maahanmuuttopolitiikan kiristäminen uhkaa naisten ja tyttöjen oikeuksia	104
Sukupuoli on huomioitava turvapaikkapolitiikassa ja -käytännöissä	104
YMPÄRISTÖ & KESTÄVÄ KEHITYS	107
Toimintasuositukset	107
Äärimmäisten sääilmiöiden vaikutukset ovat sukupuolittuneita	108
Sukupuolinäkökulma tulee sisällyttää ilmasto-, ympäristö- ja energiapolitiikkaan	108
Kehitysyhteistyön leikkaukset heikentävät tasa-arvoa, ihmisoikeuksia ja ilmasto-oikeudenmukaisuutta	109
Polarisoituvat asenteet tasa-arvoa ja kestävästä kehitystä kohtaan	110

JOHDANTO

Tämä raportti käsittelee naisten ja tyttöjen oikeuksien kehitystä Suomessa vuosina 2019-2024. Tarkastelujaksoa leimaavat useat globaalit kriisit, kuten koronapandemia ja Venäjän hyökkäys Ukrainaan. Ne ovat paljastaneet suomalaisen yhteiskunnan epätasa-arvon ja osin heikentäneet naisten ja tyttöjen oikeuksia. Samalla nämä kriisit ovat kuitenkin osoittaneet tasa-arvoisen yhteiskunnan vahvuudet kriiseihin sopeutumisessa.

Kriiseistä huolimatta Suomessa on otettu merkittäviä lainsäädännöllisiä edistysaskelleita naisten ja tyttöjen oikeuksien turvaamiseksi. Seksuaalirikoslaki on muutettu suostumusperustaiseksi, perhevapaita on uudistettu ja translaki on päivitetty itsemääräämisoikeutta kunnioittavaksi. Eduskunnassa käsitellään parhaillaan lakiesityksiä pakkoavioliittojen ja naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen selkeämmästä rangaistavuudesta ja lähisuhdeväkivallan sovittelusta ollaan ainakin pääosin luopumassa.

Uusia haasteita tasa-arvon ja ihmisoikeuksien toteutumiselle on tuonut muun muassa viestintäteknologian kehitys ilman tyttöjen ja naisten turvallisuuden, terveyden ja hyvinvoinnin varmistavaa sääntelyä. Myös anti-gender-liikehdintä on voimistunut, minkä myötä seksuaali- ja lisääntymisoikeuksia sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä vastustava retoriikka ja sateenkaari-ihmistien kokemus syrjintä ovat yleistyneet ja levinneet laajemmalle. Tarkastelujakson aikana tyttöjen mielenterveys on romahtanut ja väkivaltakokemukset ovat lähteneet nousuun ensimmäistä kertaa useaan vuosikymmeneen.

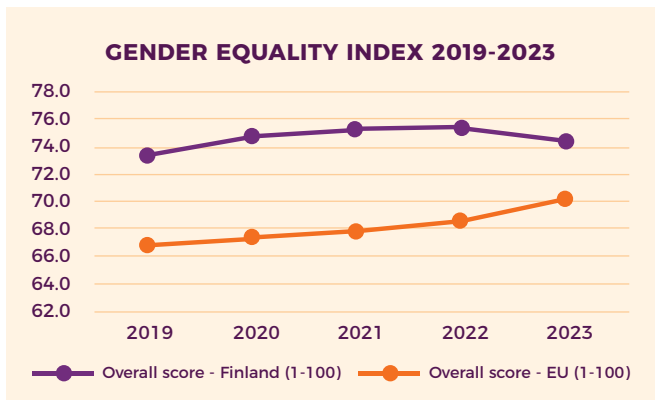
Laajamittaiset leikkaukset vaikuttavat voimakkaasti naisiin, ja niitä tehdään ilman riittäviä vaikutusarviointeja. Sosiaali- ja työttömyysturvan leikkaukset kohdistuvat erityisesti nuoriin, yhden huoltajan perheisiin ja matalapalkka-aloilla työskenteleviin naisiin. Leikkaukset tasa-arvon edistämiseen ja syrjinnän vastaiseen työhön, kuten THL:n tasa-arvotyön keskuksen lakkauttaminen ja laajakantoiset leikkaukset järjestöjen tukiin, heikentävät mahdollisuuksia edistää naisten ja tyttöjen oikeuksia Suomessa ja maailmalla. Leikkaukset syventävät olemassa olevaa hoivakriisiä ja tuottavat merkittäviä pitkän aikavälin kustannuksia koko yhteiskunnalle. Talousjärjestelmämme toimii sen varassa, että naisten työ on halpaa ja ilmaista. Hoivatyöhön satsaaminen nähdään helposti pelkkänä kulueränä, vaikka se voi luoda enemmän työpaikkoja ja verotuloja kuin esimerkiksi investoinnit rakentamiseen. Kasvava hoivavaje puolestaan heikentää kaiken taloudellisen toiminnan edellytyksiä.

Venäjän laajamittainen hyökkäys Ukrainaan ja Suomen historiallinen päätös liittyä puolustusliitto Natoon ovat syventäneet militarisaatiota kaikilla yhteiskunnan tasoilla. Kasvava militarismi johtaa miehisempään päätöksentekoon ja rauhan sekä tasa-arvon eteen tehtävän työn aliarvostukseen. Samaan aikaan vihapuhe, polarisaatio ja koveneva keskustelukulttuuri heikentävät tasa-arvon ja demokratian tilaa ja yleistä turvallisuuden tunnetta ihmisten jokapäiväisessä elämässä.

Kansainvälisiä vertailuja tarkasteltaessa suomalaisen tasa-arvon kehitys näyttää pysähtyneen. Viimeisimmässä Euroopan tasa-arvoinstituutin (EIGE) vertailussa Suomen sijoitus putosi vuoden 2019 sijalta neljä sijalle kahdeksan vuonna 2023. Koko EU:n keskiarvo on hyvässä noususuunnassa, ja useassa maassa ympäri Eurooppaa on edistytty tasa-arvon eri osa-alueilla selkeästi Suomea nopeammin. Viimeisimmässä vertailussa Suomen ohittivat muun muassa Ranska ja Espanja. Tasa-arvon toteutumisessa on puutteita erityisesti talouden, hoivan, koulutus- ja ammattialojen sukupuolittumisen, väkivaltaan puuttumisen ja sen ehkäisyn sekä risteävien erojen ja yhdenvertaisuuden suhteen.

YK:n naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea CEDAW antoi Suomelle viimeisimmässä käsittelyssään nopeutettuun seurantaan otettuja suosituksia viidellä osa-alueella: sukupuoleen perustuva vihapuhe, sterilisointilain päivittäminen, sovittelu lähisuhdeväkivaltapauksissa, naisten edustus puolueiden ehdokaslistoilla ja naisten edustus puolustusvoimien päätöksentekotehtävissä.

Sukupuolen moninaisuus jää usein huomiotta julkisen päätöksenteon suunnittelussa ja toimeenpanossa. Lähtökohtaisesti Suomessa toteutetuissa tutkimuksissa sukupuolijaottelu on kaksinapainen, eikä välttämättä ota lainkaan huomioon erilaisia risteäviä eroja tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvia

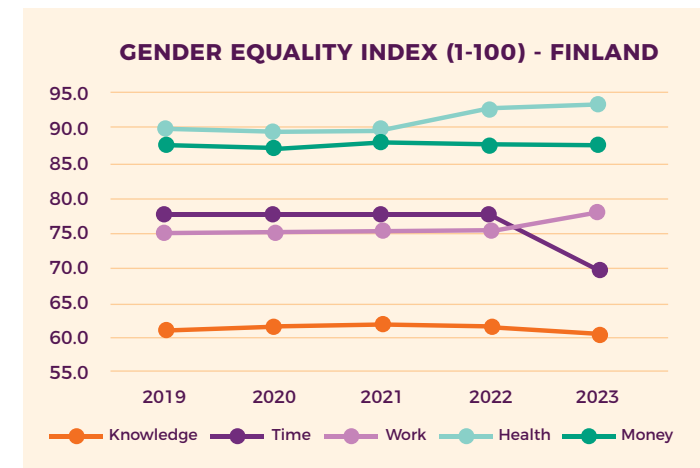

Kuvateksti: EU kirii Suomea kiinni tasa-arvossa
Lähde: Euroopan tasa-arvoinstituutti EIGE 2023

henkilöitä. Mikäli sukupuolivähemmistöjä tarkastellaan tutkimuksessa omana ryhmänään, on kattavien johtopäätösten teko usein mahdotonta otoksen pienuuden takia. Tutkimustiedon kartuttaminen sukupuolivähemmistöihin ja muihin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden asemasta ja kokemuksista on haaste, joka vaatii pikaista ratkaisua myös Suomessa.

Sukupuolen moninaisuuden lisäksi moniperustaista tai risteävää syrjintää ei huomioida systemaattisesti tiedon tuotannossa ja päätöksenteossa. Syrjintäkokemukset moninkertaistuvat ja muuttavat laadullisesti muotoaan, kun juridisen sukupuolen lisäksi tarkastellaan sukupuoli-identiteettiä, vammaisuutta, etnistä taustaa, varallisuutta, ikää, asuinolosuhteita, seksuaalista suuntautumista, kulttuuri-identiteettiä, kieltä, koulutustasoa, maahanmuuttohistoriaa tai muita henkilöön liittyviä ominaisuuksia. Erityisen huono oikeustilanne on niillä naisilla ja tytöillä, joiden mahdollisuudet osallisuuteen suomalaisessa yhteiskunnassa ovat heikentyneet köyhyyden, syrjinnän, terveyspalvelujen puutteen, asunnottomuuden, riippuvuuksien, työttömyyden sekä väkivallan kokemusten vuoksi.

Tämän raportin kuvaamassa Suomessa tasa-arvo ja ihmisoikeudet tarvitsevat vahvoja ja päättäväisiä puolustajia. Kasvava polarisaatio, vihapuhe, hoivakriisi ja taloudelliset leikkaukset, vaativat aktiivisia toimia tasa-arvon ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi. Tyttöjen ja naisten oikeuksien puolustamisessa ratkaisuja tarjoaa erityisesti intersektionaalinen feminismi, joka ottaa huomioon myös naisten väliset erot ja näkee yhteyden naisten sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksien toteutumisen välillä.

Kuvateksti: Suomi pärjää Euroopan tasolla parhaiten terveyden ja rahan tasa-arvossa. Huonoimmat pisteet Suomi saa tiedon tasa-arvossa.
Lähde: Euroopan tasa-arvoinstituutti EIGE 2023

TOIMINTASUOSITUKSET

- 1** Istanbulin sopimuksen toteuttamiseen ja naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan vastaisen toiminnan toimikunnalle varataan asianmukaiset henkilö- ja talousresurssit, **STM**
- 2** Säädetään lähisuhdeväkivallan ehkäisytyötä selkiyttävä rakennelaki, **OM**
- 3** Ennaltaehkäisevän väkivaltatyön ja matalan kynnyksen palvelujen resurssit ja alueellinen kattavuus varmistetaan. Tekijä veloitetaan osallistumaan väkivallan ehkäisy- ja katkaisuojelmisiin ja uhrille turvataan pääsy tukipalveluihin, **STM**
- 4** Väkipalauttamista (tunnistamista ja puheeksi ottoa) vahvistetaan sosiaali- ja terveysalan opetussuunnitelmien pakollisissa opinnoissa sekä hyvinvointialueiden alueellisissa hyvinvointisuunnitelmissa, **STM, hyvinvointialueet**
- 5** Varmistetaan, että sovittelulain muutoksen astuttua voimaan lähisuhdeväkivallan uhrien ja kokijoiden palveluohjaus toimii (viranomaistahojen vastuu). Väkipalauttamistyötä tekevät järjestöt tunnustetaan tärkeinä palveluntarjoajina, joille taataan riittävät resurssit, **STM**
- 6** Turvakotipaikkojen määrää lisätään Istanbulin sopimuksen suositusten mukaan ja turvakotiin pääsy varmistetaan koko maassa. Turvakotien esteettömyyden varmistamiseen ohjataan asianmukaiset resurssit. Turvakotijakson jälkeiset palvelut varmistetaan, **STM**
- 7** ILO:n väkivallan ja häirinnän torjumista koskevan yleissopimus toteutetaan täysipainoisesti. Muutetaan työturvallisuuslakia siten, että työnantajalla on velvollisuus varmistaa häirinnän tai muun epäasiallisen kohtelun loppuminen viipymättä. Lisätään velvollisuuden laiminlyönti rangaistavaksi työturvallisuusrikkomuksena, **TEM**

- 8** Ihmiskaupan seksuaalisen hyväksikäytön uhrien tunnistamista tehostetaan ja tuensaanti varmistetaan. Turvakotilakia ja sen soveltamiskäytäntöä muutetaan niin, että turvakotiin voidaan majoittaa ihmiskaupan uhreja riippumatta siitä, liittyykö ihmiskauppaan lähisuhdeväkivaltaa, **SM**
- 9** Kansallisia rakenteita ja koordinoituja toimia (kuten naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen vastaista toimintaohjelmaa) naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen ja niin kutsutun kunniaan liittyvän väkivallan ennaltaehkäisemiseksi vahvistetaan. Ammattilaisten pakollista koulutusta lisätään, tietoisuutta lisätään seksuaalikasvatuksella ja kampanjoilla sekä uhreille taataan tukipalvelut EU:n naisiin kohdistuvan väkivallan direktiivin artiklan 27 mukaisesti, **STM**
- 10** Seurataan pakkoavioliittolain toteutumista osana rikoslain ihmiskauppaosiota ja selvitetään, onko tarvetta avioliittoon pakottamisen kriminalisoinnille omana rikosnimikkeenä, **OM**
- 11** Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta päivitetään vastaamaan Istanbulin sopimuksen velvoitteita, **OM**
- 12** Kansallinen Väkipalauttamaton lapsuus -toimenpideohjelma resursoidaan asianmukaisesti ja toteutetaan lapsen oikeuksien komitean 2023 suositusten mukaisesti, **STM**
- 13** Toteutetaan sateenkaaripoliittinen toimintaohjelma, jolla tehostetaan sateenkaari-ihmisiin kohdistuvien viharikoksien ja väkivallan uhan vastaista työtä, **STM**
- 14** Rikoslain 20 luvun 5 § poistetaan, jotta kaikki sukupuoliyhteyden käsittävät rikokset kuuluvat raiskauksen tunnusmerkistöön seksuaalisen hyväksikäytön sijaan, **OM**
- 15** Ammattilaisten ja viranomaisten ymmärrystä teknologian käytöstä väkivallan välineenä vahvistetaan ja väkivaltaa kohdanneiden tuensaantia parannetaan. Perustetaan moniammatillinen erityisosaamisyksikkö, joka antaa ammattilaisille ja viranomaisille ajantasaista tietoa uusista digiväkivallan muodoista ja tarjoaa väkivaltaa kokeneille teknistä apua digiväkivallalta suojautumiseen, **STM**
- 16** Juridinen sukupuoli, sukupuoli-identiteetti, sukupuolen ilmaisu ja kehon sukupuolitetut piirteet lisätään viharikoksen määritelmään sekä kiihottaminen kansanryhmää vastaan -rikosnimikkeeseen tunnusmerkistöön. Maalittaminen kriminalisoidaan, **OM**

- 17 Ilmaisun muuttamiseen tähtäävä eheyttämistoiminta kielletään kattavasti lailla, **OM**
- 18 Istanbulin sopimuksen ankaroitamisperuste pannaan käytäntöön nykyiseen tai entiseen kumppaniin kohdistuvan väkivallan osalta, **OM**
- 19 Pakottava kontrolli kriminalisoidaan, **OM**
- 20 Poliisi tutkii kaiken naiseen kohdistuvan väkivallan viipymättä ja huolellisesti kaikkialla Suomessa. Kehitetään poliisin kouluttamista sukupuolittuneeseen väkivaltaan liittyvistä teemoista, uhrien kohtaamisesta ja lähisuhdeväkivallan tunnistamisesta, **SM, Poliisihallitus**
- 21 Varmistetaan maahan muuttaneiden naisten kokeman väkivallan ja lähisuhdeväkivallan parempi huomioiminen oleskeluluvan perusteissa, **SM, Migri**
- 22 Kansanedustajien syytesuoja poistetaan kiihottamisessa kansanryhmää vastaan, **OM**
- 23 Suomelle laaditaan kansallinen strategia vihapuhetta ja viharikoksia vastaan, jossa huomioidaan juridinen sukupuoli, sukupuoli-identiteetti, sukupuolen ilmaisu ja kehon sukupuolitetut piirteet vihapuheen ja -rikosten motiivina, **VNK, SM, OM, STM**
- 24 Lisätään internetpalvelujen välittäjien vastuuta sukupuolittuneen verkossa tapahtuvan vihapuheen ja häirinnän kitkemiseksi EU-tasolla ja kotimaassa, **VNK, SM, OM, STM, UM**
- 25 Seri-tukikeskusten rahoitus turvataan valtionavustuksella samaan tapaan kuin turvakotirahoitus. Varmistetaan Seri-keskusten palvelut ja tunnettuus kaikkialla Suomessa ja vahvistetaan palveluketjuja järjestöjen jatkotuen piiriin. Seri-tukikeskusten palveluihin tulee voida hakeutua kuuden kuukauden sisällä väkivaltakokemuksen jälkeen, **STM**
- 26 Veloitetaan valtionavustusta saavat urheilujärjestöt laatimaan sukupuolittuneen väkivallan vastaiset suunnitelmat, **OKM**
- 27 Varmistetaan maahan muuttaneiden, väkivaltaa kokeneiden naisten oikeus väkivallattomaan elämään ja itsenäiseen oleskelulupaan, **OM, STM, Migri**

Väkivallan kokemukset ovat Suomessa erittäin sukupuolittuneita. Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan naiset kokevat väkivaltaa elämänsä aikana miehiä useammin ja kokevat miehiä useammin väkivallan aiheuttaneen fyysisiä vammoja ja psyykkistä oireilua. Miehet kokevat naisia enemmän väkivaltaa tuntemattomien tai puolituttujen taholta, kun taas naiset kohtaavat lähisuhdeväkivaltaa ja seksuaaliväkivaltaa enemmän kuin miehet. Naiset kohtaavat miehiä useammin toistuvaa väkivaltaa. Sekä naisten että miesten kokemassa väkivallassa tekijöinä ovat useimmiten miehet. 57 prosentilla naisista on kokemuksia jonkun tekemästä fyysisestä väkivallasta, seksuaaliväkivallasta tai uhkailusta. Miehillä vastaava osuus on 46 prosenttia¹.

**TYTTÖJEN KOKEMA VÄKIVALTA ON LÄHTENYT NOUSUUN
ENSIMMÄISTÄ KERTAA KOLMEENKYMMEEN VUOTEEN**

Viimeisen viiden vuoden aikana on Suomessa naiseen kohdistuvan väkivallan vastaisessa työssä tehty tärkeitä edistysaskelaita. Hallituskaudella 2019–2023 tehtiin seksuaalirikoslain kokonaisuudistus, jossa raiskauslainsäädäntöä muutettiin suostumusperustaiseksi. Samalla toteutettiin naiseen kohdistuvan väkivallan vastainen torjuntaohjelma, perustettiin naiseen kohdistuvan väkivallan raportoijan virka ja vakinaistettiin ihmiskaupan vastaisen työn koordinaatio². Tuoreessa hallitusohjelmassa on kirjaus lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumisesta. Vuonna 2024 tehtiin lakiesitykset naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen kriminalisoinnista ja pakkoavioliittojen rangaistavuuden tehostamisesta. Seksuaaliväkivallan uhreille tarkoitettuja Seri-tukikeskuksia on rakennettu sairaaloihin ympäri Suomen viime vuosien aikana. THL on julkaissut suosituksia kunnille ja hyvinvointialueille väkivallan vastaisen työn koordinoimiseksi ja palvelujen järjestämiseksi. Naiseen kohdistuvan väkivallan tietopohjaa on myös rakennettu³, mutta palveluissa on edelleen monia puutteita eivätkä kaikki toimet ole edenneet suunnitellusti. Toimista huolimatta naisten kokemassa väkivallassa ei näy laskua, ja tyttöjen kokema väkivalta on jopa lähtenyt nousuun ensimmäistä kertaa kolmeen kymmeneen vuoteen.

JOKA KOLMAS NAINEN ON KOKENUT FYYSISETÄ VÄKIVALTA PARISUHITESSA

Naiseen kohdistuva lähisuhdeväkivalta ei ole vähentynyt lähes 10 vuodessa lainkaan: 16–74-vuotiaista suomalaisnaisista kolmannes on kokenut fyysisistä

väkivaltaa kumppaninsa taholta. Eurooppalaisen vertailututkimuksen⁴ mukaan suomalaiset naiset raportoivat väkivallan kokemuksia enemmän kuin tutkimuksen 10 muussa maassa. Suomalaiset naiset kokevat erityisen paljon toistuvaa väkivaltaa ja väkivallan eri muotoja. Neljännes parisuhteessa olleista naisista on kokenut sekä fyysistä että henkistä väkivaltaa kumppaninsa taholta (miehillä vastaavia kokemuksia oli reilulla 10 prosentilla)⁵. Suomessa naisten riski kuolla parisuhdetapon uhreina on myös muihin länsimaihin verrattuna korkea. Naisiin kohdistuvat parisuhdetapot vähenivät 2000-luvun alussa, mutta 2010-luvulta alkaen niiden määrän lasku on pysähtynyt. Entisten kumppanien tekemät henkirikokset ovat jopa lisääntyneet 2000-luvun alusta lähtien⁶.

**MIKÄÄN RIKOSTUNNUSMERKISTÖ EI KATA
SELLAISENAAN PAKOTTAVAA KONTROLLIA
ELI PITKÄKESTOISTA HENKISTÄ VÄKIVALTA,
JOLLA HENKILÖ PYRKII RAJOITTAMAAN
TOISEN IHMISEN TOIMINTAVAPAUTTA.**

Koronapandemia ja siihen liittyneet rajoitustoimet vaikeuttivat lähisuuhdeväkivaltaa kokevien naisten ja tyttöjen tilannetta entisestään. Koko väestön tasolla näyttää siltä, että koronakriisi ei lisännyt parisuhdeväkivaltaa merkittävästi. Tutkimukset⁷ ovat kuitenkin osoittaneet, että joissakin väestöryhmissä väkivallan kokemukset ovat lisääntyneet, muuttaneet muotoaan ja vakavoituneet. Rajoitusten myötä väkivalta painottui enemmän koteihin. Koronan vaikutuksia sukupuolten tasa-arvolle selvittäneessä tutkimuksessa todettiin, että väkivaltaa kohdanneet naiset kertoivat miehiä useammin jääneensä vaille riittävää apua terveys-, sosiaali- ja oikeuspalveluissa, pois lukien Seri-tukikeskukset⁸.

Oikeusministeriön selvityksen⁹ mukaan psyykkinen väkivalta tulee Suomessa harvoin rangaistavaksi pahoinpitelynä, eikä nykyinen lainsäädäntö sovellu lähisuhteissa harjoitettuun henkiseen väkivaltaan. Mikään rikostunnusmerkistö ei kata sellaisenaan pakottavaa kontrollia: pitkäkestoista henkistä väkivaltaa, jolla henkilö pyrkii rajoittamaan toisen ihmisen toimintavapautta. Pakottava kontrolli johtaa usein vakaviin henkisiin ja fyysisiin terveysongelmiin ja yritykset vapautua siitä voivat altistaa vakavalle väkivallalle. Pakottavan kontrollin seurauksena voi ilmetä esimerkiksi päihteiden ongelmakäyttöä ja itsemurhayrityksiä, mutta sen merkit eivät aina näy ulospäin. Pakottava kontrolli on yleinen parisuhdeväkivallan muoto, mutta se voi kohdistua

myös muihin perheenjäseniin. Sitä voi esiintyä erilaisissa hoivasuhteissa sekä hengellisessä väkivallassa, erityisesti kunniaan liittyvässä väkivallassa¹⁰. Oikeusministeriön selvityksessä on ehdotettu pakottavan kontrollin rikostunnusmerkistön lisäämistä rikoslakiin¹¹. Myös Istanbulin sopimus edellyttää Suomea kriminalisoimaan pakottamisen, joka uhkaa vakavasti uhrin toimintakykyä ja mielenterveyttä. Sopimuksen artikla 33 edellyttää nimenomaan jatkuvan ja matalan intensiteetin väkivallan huomiointia yksittäisten väkivallantekojen sijaan. Pakottavan kontrollin kriminalisoinnin selvittäminen on nykyisessä hallitusohjelmassa.

Sovittelu lähisuuhdeväkivaltapauksissa saattaa vähätellä väkivallan vakavuutta. YK:n CEDAW-komitea on kiinnittänyt huomiota sovittelun käyttöön lähisuuhdeväkivaltapauksissa, ja nykyisessä hallitusohjelmassa on kirjaus sovittelun osittaisesta lopettamisesta. Siitä tulee luopua täysin Istanbulin sopimuksen mukaisesti, ja väkivallan tekijät tulee ohjata asianmukaisiin palveluihin ja katkaisuojelmiin. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen selvityksen mukaan poliisin ja syyttäjän kriteerit sovitteluun ohjaamisessa vaihtelevat, ja monissa tapauksissa esitutkinta jää kesken. Myöskään väkivallan toistuvuutta ei yleensä pidetty esteenä sovittelulle, jos aikaisempi väkivalta ei ollut aiemmin tullut poliisin tai sovittelutoimiston tietoon¹². Käytännössä tämä tarkoittaa, että vakavistakin väkivaltarikoksista voidaan selvittää ilman seuraamuksia. Tekijöiden ohjaaminen katkaisupalveluihin ei myöskään ole edennyt lain edellyttämällä tavalla, vaikka toimivia malleja on ollut käytössä jo vuosia¹³.

Lähisuuhdeväkivallan ehkäisyn rakenteiden, koordinaation ja palvelujen tilanne vaihtelee voimakkaasti alueittain. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, sosiaali- ja terveysministeriö sekä useat nais- ja kansalaisjärjestöt ovat suositelleet lähisuuhdeväkivallan ehkäisytyötä selkiyttävän lain säätämistä. Lain avulla väkivallan vastainen työ voitaisiin sitoa hyvinvointialueiden rakenteisiin, kuten hyvinvointistrategiaan ja turvallisuussuunnitelmiin. Hyvinvointialueilla tulisi myös olla pysyvät lähisuuhdeväkivaltakoordinaattorit ja seurattava väkivallan ehkäisyyn liittyvä toimintaohjelma. Hyvinvointialueilla tulisi ottaa käyttöön väkivallan puheeksiottamisen ja riskiarvioinnin menetelmä.

Väkivallan ehkäisy tarvitsee vahvaa koordinaatiota ja nykyistä suurempaa resursointia myös hyvinvointialueilta. Väkivallan osapuolten auttaminen edellyttää erityisosaamista ja työaika, jota hyvinvointialueen nykyisissä palveluissa ei ole riittävästi. Hyvinvointialueet voisivat hankkia tätä

lisäresurssia myös ostopalveluina järjestöiltä, jotka ovat tehneet pitkään väkivaltatyötä ja joissa on valmiiksi väkivallan vastaisen työn osaamista.

Istanbulin sopimus edellyttää kuntia tekemään yhteistyötä järjestöjen kanssa, jotka tuottavat suurimman osan tukipalveluista väkivaltaa kokeneille. Näiden palveluiden rahoitus tulisi laajentaa pitkäkestoiseen tukeen ja varmistaa nais erityisen väkivaltatyön jatkuvuus. Tällä hetkellä pitkäkestoista tukea on saatavilla vain vähän, eikä siihen pääsääntöisesti myönnetä rahoitusta. Nais erityistä väkivaltatyötä taas tehdään ainoastaan järjestösektorilla, koska julkinen sektori tuottaa palveluja universaaliusperiaatteella kaikille sukupuolille.

Myös ammattilaiset tarvitsevat nykyistä enemmän koulutusta väkivallan tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta. Koulutuksen tulisi olla pakollinen osa ammattilaisten perus- ja täydennyskoulutuksia eikä perustua vain vapaaehtoisuuteen tai mielenkiintoon.

Maahan muuttaneiden, lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten avunsaantia estää moni tekijä. Esimerkiksi yhteisön asenteiden vaikutus, pelko kulttuurierojen vaikutuksesta avun laatuun, epätietoisuus käytössä olevista resursseista, resurssien puute, huoli yksityisyydestä tai tuomitukseksi tulemisesta, kielimuuri ja ammattilaisten valmiuksien puute estävät naisia hakemasta apua väkivaltaan. Suomessa asuvien ulkomaalaistaustaisten naisten lähisuhdeväkivaltakokemuksista tarvitaan lisää tietoa. Tarvitaan tutkimusta myös siitä, millaisia resursseja hoitohenkilökunnalla ja muilla tukitahoilla on auttaa maahan muuttaneita naisia lähisuhdeväkivaltatilanteessa ja miten näitä valmiuksia voisi parantaa¹⁴.

LAKI LAPSEN HUOLLOSTA JA TAPAAMISOIKEUDESTA EI TÄYTÄ KANSAINVÄLISIÄ VELVOITTEITA

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta uudistettiin 2019. Naisjärjestöt esittivät, että Istanbulin sopimuksen artikla 31 olisi tullut huomioida kokonaisuudessaan. Uudistettu laki huomioi artiklan vain osittain. Laki edellyttää, että huoltajien on suojeltava lasta väkivallalta ja että tehtäessä ratkaisua lapsen asumisesta ja tapaamisoikeudesta vanhempien kyky suojella lasta väkivallalta on otettava huomioon. Tämä on ongelmallista, sillä kansalliset tutkimukset osoittavat, että viranomaiset pitävät ei-väkivaltaista vanhempaa velvollisena suojelemaan lasta, ja mikäli vanhempi ei tässä onnistu, voidaan häntä pitää sopimattomana toimimaan huoltajana¹⁵.

Istanbulin sopimus edellyttää, että väkivalta toista vanhempaa kohtaan tulee ottaa huomioon tehtäessä päätöksiä lasten huoltajuudesta ja tapaamisoikeuksista. Sopimus edellyttää lisäksi toteuttamaan tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet, jotta voidaan varmistaa, ettei tapaamis- tai huoltajuusoikeuksien käyttäminen vaaranna uhrin tai lasten oikeuksia ja turvallisuutta. Uudistettu laki ei kiinnitä huomiota uhrin turvallisuuteen sopimuksen edellyttämällä tavalla.

SEKSUAALIVÄKIVALTA NAISIA KOHTAAN ON SUOMESSA ERITTÄIN YLEISTÄ

Tilastokeskuksen selvityksen¹⁶ mukaan 43 prosenttia naisista ja 12 prosenttia miehistä on kokenut seksuaaliväkivaltaa. Kaikista parisuhteessa joskus olleista 16-74-vuotiaista naisista 9 prosenttia ilmoitti joutuneensa kumppaninsa raiskaamaksi. 34 prosenttia naisista on kokenut 15 vuotta täytettyään parisuhteen ulkopuolista seksuaaliväkivaltaa. Yleisimpiä kokemukset ovat 16-34-vuotiailla naisilla, joista 43 prosenttia on kokenut seksuaaliväkivaltaa parisuhteen ulkopuolella. Raiskauksen uhriksi on lapsuudessa tai aikuisena joutunut 16 prosenttia naisista.

Seksuaalirikoksia koskevan lainsäädännön uudistus astui voimaan vuonna 2023 ja raiskauksen tunnusmerkistö muuttui suostumusperustaiseksi. Lakimuutoksen tavoitteena on vahvistaa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaa¹⁷. Uudistus on merkittävä edistysaskel tasa-arvon saavuttamisessa, mutta laki ei ole täysin yhdenvertainen. Seksuaalisen hyväksikäytön pykälää (rikoslain 20 luvun 5 §) ei poistettu kokonaan seksuaalirikoslain uudistuksessa, vaikka järjestöt sitä lausunnoissaan esittivät. Hyväksikäyttöpykälä tarkoittaa, että valta-asemasta käsin tehty sukupuoliyhteys tai seksuaaliseen tekoon saattaminen on rangaistukseltaan lievempi rikos kuin raiskaus, vaikka valtaepätasapaino nimenomaan asettaa uhrin erityisen haavoittuvaan asemaan. Näin ollen esimerkiksi laitoksessa asuvan vammaisen henkilön tai koulussa opiskelevan 16-vuotiaan raiskaus tuomitaan seksuaalisena hyväksikäyttönä eikä raiskauksena.

Amnesty Internationalin Suomen osaston noin vuosi lakimuutoksen jälkeen teettämän asennetutkimuksen mukaan asennetasolla muutoksen omaksumisessa on vielä paljon puutteita. Kyselytutkimuksen mukaan suostumus käsitteenä tunnetaan melko hyvin, mutta vapaaehtoisuuden varmistamiseen liittyvää vastuuta ei edelleenkaan tunnisteta yhtä hyvin.

Vastaajista 48 prosenttia katsoi, että ihmisen pitää kieltäytyä seksistä ääneen tai vastustella fyysisesti, jotta teko olisi seksuaaliväkivaltaa. Kyselyn mukaan nuoret ikäluokat ymmärtävät suostumuksen käsitteen muita ikäluokkia paremmin¹⁸.

Seksuaalirikosten ja lähisuhdeväkivallan tutkinnot saattavat kestää jopa vuosia siitä huolimatta, että kyse on vakavista henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista. Poliisilaitoksittain mitattuna raiskausrikosten selvitysprosentti on pahimmillaan alle puolet. Poliisin tietoon tulleista raiskausepäilyistä vain noin 20 prosenttia johtaa syytteesen ja 15 prosenttia langettavaan tuomioon. Suomi on saanut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta lukuisia langettavia tuomioita juuri oikeusprosessien kestosta. On edelleen tärkeää lisätä ammattihenkilöstön (kuten poliisien, tuomareiden ja syyttäjien) osaamista naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja tehdä kyseisestä koulutuksesta velvoittavaa¹⁹.

KOULUTUSTA TYTTÖJEN JA NAISTEN SUKUELINTEN SILPOMISESTA TULEE VAHVISTAA

Suomessa asuu arviolta 650–3100 tyttöä, joilla on riski joutua läpikäymään sukuelinten silpomisen²⁰. Suomi on kirjoittamishetkellä ainoa Pohjoismaa, jossa naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomista ei ole erikseen kielletty lailla. Vaikka periaatteessa nykyistä pahoinpitelylainsäädäntöä voidaankin käyttää myös silpomistapauksissa, Suomessa ei olla annettu yhtäkään tuomiota tyttöjen sukuelinten silpomisesta. Vakavien silpomisen muotojen osalta lainsäädäntö on selkeämpi, mutta erityisesti lievempien tapauksien osalta rangaistusten saaminen on epävarmaa. Tyttöjen sukuelinten silpomisen kriminalisointi omana rikosnimikkeenä selkeyttäisi oikeudenvälvoijille ja terveydenhuollon henkilöstölle, että kyseessä on vakava rikos.

Hallituskaudella 2019–2023 silpomisen kieltävää lakia selvitti kansalaisaloitteen pohjalta työryhmä, jonka oli tarkoitus tuoda lakiehdotus eduskunnalle hallituskauden aikana. Työryhmä päätyi kuitenkin alkuvuodesta 2023 olemaan ehdottamatta muutoksia rikoslakiin. Nykyiseen hallitusohjelmaan on kirjattu tyttöjen silpomisen kriminalisoivan lakiesityksen edistäminen²³. Kesällä 2024 tyttöjen sukuelinten silpomisen rangaistavuutta vahvistava hallituksen esitys eteni eduskunnan käsittelyyn.

Silpomiseen liittyvää tietoa puuttuu sekä terveydenhuollosta että kouluilta. Ammattilaisilla, kuten sosiaali- ja perhetyöntekijöillä, varhaiskasvatuksen

ammattilaisilla, poliisilla ja opettajilla, ei ole riittävästi tietoa ja osaamista ottaa silpomista puheeksi tai tarjota apua ja palveluita silpomisen kokeneille tytöille ja naisille. Kansalliset rakenteet ovat vahvistuneet THL:n otettua koordinaativastuun silpomisen vastaisesta työstä, mutta 2024 valtion säästötoimien myötä myös THL:n tähän kohdistama henkilöstöresurssi on pienentynyt merkittävästi. Koulutus naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisesta on ammattilaisille edelleen vapaaehtoista. Seksuaalikasvatusta ei ole lisätty tai kehitetty näiltä osin eikä näkyviä kampanjoja ole toteutettu. Tukipalvelut lepäivät lähes täysin järjestöjen varassa, ja niiden rahoitus on jatkossa uhattuna.

KUNNIAAN LIITTYVÄ VÄKIVALTA VAATII KIIREELLISIÄ TOIMIA

Kunniaan liittyvää väkivaltaa ei olla tutkittu Suomessa erityisen laajasti, mutta se vaikuttaa usean ulkomaalaistaustaisen suomalaisen tai Suomessa asuvan elämään erityisesti nuorten ja nuorten aikuisten ikäluokissa. Kunniaan liittyvä väkivalta pyrkii säilyttämään tai palauttamaan yhteisön kunnian tilanteissa, joissa epäilty tai todellinen käyttäytyminen nähdään aiheuttavan häpeää ja moraalista stigmaa. Tämä väkivalta ilmenee usein kontrollointina, rajoittamisena ja muunlaisena väkivaltana, erityisesti sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvissä tilanteissa. Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat tytöt ja naiset, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt sekä uskontokunnista ja yhteisöistä eroon pyrkivät henkilöt. Kunniaan liittyvä väkivalta korostuu usein murrosiän aikana, jolloin nuorten itsenäistymispyrkimykset törmäävät yhteisön sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyviin käyttäytymissääntöihin, arvoihin ja normeihin. Siihen voi liittyä sosiaalista rajaamista (esimerkiksi eristämistä kotiin), henkistä väkivaltaa (esimerkiksi painostamista)²¹.

Tilastokeskuksen mukaan kahdeksalla prosentilla ulkomaalaistaustaisista henkilöistä on omakohtaisia kokemuksia kunniaiväkivallasta (suomalaistaustaisilla kokemuksilla oli kahdella prosentilla) ja 17 prosenttia ulkomaalaistaustaisista Suomessa on joko todistanut tai kokenut kunniaan liittyvää väkivaltaa²². Kolme prosenttia Suomen turvakotien asiakkaista oli kokenut kunniaan liittyvää väkivaltaa vuonna 2021²³.

Ihmisoikeusliiton selvityksen mukaan suomalaisilla maahanmuuttohallinnon, kotoutumis- ja sosiaalipalveluiden, opetusalan, terveydenhuollon, poliisin ja ulkoasianhallinnon viranomaisilla ja ammattilaisilla on yleisesti ottaen riittämättömät tiedot kunniaan liittyvästä väkivallasta ja siihen puuttumisesta²⁴.

Kunniaan liittyvään väkivaltaan liittyy usein henkistä väkivaltaa ja pakottamista, jota Suomessa ei olla kriminalisoitu, mikä vaikeuttaa kunniaan liittyvän väkivallan lievempiin tai aikaisiin muotoihin puuttumista. Pakottavan kontrollin kriminalisointi voisi edistää kunniaan liittyvän väkivallan torjumista sen alkuvaiheissa sekä mahdollistaisi rikosvastuun toteutumisen myös niissä tapauksissa, joissa muuta väkivaltaa ei ole tai siitä ei saada näyttöä²⁵.

Pakottavan kontrollin kohteena olleiden naisten turvaa ja tietoisuutta omista oikeuksista tulee vahvistaa. Tarvitaan lisää ymmärrystä esimerkiksi vainon, ml. yllirajaisen vainon, ja kontrollin vaikutuksista Suomessa asuvien, maahanmuuttajataustaisten naisten elämään sekä keinoja vainoon puuttumiseen.

Naisten hakeutumista avun piiriin voitaisiin edistää selko- ja monikielisen viestinnän avulla sekä tuottamalla nykyistä enemmän omakielisiä palveluja. Tulkkien käyttö ei varsinkaan pienten kieliryhmien osalta ole turvallisuussyistä aina mahdollista, mikä estää maahan muuttaneiden naisten avun saamisen ja oikeuksien toteutumisen. Omakielisten palveluiden saatavuutta voidaan lisätä yhdenvertaisella ja moninaisuutta tukevilla rekrytointiprosesseilla. Nais erityiset matalan kynnyksen palvelut ovat tärkeässä roolissa kunniaan liittyvän väkivallan torjumisessa.

Vuonna 2023 Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkaista 20 prosenttia oli pakkoavioliittoihin liittyvän ihmiskaupan uhreja²⁶. Lainsäädäntö ei nykyisellään sovellu kaikkiin pakkoavioliittotapauksiin, eikä avioliittoon pakottamista olla kriminalisoitu omana rikosnimikkeenään. Nykylainsäädännön pohjalta avioliittoon pakottamisesta voidaan rangaista ihmiskauppana, törkeänä ihmiskauppana tai pakottamisena. Pakkoavioliiton kriminalisointi omana rikosnimikkeenään täyttäisi Istanbulin sopimuksen artiklan 37 velvoitteet.

Nykyiseen hallitusohjelmaan kirjattiin avioliittoon pakottamisen rangaistavuuden selkiyttäminen ja oikeusministeriössä asian valmistelu alkoi syksyllä 2023. Hallituksen esityksessä ehdotettiin avioliittoon pakottamisen lisäämistä yhdeksi ihmiskaupan teon tarkoitukseksi. Laki ulotettiin koskemaan juridisesti pätevien liittojen lisäksi esimerkiksi uskonnollisin tai kulttuurisin menoin solmittuja epävirallisia liittoja. Rangaistavuus kattaa myös avioliitossa pysymiseen pakottamisen. Avioliittoon pakottamista ei kriminalisoida omana rikosnimikkeenään, jolloin se olisi selkeästi tunnustettu erityiseksi

naisiin kohdistuvan väkivallan muodoksi, jota esiintyy myös muissa kuin varsinaisessa ihmiskauppa kontekstissa. Useat järjestöt kannattivat erillislakia, sillä kynns syyteen nostamiselle ihmiskauppanimikkeen alla voi nousta liian korkealle, kun jo nykyisen ihmiskauppalainsäädännön perusteella nostettuja rikossyytteitä on vähän ilmiön laajuuteen nähden. Kun pakkoavioliitot ovat vain ihmiskauppapöytäkirjassa, osa pakkoliitoista voi jäädä lain ulkopuolelle. Uusi laki vaatii seurantaa ja tarvittaessa muutoksen omaksi rikosnimikkeekseen. Hallituksen esitys siirtyi eduskunnan käsittelyyn kesällä 2024.

Suomea sitoviin YK:n Agenda 2030:n tavoitteisiin kuuluu lapsi- ja pakkoavioliittojen lopettaminen. Suomessa solmittujen lapsiavioliittojen kriminalisointi astui voimaan alkuvuodesta 2019, mutta lakiuudistus ei sisältänyt ulkomailla solmittujen avioliittojen tunnustamista koskevia muutoksia. YK:n ja useiden kansainvälisten lapsen oikeuksia ajavien järjestöjen selkeä kanta on se, ettei lapsi voi milloinkaan antaa pätevää suostumustaan avioliittoon. Lapsiavioliitto on siten aina pakkoavioliitto, eikä sitä tulisi tunnustaa missään olosuhteissa.

DIGITAALINEN VÄKIVALTA ON NOPEASTI KASVAVA VÄKIVALLAN MUOTO

Tilastokeskuksen analyysin mukaan naiset kokevat verkkohäirintää yleisimmin yksityisviestein ja kokevat miehiä useammin seksuaaliharjoitusta tai muuta ”epäasiallista käytöstä” verkossa. 16 prosenttia verkkohäirintää kokeneista naisista on kokenut fyysistä uhkaa itseään tai läheisiään kohtaan. Verkossa tapahtuva häirintä ja vihapuhe kohdistuvat erityisesti nuoriin naisiin ja tyttöihin: 16-24-vuotiaista naisista ja tytöistä jopa 87 prosenttia on kokenut tai todistanut verkkohäirintää tai -väkivaltaa²⁷. Lähisuhdeväkivaltaa kokeneille digitaalinen väkivalta on usein osa väkivallan jatkumoa: kaikista joskus parisuhteessa olleista 16-74-vuotiaista tytöistä ja naisista 12 prosenttia on kokenut verkossa nykyisen tai entisen kumppanin häirintää tai väkivaltaa²⁸.

16-24-VUOTIAISTA NAISISTA JOPA 87% ON KOKENUT TAI TODISTANUT VERKKOHÄIRINTÄÄ TAI -VÄKIVALTA

Tampereen yliopiston ja Poliisiammattikoulun tutkimuksen mukaan naisiin kohdistuva digitaalinen väkivalta jää usein tunnistamatta väkivallaksi ja

rikokseksi, ja ilmiö on normalisoitunut osaksi arkea²⁹. Tytöt ja nuoret naiset kohtaavat verkossa runsaasti seksuaalista ahdistelua ja väkivaltaa, kuten ahdistelevia yhteydenottoja, intiimeillä kuvilla kiristämistä ja intiimien kuvien levittämistä³⁰. UN Women Suomen selvityksen³¹ mukaan alle 25-vuotiaat naiset ovat kokeneet lähes kaksi kertaa enemmän verkkohäirintää (74 %) kuin naiset keskimäärin (38 %). 61 prosenttia alle 25-vuotiaista naisista on vastaanottanut ei-toivottuja seksuaalissävyytteisiä kuvia. Someturvan alakouluikäisiin liittyvistä yhteydenotoista 2023 lähes puolet koski lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia³².

Netissä tapahtuva grooming on kasvava ilmiö. Siinä aikuinen pyrkii houkuttelemaan lapsen näennäisesti vapaaehtoiseen kanssakäymiseen, jonka päämääränä on kohdistaa lapseen seksuaaliväkivaltaa. Pelastakaa Lapset ry:n tekemän selvityksen mukaan 62 % kyselyyn vastanneista 11–17-vuotiaista Suomessa asuvista lapsista oli saanut yhteydenoton netissä aikuiselta tai heitä viisi vuotta vanhemmalta henkilöltä. Grooming kohdistui enemmän tyttöihin (67 %) kuin poikiin (34 %), ja eniten yhteydenottoja saivat sukupuoleltaan määrittelemättömät lapset (73 %). Seksuaalissävyytteisiä viestejä oli saanut 17 prosenttia lapsista viikoittain ja 29 prosenttia kuukausittain³³.

Teknologian välityksellä tapahtuneita väkivallantekoja tunnistetaan edelleen huonosti ja tukipalveluita on saatavilla vain vähän³⁴. Naisten Linja tarjoaa digitaalista väkivaltaa kokeneille keskusteluavun lisäksi myös teknistä tukea ja tukea rikosprosessissa kansainvälisten suositusten mukaisesti. Suositusten mukaista riittävää juridista ja teknistä tukea ja yhteistyötä poliisiin kanssa ei ole mahdollista järjestää nykyisten resurssien puitteissa³⁵. Digitaalisen väkivallan tunnistamiseksi ja estämiseksi on välttämätöntä, että ministeriötasolla tunnistetaan paremmin teknologian ja tekoälyn nopea kehitys ja sen haitalliset vaikutukset tyttöihin ja naisiin kohdistuvan väkivallan näkökulmasta. Ammattilaisten ja viranomaisten on oltava paremmin valmistautuneita tunnistamaan myös vähemmistöryhmien, kuten maahanmuuttajien ja sateenkaari-ihmisten, erityiset kokemukset ja tarpeet häirinnän ja muun väkivallan uhreina.

Digitaalisen väkivallan muodot kehittyvät jatkuvasti, mikä korostaa ammattilaisten jatkuvaa tiedon ja osaamisen päivittämisen tarvetta. Tämän tueksi tulisi perustaa moniammatillinen erityisosaamisyksikkö, josta ammattilaiset voisivat tarvittaessa saada konsultointiapua. Uhrien palveluja on parannettava tarjoamalla heille henkisen tuen lisäksi konkreettista teknistä tukea, kuten ohjeistusta seurantaohjelmien estämiseen ja poistamiseen sekä digikanavien kautta tapahtuvan häirinnän ja vainon ehkäisemiseen.

VIHARIKOSTEN YLEISTYMINEN ON VAKAVA UHKA TASA-ARVOLLE

Vihapuhe ja viharikokset kaventavat naisten osallistumismahdollisuuksia ja ilmaisun- ja sananvapautta sekä heikentävät naisten turvallisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa monella tavalla. Vihapuhe on vakava uhka tasa-arvolle, demokratialle ja sananvapaudelle. Naisten riski kokea sekä seksuaalista häirintää että vihapuhetta on Suomessa yli viisi kertaa suurempi kuin miehillä. Vähemmistöön kuuluminen altistaa vihapuheelle erityisesti naisia. Sukupuolittunutta vihapuhetta kokeneista 62 % on kokenut myös seksuaalista häirintää³⁶. Kuitenkaan sukupuolittunutta, naisiin kohdistuvaa vihapuhetta ei aina hahmoteta erityisen haitallisena tai haavoittavana tekona.

TUTKIMUSNÄYTTÖ VAHVISTAA, ETTÄ LISÄÄNTYNYT VIHAPUHE TARKOITTAÄ MYÖS SUUREMPAA MÄÄRÄÄ VIHARIKOKSIA.

#!?

Kesällä 2024 maahanmuuttajataustaisiin ihmisiin kohdistetut puukotukset käynnistivät keskustelun Suomen ilmapiirin kiristymisen eskaloitumisesta. Kansainvälinen tutkimusnäyttö³⁷ vahvistaa, että lisääntynyt vihapuhe politiikassa tai sosiaalisessa mediassa johtaa suurempaan määrään viharikoksia. Viharikokset ovat Suomessa kasvaneet selvästi. Epäiltyjen viharikosten määrä on ollut kasvussa vuodesta 2020 lähtien. Poliisiammattikoulun analyysin³⁸ mukaan vuonna 2022 kirjattiin 21 prosenttia enemmän rikosilmoituksia epäillyistä viharikoksista kuin edellisellä vuonna ja yhtä paljon kuin ennätysvuonna 2015, kun Suomeen saapui poikkeuksellisen paljon turvapaikanhakijoita. Valtaosassa viharikosepäilyissä oli motiivina uhrin etninen tausta tai kansalaisuus.

Vihapuheen kokeminen on erityisen yleistä nuorilla ja vähemmistöryhmiin kuuluvilla naisilla. YK:n naisten syrjinnän poistamista käsittelevä CEDAW-komitea kehotti Suomea vuonna 2022 kriminalisoimaan seksistisen, naisvihamielisen ja muut sukupuoleen perustuvat vihapuheen muodot, mukaan lukien maahan muuttaneisiin naisiin, vammaisiin naisiin ja kansallisiin vähemmistöihin kuuluviin naisiin kohdistuvat vihapuheen muodot. Vihapuheen kriminalisointiin liittyvä suositus on komitean nopeutetussa seurannassa.

Poliisiammattikoulun vuonna 2021 tekemän selvityksen mukaan vihamotiivin tunnistamisessa ja käsittelyssä on puutteita rikosprosessissa, ja tuomiota kovennetaan vihamotiivin perusteella harvoin. Selvitys suositaa viharikosluokituksen pakollista käyttöä rikosilmoituksen kirjauksen yhteydessä, esitutkintayhteistyön tehostamista, poliisin kuulusteluohjeistuksen päivittämistä sekä rangaistuksen koventamista koskevan pohdinnan laajempaa kirjaamista tuomioihin.

IHMISKAUPPA TUNNISTETAAN EDELLEEN HUONOSTI

Joka vuosi ennätysmäärä ihmisiä hakee apua ihmiskaupan uhrien tukijärjestelmästä. Ihmiskaupan vastainen raportointi on toistuvasti huomauttanut, että ihmiskauppa, erityisesti seksuaalisen hyväksikäytön yhteydessä, tunnistetaan huonosti Suomessa³⁹. Sääntöjen soveltaminen ja tulkinta on rajallista.

Suomessa seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhrit tulevat usein toisista EU-maista tai Euroopan ulkopuolelta. Uhrien joukossa voi olla myös haavoittuvassa asemassa olevia, esimerkiksi päihderiippuvaisia nuoria Suomen kansalaisia, joiden kohtaamaa hyväksikäyttöä ei aina osata nähdä osana ihmiskaupaa: riski joutua ihmiskaupan uhriksi koskettaa erityisesti hatkaan lähteneitä lastensuojelulaitoksiin sijoitettuja lapsia ja nuoria⁴⁰. Seksiä myyvät ulkomaalaiset jättävät usein ilmoittamatta heihin kohdistuneista rikoksista. Ulkomaalaislaissa on säännös, jonka mukaan epäily seksipalvelujen myynnistä on mahdollinen peruste kolmansien maiden kansalaisten käännättämiselle maasta. Koska seksipalvelujen myyntiä ei määritellä työsuhteeksi, myöskään työlainsäädäntö ei tarjoa suojaa⁴¹. Viralliset tukitoimet ovat alueellisesti epätasaisesti jakautuneita ja ihmiskaupan erityispiirteet ja tarpeet tunnistetaan huonosti julkisissa palveluissa. Ammatillisia muotoja turvallisesta tukiasumisesta ei ole muille kuin lähisuhdeväkivaltaa kokeneille uhreille.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on raportissaan tutkinut ihmiskaupan uhrien rankaisemattomuusperiaatteen toteutumista Suomessa. Raportin mukaan ihmiskaupan uhreja, jotka on pakotettu rikokseen, ei tunnisteta rikosprosessissa⁴². Ihmiskaupan hienovaraisia ja monimutkaisia psykologisia vaikutuksia ei aina tunnisteta tai oteta huomioon. Ratkaisun lopputulosta vaikeuttaa ymmärrys siitä, miten ihmiset muodostavat tahtonsa ja kykynsä toimia sekä muiden kyky vaikuttaa heihin. Samoin sitä, että uhri on rikoksen tekohetkellä alaikäinen, ei oteta huomioon syytteiden nostamisessa, syytteiden

ajoittamisessa tai tuomion määräämisessä, vaikka alaikäisyys itsessään merkitsee haavoittuvuutta ja alttiutta hyväksikäytölle. Poliisin asiantuntemus naisten vastaisesta väkivallasta, seksuaaliväkivallasta, digitaalisesta väkivallasta ja ihmiskaupasta on turvattava keskittämällä tutkimukset tutkijoille, jotka ovat erityisesti koulutettuja esitutkintalaisia.

TYTÖT JA NUORET NAISET KOKEVAT ENTISTÄ ENEMMÄN VÄKIVALTA

Parisuhdeväkivalta on erittäin yleistä tyttöjen ja nuorten naisten seurustelusuhteissa. Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan 18-21-vuotiaista parisuhteessa olleista 60 prosenttia on kokenut väkivaltaa kumppanin taholta, ja 25 prosenttia heistä on kokenut fyysistä väkivaltaa tai seksuaaliväkivaltaa⁴³. Tampereen yliopiston kyselytutkimuksen mukaan nuorten tyttöjen ja naisten seurustelusuhteissa yleisintä on digitaalinen väkivalta. Sitä on kyselytutkimuksessa raportoinut kokeneensa lähes puolet seurustelleista nuorista⁴⁴. Yli 40 prosenttia nuorista oli kokenut kumppanin kasvotusten tekemää henkistä väkivaltaa. Jopa neljännes nuorista oli kokenut suhteessaan seksuaalista painostamista tai pakottamista. Fyysistä väkivaltaa kumppanin tekemänä oli kokenut 16 prosenttia Tampereen yliopiston tutkimista nuorista.

SEKSUAALIVÄKIVALLAN KOKEMUKSET OVAT VAMMAISILLA JA TOIMINTARAJOITTEISILLA TYTÖILLÄ NOIN KAKSI KERTAA YLEISEMPIÄ KUIN MUILLA TYTÖILLÄ.

Tyttöjen kokema seksuaaliväkivalta ja väkivalta on yleistynyt viimeisen vuosikymmenen aikana. Yhdeksäsluokkalaisten tyttöjen kokema seksuaaliväkivallan määrä vähentyi lapsiuhritutkimuksen mukaan 1980-luvun lopulta lähtien vuoteen 2013, jolloin viisi prosenttia 9-luokkalaisista oli kokenut seksuaaliväkivaltaa. Sen jälkeen seksuaaliväkivallan määrä on lähtenyt nousuun ja kahdeksan prosenttia yhdeksäsluokkalaisista raportoi seksuaaliväkivallan kokemuksia vuonna 2022. Samoin kuudesluokkalaisten kokemaan seksuaaliväkivallan määrä oli alimmillaan vuonna 2013, jonka jälkeen se on noussut yhdestä prosentista kolmeen⁴⁵.

Vuonna 2023 noin puolet tytöistä, jotka olivat perusopetuksen 8. tai 9. luokalla ja toisen asteen 1. ja 2. vuoden opiskelijoita, olivat kokeneet

häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana⁴⁶. Selkeästi eniten seksuaalihäirintää koetaan netin tai puhelimen välityksellä, toiseksi eniten julkisissa tiloissa ja harvemmin koulussa⁴⁷. UN Womenin seksuaalihäirintää kartoittavassa selvityksessä⁴⁸ korostui myös alaikäisten tyttöjen kokemana häirintä. Erittäin nuoretkin tytöt kohtaavat seksuaalihäirintää arkisissa ja yllättävissä tilanteissa ja siihen liittyy voimakasta alaikäisen seksuaalisointia aikuisen miehen taholta. Alaikäiset kohtaavat seksuaalihäirintää myös työpaikoilla, esimerkiksi esihenkilön tai asiakkaiden tekemänä kesätöissä, lastenvahtina tai työharjoittelussa.

Ulkomaalaistaustaiset, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat sekä kodin ulkopuolelle sijoitetut nuoret kokevat selkeästi keskimääräistä enemmän seksuaalihäirintää ja muuta väkivaltaa⁴⁹. Seksuaalihäirintä rajoittaa naisten ja tyttöjen mahdollisuutta toimia ja liikkua vapaasti ja ilman pelkoa julkisissa tiloissa, mukaan lukien verkkoympäristöissä. Lisäksi sillä on vakavia vaikutuksia tyttöjen ja naisten mielenterveyteen, hyvinvointiin ja itsetuntoon. Häirintää ennaltaehkäisevän työn tulisi sisältää miesten ja poikien vastuuttaminen häirinnästä.

Myös toimintarajoitteisilla ja vammaisilla tytöillä on keskimääräistä enemmän seksuaaliväkivallan ja seksuaalihäirinnän kokemuksia. Toimintarajoitteisista ja vammaisista tytöistä kaikilla kouluasteilla 60–62 prosenttia on kouluterveyskyselyn mukaan kokenut seksuaalihäirintää. Seksuaaliväkivallan kokemukset ovat vammaisilla ja toimintarajoitteisilla tytöillä noin kaksi kertaa yleisempiä kuin muilla tytöillä: seksuaaliväkivaltaa on kokenut joka neljäs ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevista ja muilla kouluasteilla joka viides vammaisen ja toimintarajoitteinen tyttö. Myös toimintarajoitteisten ja vammaisten tyttöjen kokemana seksuaaliväkivalta ja seksuaalihäirintä on yleistynyt selvästi vuosien 2019 ja 2022 välillä⁵⁰.

Kokemukset perheväkivallasta ovat yleisempiä tytöillä ja muunsukupuolisilla kuin pojilla. Tytöt kokevat selvästi poikia enemmän henkistä väkivaltaa vanhempien tai huolta pitävien aikuisten taholta, ja henkisen väkivallan määrä on noussut selkeästi kaikissa kouluterveyskyselyn ikäluokissa vuodesta 2019 lähtien⁵¹. Ulkomaalaistaustaiset, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat sekä kodin ulkopuolelle sijoitetut nuoret kokevat selkeästi keskimääräistä enemmän fyysistä ja henkistä väkivaltaa vanhempien taholta⁵². Toimintarajoitteiset ja vammaiset tytöt kokevat väkivaltaa vanhempien tai huolta pitävien aikuisten taholta kaikilla kouluasteilla noin kaksi kertaa yleisemmin kuin muut samanikäiset tytöt, ja eri väkivallan

muotoja kasautuu vammaisille ja toimintarajoitteisille lapsille ja nuorille useammin kuin muille ikätovereille⁵³. Omassa kodissa nähty tai koettu väkivalta näkyy usein väkivaltana nuorten omissa seurustelusuhteissa⁵⁴.

Luvatta sijaishuoltopaikoista lähteneet kohtaavat usein seksuaaliväkivaltaa: lapsiasiavaltuutetun selvityksessä⁵⁵ 29 prosenttia haastatelluista tytöistä kertoi joutuneensa hatkan aikana raiskauksen uhriksi. Raiskauksen uhreista 91 prosenttia oli tyttöjä.

YK:n lapsen oikeuksien komitea antoi Suomelle 2023 kymmeniä suosituksia erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksien turvaamiseksi. Eriyisen kiireellisenä komitea pitää syrjinnänvastaisen työn vahvistamista ja lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan puuttumista. Komitea suosittelee kiireellisiä toimenpiteitä muun muassa sijaishuollossa elävien lasten, vammaisten lasten sekä turvapaikanhakija- ja pakolaislasten oikeuksien edistämiseksi. 2019 julkaistu Väkivallaton lapsuus -toimenpideohjelma sisältää lähes sata toimenpidesuosittelua lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi. Esimerkiksi lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa vastaan suositellaan muun muassa asevelvollisten kouluttamista ja seksuaaliväkivallan ehkäisyyn liittyvän koulutuksen lisäämistä terveydenhoitajien ja kättilöiden perus- sekä täydennyskoulutukseen.

VÄHEMMISTÖÖN KUULUMINEN LISÄÄ SUKUPUOLITTUNEEN VÄKIVALLAN RISKIÄ

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat kokevat valtaväestöä selkeästi enemmän seksuaalihäirintää ja -väkivaltaa. Esimerkiksi jokainen UN Women Suomen kyselyyn⁵⁶ vastannut seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluva henkilö oli kokenut seksuaalihäirintää elämänsä aikana. Euroopan unionin perusoikeusviraston kyselytutkimuksen⁵⁷ mukaan kolmannes Suomessa asuvista seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvista vastaajista oli kokenut häirintää viimeisen vuoden aikana. Trans- ja intersukupuolisista vastaajista viidesosa ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvista noin kymmenesosa oli kokenut fyysistä tai seksuaaliväkivaltaa viimeisen viiden vuoden aikana.

Myös sateenkaarilapset ja -nuoret kokevat muita enemmän seksuaalihäirintää ja väkivaltaa. Kouluterveyskyselyiden mukaan joka kymmenes muunsukupuolisista oppilaista on yhdeksänteen luokkaan mennessä kokenut seksuaaliväkivaltaa. Kahdeksan prosenttia kuudesluokkalaisista muunsukupuolisista raportoi seksuaaliväkivallan kokemuksia⁵⁸.

**JÄRJESTÖJEN MUKAAN ESIMERKIKSI
VÄKIVALTA KOKENEILTA NAISILTA
ON EVÄTTY OLESKELULUPA EIKÄ
KOETTUA LÄHISUHDEVÄKIVALTA
OLE HUOMIOITU PÄÄTÖKSESSÄ**

Yksi sateenkaari-ihmisiin kohdistuva väkivallan muoto on ehyttämistoiminta, joka tähtää seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun muuttamiseen. Vuonna 2023 tehdyn kansalaisaloitteen ”Rikkomaton – kielletään eheytyshoidot” tavoitteena on kieltää nämä toimenpiteet. Kieltoa ovat kannattaneet myös esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutettu sekä muut asiantuntijat. Kattavaan kieltoon kuuluisi ulkomaille järjestettyjen ehytysmatkojen järjestämisen ja ehyttämistoiminnan markkinoinnin kieltö. Eduskunnan lakivaliokunnan enemmistö äänesti esitystä vastaan vuonna 2024, ja vielä on epäselvää, eteneekö asia selvitykseen tai lainsäädäntöön.

Maahan muuttaneet naiset kohtaavat 2–4 kertaa kantaväestön naisia enemmän väkivaltaa. Koettua väkivaltaa ei huomioida riittävästi oleskelulupaprosessissa. Järjestöjen mukaan esimerkiksi väkivaltaa kokeneilta naisilta on evätty oleskelulupa eikä koettua lähisuhdeväkivaltaa ole huomioitu päätöksessä. Väkivaltaa kokeneiden maahan muuttaneiden naisten auttamiseen ei olla ohjattu lisäresursseja eikä itsenäisen oleskeluluvan saantia väkivallan perusteella olla varmistettu.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun selvityksen mukaan afrikkalaistaustaisten naisten kohtaamassa häirinnässä muun muassa työpaikoilla yhdistyvät usein rasismi ja seksuaalihäirintä⁵⁹. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen selvityksen mukaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ulkomaalaistaustaiset henkilöt kohtaavat suomalaisessa yhteiskunnassa haasteita maahanmuuttoasemansa ja sateenkaari-identiteettinsä vuoksi, erityisesti kun näihin yhdistyy luokka, etnisuus tai rotu. Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat useisiin marginalisoiuihin ryhmiin kuuluvat, kuten sateenkaariturvapaikanhakijat, jotka kokevat monenlaista syrjintää, loukkaavaa käytöstä ja ulossulkemista eri elämänalueilla⁶⁰.

Vammaiset naiset kokevat 2–4 kertaa enemmän väkivaltaa kuin muut naiset, ja väkivallan tekijä on usein läheinen, kuten puoliso tai perheenjäsen. Riippuvuussuhde väkivallan tekijään on yleinen, ja esimerkiksi

oppimisvaikeuksista kärsivät kohtaavat runsaasti väkivaltaa. Vammaisilla naisilla on myös 4–10-kertainen riski kokea seksuaaliväkivaltaa. Ikääntyneet vammaiset naiset kokevat usein lähisuhdeväkivaltaa, jonka tekijänä ovat omat lapset tai puoliso⁶¹.

Väkivaltaa kokeneet vammaiset tytöt ja naiset kohtaavat usein vaikeuksia hakiessaan palveluja. Toimintarajoitteiset nuoret kaikilla kouluasteilla kokivat Valtioneuvoston selvityksen⁶² mukaan saaneensa tarvitessaan keskusteluapua mieltä painaviin asioihin harvemmin kuin muut samanikäiset nuoret. Tukipalveluiden saavutettavuutta on parannettava ja vammaisten naisten tarpeet on huomioitava paremmin, esimerkiksi turvaamalla Nollalinjan chat-palvelun rahoitus. Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunnan tilausselvityksen⁶³ mukaan vammaisten naisten tasa-arvo toteutuu huonosti, ja he kohtaavat enemmän seksuaaliväkivaltaa kuin muut ihmisryhmät. Vastaajista valtaosa oli kokenut vammaisuuteen perustuvaa syrjintää viimeisen 12 kuukauden aikana.

Seksuaaliväkivallasta saatavien tuomioiden pituus määräytyy edelleen syrjivästi tekopaikan mukaan, vaikka raiskauslainsäädäntö on muutettu suostumusperusteiseksi. Jos raiskaus tapahtuu laitosisolosuhteissa (esim. vammaisten asumispalveluyksiköt), on siitä annettava rangaistus lyhyempi kuin muualla tapahtuvissa raiskauksissa. Tämä asettaa vammaiset naiset yhä heikompaan asemaan.

Vähemmistöihin kuuluvien naisten ja tyttöjen väkivaltakokemuksista kaivataan kattavaa ja vertailtavaa tietoa. Kyselyissä ja tilastoinnissa ei kerätä kattavaa tietoa uhrin seksuaali- ja sukupuoli-identiteetistä, etnisestä identiteetistä, maahanmuuttotilasta, vammaisuudesta tai toimintarajoitteista. Toisaalta kun selvityksissä kerätään tietoa myös risteävistä eroista, voi vastaajien pieni määrä johtaa siihen, ettei vastauksia voida yleistää väestötasolle⁶⁴. Tiedonkeruuta risteävistä eroista on parannettava niin säännöllisissä kyselytutkimuksissa kuin poliisin ja muiden viranomaisten tiedonkeruussa. Paremmat tutkimus- ja tilastotiedon pohjalta tukipalveluita voidaan kohdentaa sekä syrjiviä rakenteita ja käytäntöjä purkaa nykyistä paremmin.

Etninen profilointi on syrjintää, jossa viranomaiset, vartijat tai järjestyksenvalvojat kohdistavat tarkastuksia ja valvontaa ihmisiin heidän etnisen taustansa tai esimerkiksi ihonvärinsä perusteella. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi romaninaisten tarkastamista kaupassa ilman perusteltua syytä. Etninen profilointi on kielletty Suomen laissa ja kansainvälisissä sopimuksissa.

Syrjivä kohtelu aiheuttaa uhreille nöyryyttäviä kokemuksia ja heikentää luottamusta viranomaisiin. Useat asiantuntijat ovat esittäneet, että etnisen profiloinnin kieltoa tulisi vahvistaa laissa ja että se tulisi sisällyttää vartijoiden ja järjestyksenvälvojen koulutukseen.

PALVELUT VÄKIVALTAAN KOKENEILLE OVAT EDELLEEN PUUTTEELLISIA

Lähisuhdeväkivaltaa kokeneet käyttävät terveys-, sosiaali- ja oikeuspalveluja moninkertaisesti verrattuna muuhun väestöön. Lähisuhdeväkivallan kustannuksia selvittäneen tutkimuksen⁶⁵ mukaan fyysistä lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden henkilöiden terveydenhuoltokustannukset ovat yli kaksinkertaiset vertailuryhmään nähden. Tutkimuksen mukaan naisten kokeman fyysisen parisuhdeväkivallan suorat lisäkustannukset terveydenhuollolle ovat 150 miljoonaa euroa vuodessa. Väkivallalla on kuitenkin pitkät vaikutukset palvelun tarpeeseen: se aiheuttaa muun muassa masennusta, ahdistusta ja posttraumaattista stressiä. Kokemukset fyysisestä lähisuhdeväkivallasta vaikuttivat terveyspalveluiden tarpeeseen vielä kuusi vuotta väkivallan jälkeen. Myös lapsuudessa koettu väkivalta näkyy terveyspalveluiden 50 prosenttia korkeammassa tarpeessa aikuisena⁶⁶. Uhreista alle prosentti tunnustetaan terveydenhuollossa, vaikka he käyttävät jopa 80 prosenttia enemmän palveluita kuin muut.

**TUTKIMUKSEN MUKAAN
NAISTEN KOKEMAN FYYSISEN
PARISUHDEVÄKIVALLAN
SUORAT LISÄKUSTANNUKSET
TERVEYDENHUOLLOLLE OVAT
150 MILJOONAA EUROAA
VUODESSA.**

Suurin osa sukupuolittuneesta väkivallasta jää Suomessa viranomaisilta piiloon. Esimerkiksi seksuaaliväkivaltaa parisuhteen ulkopuolella kokeneista naisista vain seitsemän prosenttia kertoo asiasta terveyspalveluissa, yksi sadasta ottaa yhteyttä uhrien tukipalveluihin ja neljä prosenttia tekee ilmoituksen poliisille⁶⁷. Myös terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden rekistereissä on puutteita naisiin kohdistuvan väkivallan kirjaamisessa. Vain alle kymmenesosa

vakaviin vammoihin johtaneista lähisuhdeväkivaltatapauksista kirjataan terveydenhuollon tai poliisin rekistereihin. Sosiaalipalveluiden rekistereistä tietoa lähisuhdeväkivallasta ei puolestaan ole tällä hetkellä lainkaan saatavilla⁶⁸.

Vuonna 2018 poliisille tuli hätäkeskukseen 26 000 lähisuhdeväkivaltatehtävää, mutta vain 5500 rikosilmoitusta kirjattiin lähisuhdeväkivallasta. Poliisit ovat tutkimushaastatteluisissa⁶⁹ perustelleet lähisuhdeväkivaltaan puuttumattomuutta erilaisin tavoin, joihin kuuluu uhrin vastuuttamista, epäilyä, poliisin työnkuvan rajaamista, vastuun sälyttämistä sosiaalihuollolle sekä käytännön esteisiin vetoamista. Puuttumista parisuhdeväkivaltaan taas perusteltiin empatian ja vastuullisuuden kautta.

Suomen turvakodeissa oli vuonna 2022 asiakkaita yhteensä 5 163, joista lapsia oli 43 prosenttia. Aikuisista asiakkaista naisia oli 91 prosenttia ja miehiä 9 prosenttia. Ennen koronapandemiaa turvakotien asiakasmäärät kasvoivat joka vuosi vuodesta 2015 lähtien, mutta koronapandemian myötä turvakotien asiakasmäärät laskivat vuosina 2020 ja 2021⁷⁰. Vaikka turvakotien rahoitusta lisättiin hallituskaudella 2019–2023, paikoista puuttuu edelleen 59 prosenttia Istanbulin sopimuksen edellyttämästä määrästä. Alueellisessa saavutettavuudessa on suurta vaihtelua. Turvakotitoiminnan kehittämisen rinnalla tulisi jatkossa kehittää myös väkivallan kokijoille tarkoitettuja, sukupuolisensitiivisiä avopalveluita, joiden saatavuudessa on tällä hetkellä suuria puutteita. Sosiaalityö tai julkiset mielenterveyspalvelut eivät pysty vastaamaan turvakotiasiakkaiden jatkotuen tarpeista, vaan ne lepäävät järjestöjen palvelujen varassa, joihin rahoitukseen kohdistetaan tällä hetkellä rajuja leikkauksia. Myös hyvinvointialueiden säästöt heikentävät palveluiden saatavuutta.

Turvakotien esteettömyyden edistämiseksi on tehty töitä THL:n, Ensi- ja Turvakotien liiton, Esteettömyyskeskus ESKE:n ja Vammaisjärjestöjen naisverkoston yhteistyössä. Työhön kuului muun muassa turvakotien tekemät esteettömyyskartoitukset, jotka olisi pitänyt laatia Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelman mukaan vuoteen 2020 mennessä. Eduskunta on myöntänyt rahoitusta turvakotipaikkojen lisäämiseen sekä turvakotien esteettömyyden parantamiseen. Tämän rahoituksen turvin turvakodit ovat voineet tehdä korjauksia, mikäli esteettömyydessä on havaittu puutteita. Tätä rahoitusta ei ole kuitenkaan enää jatkettu, vaikka puutteita esteettömyydessä esiintyy vielä monin paikoin. Tilastokeskuksen tekemän analyysin mukaan 25 prosenttia väkivaltaa kokeneista naisista ilmoitti vamman estäneen tai haitanneen turvakotiin pääsyä vuonna 2021 tehdyssä tutkimuksessa⁷¹.

Suomessa toimii 25 Seri-tukikeskusta, jotka antavat kaikille yli 16-vuotiaille seksuaaliväkivaltaa kohdanneille oikeuslääketieteellistä tutkimusta,

traumatukea, psykologista neuvontaa ja terapiaa. Resursseja on ohjattu uusien keskusten perustamiseen, jotta tukikeskusverkostosta saadaan kattava. Seri-tukikeskukseen voi hakeutua yhden kuukauden ajan seksuaaliväkivaltakokemuksen jälkeen. YK:n naisten syrjinnän vastaista yleissopimusta valvova CEDAW-komitea on suosittanut Suomelle joustoa kuukauden määräajasta, koska väkivaltaa kokeneet hakeutuvat tyypillisesti avun piiriin viiveellä ja vain pieni osa heti tapahtuneen jälkeen. Seri-tukikeskusten palvelutasossa ja resursseissa on myös alueellisia eroja. Toiminnan jatkuvuuden varmistamiseksi olisi tärkeää, että Seri-tukikeskusten rahoitus turvataan valtionavustuksella samaan tapaan kuin turvakotirahoitus. Myös kolmannen sektorin palvelut ja yhteistyö näiden tahojen kanssa ovat välttämättömiä Seri-tukikeskusten toiminnan kannalta. Tuki järjestöille on turvattava, jotta asiakkaiden hoitoketju ei katkea.

Hallituksen leikkaukset matalan kynnyksen väkivaltatyötä tekevien järjestöjen rahoituksesta ovat merkittävä uhka väkivaltaa kokeneille naisille tarjolla oleviin palveluihin. Valtaosa järjestöistä saa rahoituksensa sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA:lta, jonka avustuksia ollaan leikkaamassa kolmannes vuodesta 2025 alkaen. Leikkaukset vaikuttavat esimerkiksi Rikosuhripäivystyksen, Nollalinjan ja Naisten Linjan toimintaan. Myös väkivallan tekijätyön rahoitus on ollut lyhytjänteistä ja riittämätöntä, eivätkä palvelut ole kattavia valtakunnallisesti. Väkivallantekijöitä ei veloiteta osallistumaan ehkäisy- ja katkaisuhjelmiin, jos he eivät ole rikosseuraamusjärjestelmässä, jonne päätyy vain murto-osa tekijöistä⁷². Näidenkin palveluiden kattavuus on uhattuna leikkausten alla.

Järjestöt huomauttivat syksyllä 2023, että Suomessa ei ole systemaattista eri alojen ammattilaisten koulutusta naisiin ja lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyen⁷³. Koulutus on riippuvaista kunkin tahon omasta kiinnostuksesta, resursseista ja työntekijöille annettavista mahdollisuuksista kouluttautua työn ohessa. Erityisen vakavana järjestöt pitävät puutteita lainvalvontaviranomaisten ja syyttäjien osaamisessa. Viranomaisilla ja ammattilaisilla ei ole riittävästi osaamista tunnistaa naisiin kohdistuvan väkivallan eri muotoja. Erityisiä puutteita on viranomaisten ja ammattilaisten osaamisessa risteävistä eroista ja niihin liittyvistä tarpeista, ja erityisesti niiden henkilöiden kohtaamisesta, jotka kuuluvat useampiin marginalisoituihin ryhmiin⁷⁴.

Väkivaltatyössä ja -palveluissa tulee varmistaa ammattilaisten ja viranomaisten riittävä ymmärrys naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Myös mielenterveysosaaminen on varmistettava kaikissa palveluissa ja viranomaistoiminnassa. Sosiaali- ja terveydenhuollon opiskelijoiden ja ammattilaisten koulutuksessa tulisi vahvemmin huomioida väkivallan

dynamiikan tuntemus, väkivallan muotojen tunnistaminen ja uhrien kanssa työskentely. Väkipalautusta, kuten väkivallan tunnistamista ja puheeksiottamista, tulisi vahvistaa sosiaali- ja terveysalan opetussuunnitelmien pakollisissa opinnoissa, neuvoloissa ja hyvinvointialueiden alueellisissa hyvinvointisuunnitelmissa. Tämän tulisi sisältää koulutusta vähemmistöihin kuuluvien uhrien paremmasta tunnistamisesta ja siihen liittyvistä kysymyksistä. Syrjintä ja pelko syrjinnästä voivat estää väkivaltaa kokeneiden avun hakemista ja heikentää luottamusta viranomaisiin.

SUKUPOULITTUNUT JA SEKSUAALIHÄIRINTÄ ON LAAJA YHTEISKUNNALLINEN ONGELMA

Seksuaalihäirintä on laaja yhteiskunnallinen ilmiö, jolla on seurauksia lähes kaikkien tyttöjen ja naisten arjessa. UN Women Suomen selvityksen⁷⁵ mukaan yhdeksän kymmenestä naisesta Suomessa on kokenut seksuaalihäirintää elämänsä aikana: ei-toivottua koskettamista, perään huutelua ja epäasiallista kommentointia. Suurin osa häirinnästä tapahtuu julkisissa ja puolijulkisissa tiloissa, erityisesti anniskeluravintoloissa ja julkisissa ulkotiloissa. Seksuaalihäirintä vaikuttaa eniten alle 35-vuotiaiden elämään: se aiheuttaa turvattomuuden tunnetta ja johtaa liikkumisen rajoittamiseen sekä turvatoimien käyttöön. Vähemmistöihin kuuluvien häirinnän kokemukset ovat noin 10 prosenttiyksikköä yleisempiä kuin kaikilla naisilla keskimäärin. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvista vastaajista jokainen on kokenut seksuaalihäirintää elämänsä aikana.

Seksuaali- ja sukupuoleen perustuva häirintä on yleistä myös suomalaisessa kilpaurheilussa. Suomen urheilun eettisen keskuksen toteuttaman tutkimuksen⁷⁶ mukaan häirintä liittyy urheilun kulttuuriin rakenteisiin, kuten sukupuolten epätasa-arvoon ja vähemmistöjen asemaan. Urheilu nähtiin tutkimuksessa miehisenä tilana, jossa naisten ja vähemmistöjen oikeuksia kyseenalaistetaan ja miehinen puhekulttuuri vähättelee naisia, feminiinisyyttä ja seksuaalivähemmistöjä. Seksuaalihäirintää oli kokenut joka kolmas nainen. Seksuaalihäirinnän yleisin muoto oli tutkimuksen mukaan häiritsevä puhe, joka ilmenee loukkaavina vitseinä ja epäasiallisina kommentteina. Tätä oli kokenut joka neljäs nainen. Häirintäkokemukset kasaantuivat 20–25-vuotiaille urheilijoille, ja vähemmistöryhmiin kuuluvat urheilijat kokivat huomattavasti enemmän häirintää kuin muut. Seksuaalivähemmistöön kuuluneista joka toinen oli kokenut seksuaalihäirintää.

Myös seuratasolla lasten ja nuorten urheiluharrastuksissa kiusaaminen, syrjintä ja häirintä ovat yleistä. Erityisesti vähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret kohtaavat liikuntaharrastuksissa toistuvasti syrjintää, häirintää ja epäasiallista

kohtelua, eikä ongelmaan olla tartuttu urheiluorganisaatioissa ongelman vaativalla vakavuudella⁷⁷. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen⁷⁸ mukaan kiusaamisen, syrjinnän ja epäasiallisen kohtelun kohteeksi joutuvat erityisesti yli 15-vuotiaat sekä ne lapset ja nuoret, jotka kokevat kuuluvansa johonkin vähemmistöryhmään. Esimerkiksi lapsista ja nuorista, jotka kokevat kuuluvansa seksuaalivähemmistöön, noin 60 prosenttia kertoo joskus tai usein tapahtuvasta kiusaamisesta ja syrjinnästä liikuntaharrastuksessa.

Kirkon tasa-arvokyselyn⁷⁹ mukaan yli 17 prosenttia evankelisuterilaisen kirkon työntekijöistä ja alle kymmenesosa luottamushenkilöistä on saanut sukupuoleen tai seksuaalisuuteen liittyviä loukkauksia työssään. Fyysistä lähentelyä on kokenut kymmenesosa työntekijöistä ja muutama prosentti luottamushenkilöistä. Tasa-arvokyselyn tulosten esittelyssä ei ole eritelty vastauksia juridisen sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin tai etnisen taustan mukaan, joten häirinnän sukupuolittunutta luonnetta ei voi täysin arvioida tulosten perusteella.

Puolustusvoimien vuonna 2017 tekemän kyselyn mukaan varusnaisista 27 prosenttia oli kokenut sukupuolittunutta häirintää, kun varusmiehistä luku oli seitsemän prosenttia. Vuoden 2022 kyselytietojen perusteella naisten kohdalla lukema oli 32 prosenttia (miehistä noin kolme prosenttia). Häirinnän kitkeminen vaatii johtamisosaamisen kehittämistä: jokainen johtotehtävissä oleva on koulutettava tunnistamaan häirintä ja velvoitettava puuttumaan siihen tehokkaasti sekä edistämään omalla toiminnallaan sukupuolten tasa-arvoa. Yksi konkreettinen keino on ottaa seksuaalihäirinnän vähentäminen osaksi Puolustusvoimien tulostavoitteita⁸⁰.

LÄHTEET

¹ Henna Attila ym., "Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021 - Loppuraportti" (Helsinki: Tilastokeskus, 2023).

² Anna Elomäki ja Hanna Ylöstalo, "Tasa-arvopolitiikan onnistumiset, epäonnistumiset ja hiljaisuudet", Poliitikasta (blog), 28. helmikuuta 2023, <https://politiikasta.fi/tasa-arvopolitiikan-onnistumiset-epaonnistumiset-ja-hiljaisuudet/>; Oikeusministeriö, "Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelman 2020–2023 loppuraportti", Mietintöjä ja lausuntoja 2023:9, Oikeusministeriön julkaisuja, 2023.

³ Tilastokeskus, "Välitiluksia eurooppalaisesta vertailututkimuksesta: Naisiin kohdistuva väkivalta hyvin yleistä Suomessa" (Tilastokeskus, 2023), <https://www.stat.fi/uutinen/valituluksia-eurooppalaisesta-vertailututkimuksesta-naisiin-kohdistuva-vakivalta-hyvin-yleista-suomessa>.

⁴ Tilastokeskus.

⁵ Attila ym., "Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021 - Loppuraportti".

⁶ "Naisjärjestöjen Keskusliiton lausunto työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle 23.10.2023", Naisjärjestöjen Keskusliitto, 31. lokakuuta 2023, <https://naisjarjestot.fi/naisjarjestojen-keskusliiton-lausunto-tyoelama-ja-tasa-arvovaliokunnalle-23-10-2023/>.

⁷ Merita Mesiäislehto ym., "Koronakriisin vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon Suomessa", Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:46 (Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, 2022).

⁸ Elisa Niklander, "Lähisuhdeväkivalta 2021 - Suurin osa lähisuhdeväkivallan uhreista on edelleen naisia tai tyttöjä, seksuaaliväkivallan uhreilla usein myös aiempia väkivaltakokemuksia", Tilastoraportti 43/2023 (Helsinki: THL, 2023).

⁹ Matti Tolvanen ja Elisa Silvennoinen, "Selvitys henkisen väkivallan rangaistavuudesta ja vainoamisen oikeuskäytännöstä Suomessa", Selvityksiä ja ohjeita 2023:20, Oikeusministeriön julkaisuja, 2023.

¹⁰ Johanna Latvala, Pia Puu Oksanen, ja Natalie Gerbert, "Pakottava kontrolli on säädettävä rangaistavaksi", Ihmisoikeusliitto, 2024, <https://ihmisoikeusliitto.fi/pakottava-kontrolli-on-saadettava-rangaistavaksi/>.

¹¹ Tolvanen ja Silvennoinen, "Selvitys henkisen väkivallan rangaistavuudesta ja vainoamisen oikeuskäytännöstä Suomessa".

¹² Lähisuhdeväkivallan sovittelun selvitystyöryhmä, "Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu - Nykytila ja kehittämissuhteet", Työpäpaperi 2/2019 (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2019).

¹³ Salla Hyvärinen ja Jari Hautamäki, "Katkaise väkivalta: Lähisuhde- ja perheväkivaltarikoksesta epäillyn ohjaaminen esitutunnista väkivaltaa katkaisevaan palveluun", Ohjaus 10/2023 (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2023).

¹⁴ Ronja Luhtala ja Aura Rissanen, "Ulkomaalaistaustaisten maahanmuuttajanaisten kokemuksia lähisuhdeväkivallasta - Kuvaileva kirjallisuuskatsaus" (Metropolia Ammattikorkeakoulu, 2023).

¹⁵ Teija Huovila ym., "Kansalaisjärjestöjen varjoraportti Istanbulin sopimuksen toimeenpanosta Suomessa" (Lyömätön Linja Espoossa, NYTKIS ry, 2023).

¹⁶ Attila ym., "Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021 - Loppuraportti".

¹⁷ Anu Isotalo, "Poliisien tulkintoja suostumuksesta ja seksuaaliväkivallasta nuorten seurustelusuhhteissa", Janus 30, nro 3 (18. lokakuuta 2022): 269-88, <https://doi.org/10.30668/janus.114709>.

¹⁸ Amnesty International, "Ymmärrys suostumuksesta on vielä riittämätöntä Suomessa", Amnesty, 2024, <https://www.amnesty.fi/amnestyn-kansalaiskysely-suostumuksen-ja-uudistuneen-seksuaalirikoslainsaadannon-ymmarrys-riittamatonta-suomessa/>.

¹⁹ "Taustamateriaali: Naisiin kohdistuvan väkivallan on loputtava - Taustatietoa hallitusohjelmataivoitteista 2023-2027" (Naisjärjestöjen keskusliitto, 2023); Huovila ym., "Kansalaisjärjestöjen varjoraportti Istanbulin sopimuksen toimeenpanosta Suomessa".

²⁰ Lotta Lautala, "Ja taas säädetään", Tulva – feministinen aikakauslehti, 7. joulukuuta 2023, <https://tulva.fi/lue/ja-taas-saadetaan/>.

²¹ THL, "Kunniaan liittyvä väkivalta", Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 19. joulukuuta 2023, <https://thl.fi/aiheet/vakivalta/vakivallan-muodot/kunniaan-liittyva-vakivalta>.

²² Attila ym., "Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021 - Loppuraportti".

²³ Niklander, "Lähisuhdeväkivalta 2021".

²⁴ Saana Hansen ym., "Kunniakäsitykset ja väkivalta – selvitys kunniaan liittyvästä väkivallasta ja siihen puuttumisesta Suomessa" (Ihmisoikeusliitto, 2016).

²⁵ Latvala, Oksanen, ja Gerbert, "Pakottava kontrolli on säädettävä rangaistavaksi".

²⁶ Niklander, "Lähisuhdeväkivalta 2021".

²⁷ Attila ym., "Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021 - Loppuraportti".

²⁸ Henna Attila ja Marjut Pietiläinen, "Joka neljäs kokenut digitaalista väkivaltaa verkossa – yleistyvällä ilmiöllä vakavia seurauksia", Tilastokeskus Tieto&Trendit (blog) (Tilastokeskus, 2023), <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2023/joka-neljäs-kokenut-digitaalista-vakivaltaa-verkossa-yleistyvalla-ilmioilla-vakavat-seuraukset/>.

²⁹ Anu Isotalo, toim., Väkivalta nuorten seurustelusuhhteissa - Kyselytutkimuksen tuloksia (Tampereen yliopisto, 2023).

³⁰ Someturva, "Somerikollisuuden vaikutus koululaisten hyvinvointiin ja turvallisuuteen - Someturvan vuosiraportti 2023" (Someturva, 2024).

³¹ Katariina Haapea, "Yhdeksän kymmenestä: Seksuaalisen häirinnän muodot, tapahtumapaikat ja vaikutukset naisten kokemina Suomessa" (UN Women Suomi, 2024).

³² Someturva, "Somerikollisuuden vaikutus koululaisten hyvinvointiin ja turvallisuuteen - Someturvan vuosiraportti 2023".

³³ Aino Juusola ym., "Grooming lasten silmin - Selvitys lasten ja nuorten kokemasta groomingista netissä" (Pelastakaa Lapset, 2021).

³⁴ Marita Husso ym., "Naisiin kohdistuvaan digitaaliseen väkivaltaan puuttumisen haasteet poliisin työssä, rikosprosessissa ja tukipalveluissa", Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:65 (Helsinki: Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta, 2023).

³⁵ "The digital dimension of violence against women as addressed by the seven mechanisms of the EDVAW Platform", Thematic paper of the Platform of Independent Expert Mechanism on Discrimination and Violence against Women (EDVAW) (Council of Europe, 2022).

³⁶ Milla Aaltonen, Mika Illman, ja Anu Mantila, "Tietoa ja tapausesimerkkejä vihapuheesta ja viharikoksista - käsikirja lainkäyttäjille" (Oikeusministeriö, ei pvm.).

³⁷ Karsten Müller ja Carlo Schwarz, "Fanning the Flames of Hate: Social Media and Hate Crime", Journal of the European Economic Association 19, nro 4 (1. elokuuta 2021): 2131-67, <https://doi.org/10.1093/jeea/jvaa045>; Karsten Müller ja Carlo Schwarz, "From Hashtag to Hate Crime: Twitter and Antiminority Sentiment", American Economic Journal: Applied Economics 15, nro 3 (heinäkuuta 2023): 270-312, <https://doi.org/10.1257/app.20210211>.

³⁸ Jenita Rauta, "Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2022", Poliisiammattikoulun katsauksia 35 (Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu, 2023).

³⁹ Kansallinen ihmiskaupparaporttija, "Kertomus 2014", K 19/2014 vp (Vähemmistövaltuutettu, 2014).

⁴⁰ Elina Kervinen ja Natalia Ollus, "Lapsiin ja nuoriin kohdistuva ihmiskauppa Suomessa", Publication Series No. 89 (Helsinki: HEUNI, 2019); Outi Kekkonen ja Elina Pekkarinen, "Hatassa lapsen silmin - Analyysi lastensuojelun sijaishuollosta luvatta poistuneiden lasten kyselytutkimuksesta", Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisu 2024:1 (Lapsiasiavaltuutettu, 2024).

⁴¹ Anna-Greta Pekkarinen ja Anniina Jokinen, "Hyväksikäytön kirjo - Ihmiskaupan kehitys ja toimintatavat Suomessa, Latviassa, Virossa, Puolassa ja Ukrainassa", HEUNI Report Series no. 103b (Helsinki: HEUNI, 2023).

⁴² Jani Hannonen ja Heini Kainulainen, "Ihmiskaupan uhrien rankaisemattomuusperiaate", Selvityksiä ja ohjeita 2022:8, Oikeusministeriön julkaisu (Helsinki: Oikeusministeriö, 2022).

⁴³ Attila ym., "Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021 - Loppuraportti".

⁴⁴ Isotalo, Väkiältä nuorten seurustelusuhhteissa - Kyselytutkimuksen tuloksia.

⁴⁵ Laura Mielityinen ym., "Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2022 – Määrät, piirteet ja niiden muutokset 1988-2022", Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:5 (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2023).

⁴⁶ Vuonna 2019 vastaavaa oli kokenut kolmannes samanikäisistä tytöistä.

⁴⁷ Ulla Korpilahti ym., "Väkivallaton lapsuus - toimenpidesuunnitelma : Väliarviointi 2020 - alkuvuosi 2023", Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2023: 17 (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2023).

⁴⁸ Haapea, "Yhdeksän kymmenestä: Seksuaalisen häirinnän muodot, tapahtumapaikat ja vaikutukset naisten kokemina Suomessa".

⁴⁹ Korpilahti ym., "Väkivallaton lapsuus - toimenpidesuunnitelma : Väliarviointi 2020 - alkuvuosi 2023".

⁵⁰ Minna-Liisa Luoma ym., "Vammaisten henkilöiden kokeman lähisuhdeväkivallan yleisyys ja palvelujen saatavuus : Määrällinen ja laadullinen tarkastelu", Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:24 (Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, 2022).

⁵¹ 4.-5.-luokkalaisista tytöistä 27 prosenttia (17 % vuonna 2019), 8. ja 9. luokkien tytöistä 43 prosenttia (37 % vuonna 2019), lukion 1. ja 2. vuoden tytöistä 41 prosenttia (34 % vuonna 2019) sekä ammatillisten oppilaitosten 1.-2. vuoden tytöistä 38 prosenttia (33 % vuonna 2019) on kokenut vuonna 2021 henkistä väkivaltaa vanhempien tai huolta pitävien aikuisten taholta. Korpilahti ym., "Väkivallaton lapsuus - toimenpidesuunnitelma : Väliarviointi 2020 - alkuvuosi 2023".

⁵² Korpilahti ym.

⁵³ Joka neljäs yläkouluikäinen toimintarajoitteinen tyttö on kokenut fyysistä väkivaltaa ja noin puolet henkistä väkivaltaa vanhempiensa taholta. Kotona koetulla väkivallalla on vaikutuksia nuorten kokemuksiin seurustelusuhhteissa. Luoma ym., "Vammaisten henkilöiden kokeman lähisuhdeväkivallan yleisyys ja palvelujen saatavuus : Määrällinen ja laadullinen tarkastelu".

⁵⁴ Isotalo, Väkiältä nuorten seurustelusuhhteissa - Kyselytutkimuksen tuloksia.

⁵⁵ Kekkonen ja Pekkarinen, "Hatkassa lapsen silmin - Analyysi lastensuojelun sijaishuollosta luvatta poistuneiden lasten kyselytutkimuksesta".

⁵⁶ Haapea, "Yhdeksän kymmenestä: Seksuaalisen häirinnän muodot, tapahtumapaikat ja vaikutukset naisten kokemina Suomessa".

⁵⁷ European Union Agency for Fundamental Rights, "EU LGBT Survey II: A long way to go for LGBTI equality - Country data - Finland" (European Union Agency for Fundamental Rights, N.d.).

⁵⁸ Korpilahti ym., "Väkivallaton lapsuus - toimenpidesuunnitelma : Väliarviointi 2020 - alkuvuosi 2023".

⁵⁹ "Selvitys afrikkalaistaustaisten henkilöiden kokemasta syrjinnästä" (Yhdenvertaisuusvaltuutettu, ei pvm.).

⁶⁰ Mercédesz Czibalmos ja Shadia Rask, "Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt ulkomaalaistaustaisessa väestössä Suomessa", Raportti 9/2022 (Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2022).

⁶¹ Luoma ym., "Vammaisten henkilöiden kokeman lähisuhdeväkivallan yleisyys ja palvelujen saatavuus : Määrällinen ja laadullinen tarkastelu".

⁶² Luoma ym.

⁶³ Hisayo Katsui ym., "Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta - Selvitys ihmisoikeuksien toteutumisesta vammaisten henkilöiden arjessa" (Helsinki: Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta, 2023).

⁶⁴ Haapea, "Yhdeksän kymmenestä: Seksuaalisen häirinnän muodot, tapahtumapaikat ja vaikutukset naisten kokemina Suomessa".

⁶⁵ Heli Siltala ym., "Lähisuhdeväkivallasta aiheutuva palveluiden käyttö ja kustannukset : Terveys-, sosiaali- ja oikeuspalveluissa", Sarjajulkaisu (Valtioneuvoston kanslia, 22. elokuuta 2022), <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164292>.

⁶⁶ Heli Siltala ym., "Lähisuhdeväkivallasta lisää palvelujen käyttöä ja kustannuksia", Policy Brief 2022:24 (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta, 2022).

⁶⁷ Attila ym., "Sukupuolistunut väkiältä ja lähisuhdeväkivallasta Suomessa 2021 - Loppuraportti". Miehet kertovat viranomaisille seksuaaliväkivallasta vielä naisia harvemmin

⁶⁸ Siltala ym., "Lähisuhdeväkivallasta lisää palvelujen käyttöä ja kustannuksia".

⁶⁹ Isotalo, "Poliisien tulkintoja suostumuksesta ja seksuaaliväkivallasta nuorten seurustelusuhhteissa".

⁷⁰ Suvi Nipuli ja Lasse Mielikäinen, "Turvakotipalvelut 2022. Turvakotien asiakasmäärät kasvussa 2022.", Tilastoraportti 27/2023, 2023.

⁷¹ Attila ym., "Sukupuolistunut väkiältä ja lähisuhdeväkivallasta Suomessa 2021 - Loppuraportti".

⁷² Huovila ym., "Kansalaisjärjestöjen varjoraportti Istanbulin sopimuksen toimeenpanosta Suomessa".

⁷³ Huovila ym.

⁷⁴ Czibalmos ja Rask, "Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt ulkomaalaistaustaisessa väestössä Suomessa".

⁷⁵ Haapea, "Yhdeksän kymmenestä: Seksuaalisen häirinnän muodot, tapahtumapaikat ja vaikutukset naisten kokemina Suomessa".

⁷⁶ Annukka Lahti, Miika Kyllönen, ja Sanna Pusa, "HÄIRINTÄ SUOMALAISESSA KILPAURHEILUSSA", ei pvm.

⁷⁷ Päivi Berg, Kati Lehtonen, ja Mikko Salasuo, toim., "Siitä on pikemminkin vaiettu" - Kirjoituksia kiusaamisesta, syrjinnästä ja epäasiallisesta kohtelusta lasten ja nuorten liikunnassa ja urheilussa, Verkkojulkaisuja 151, sarja: Liike (Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, ei pvm.).

⁷⁸ Tiina Hakanen, Sami Myllyniemi, ja Mikko Salasuo, toim., Oikeus liikkua: Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018, Kenttä 215 (Nuorisotutkimusseura, 2019).

⁷⁹ Suomen evankelis-luterilainen kirkko, "Kirkon tasa-arvokysely: seurakunnissa esiintyy häirintää", Evl.fi, 2022, <https://evl.fi/tiedote/kirkon-tasa-arvokysely-seurakunnissa-esiintyy-hairintaa/>.

⁸⁰ "Puolustushallinnon vastuullisuusraportti 2022" (Puolustusministeriö, 2022).

TOIMINTASUOSITUKSET

- 1** Sosiaaliturvauudistuksen valmistelussa ja toimeenpanossa tehdään sukupuolivaikutusten arviointi, joka huomioi intersektionaalisesti eri naisryhmien tarpeet. Naisjärjestöjen edustus varmistetaan sosiaaliturvakomiteassa, **sosiaaliturvakomitea**
- 2** Sosiaaliturvaan kohdistettujen leikkausten perus- ja ihmisoikeusvaikutukset arvioidaan. Varmistetaan, että jokaiselle turvataan riittävä toimeentulo kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden mukaisesti, tarvittaessa muuttamalla lainsäädäntöä, **STM**
- 3** Yhden huoltajan perheiden kohonnut köyhyys- ja työttömyysriski huomioidaan perheiden talouteen liittyvissä päätöksissä, **VM, STM, TEM**
- 4** Omais- ja läheishoidon ja hoivan sukupuolivaikutukset arvioidaan valtakunnallisesti, **STM**
- 5** Varmistetaan, että opintotuki ja opiskelijoiden asumistuki turvaavat riittävän toimeentulon opintojen aikana, **OKM, VM**
- 6** Naisten ja perheiden asunnottomuuden vastaista työtä tehostetaan huomioimalla naisten ja perheiden erityistarpeet, **YM**
- 7** Naisten eläkeköyhyyden ehkäisemiseksi toteutetaan kokonaisvaltainen eläkkeiden tasa-arvoon liittyvä toimenpideohjelma, **STM, TEM**

KÖYHYYS KASAANTUU SUOMESSA NAISILLE

Köyhyys kasaantuu Suomessa naisille erityisesti yksinhuoltajuuden, korkean iän, hoivavastuun, ulkomaalaistaustan tai vammaisuuden myötä. Yksinhuoltajaäitien ja heidän lastensa keskuudessa köyhyys on erityisen yleistä: pienituloisuus koskettaa joka neljättä yksinhuoltajataloutta, kun taas kahden huoltajan talouksissa osuus on vain seitsemän prosenttia⁸¹. Lapsiperheköyhyys on yleisintä yhden huoltajan perheissä, monilapsisissa perheissä ja pienten lasten perheissä. Vaikka työttömyys on köyhyyden merkittävin syy koko väestön tasolla, köyhissä lapsiperheissä ja erityisesti yhden vanhemman perheissä työssäkäynti on kuitenkin yleistä.

Ulkomaalaistaustaisten lapsiperheiden pienituloisuusaste on lähes nelinkertainen suomalaistaustaisiin lapsiin verrattuna⁸² ja maahan muuttaneiden keskuudessa yksinhuoltajuus on kantaväestöä yleisempää. Lapsena köyhyyttä kokeneilla on muun muassa kohonnut riski kokea mielenterveysongelmia⁸³ tai joutua asunnottomaksi aikuisuudessa. Lapsiperheköyhyyden seurannaisvaikutusten sukupuolittuneisuutta ei ole tutkittu riittävästi.

ULKOMAALAISTAUSTAISTEN LASTEN PIENITULOISUUSASTE ON LÄHES NELINKERTAINEN SUOMALAISTAUSTAISIIN LAPSII VERRATTUNA, JA MAAHAN MUUTTANEIDEN KESKUUDESSA YKSINHUOLTAJUUS ON KANTAVÄESTÖÄ YLEISEMPÄÄ

Työssäkävien köyhyyttä selittävät usein epäsäännölliset ja epävarmat työsuhteet, kuten pätkätyöt, vuokratyöt ja itsensä työllistäminen. Vuonna 2022 palkansaajanaisista 24 prosenttia teki osa-aikatyötä, kun miehistä vastaava osuus oli 12 prosenttia⁸⁴. Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden tulotaso on merkittävästi alhaisempi kuin kantaväestön. Afrikkalaisten naisten tulot olivat vain noin puolet kantaväestön naisten tuloista⁸⁵.

Ikääntyneillä naisilla pienituloisuus on selvästi miehiä yleisempää: 76 vuotta täyttäneiden naisten pienituloisuusaste vuonna 2020 oli 23 prosenttia ja miesten 12. Keskimääräinen bruttoeläke oli vuoden 2022 lopulla naisilla 1 658 euroa ja miehillä 2 070 euroa⁸⁶. Miesten suuremmat eläkkeet johtuvat naisia pidemmistä työurista sekä korkeammasta palkkatasosta, mihin vaikuttavat muun muassa työmarkkinoiden eriytyminen nais- ja miesvaltaisiin

aloihin sekä hoivavastuiden epätasainen jakautuminen. Hoivavastuun vaikutus voi olla hoitojaksojen pituudesta, määrästä ja palkkatasosta riippuen kuukausieläkkeessä jopa satoja euroja⁸⁷. Monet ikääntyneet yksinelävät naiset ovat köyhyys- ja syrjäytymisvaarassa; taustalla on usein katkonainen ja matalapalkkainen työhistoria tai rooli omaishoitajana. Hyviä pohjoismaisia käytänteitä eläkkeiden sukupuolieron tasaamiseksi ovat tutkimuksen mukaan muun muassa työtulojen vaikutuksen pienentäminen eläkekertymässä, eläkkeiden kertymisen lisääminen hoivatyöstä ja vanhempainvapaista, kompensatio osa-aikatyöstä sekä mahdollisuudet jakaa tai periä eläkettä puolisoiden välillä⁸⁸.

Työkäisistä toimintarajoitteisista ihmisistä kolmannes on köyhyys- ja syrjäytymisriskissä. Suurimmalla osalla tämä johtuu pienituloisuudesta. Vammaisfoorumin tekemän raportin mukaan vammaiset naiset (57%) kokevat useammin köyhyyttä kuin vammaiset miehet (47%). Moni vammainen henkilö elää pienen eläkkeen ja/tai sosiaaliturvan, kuten toimeentulotuen turvin. Lääke-, matka-, terveydenhoitokulut sekä asiakasmaksut voivat viedä suuren osan kuukausituloista⁸⁹.

Terveysongelmat kasvattavat köyhyysriskiä. Alemmat tuloluokat sekä kokevat oman terveydentilansa heikommaksi että sairastavat enemmän kuin ylempät tuloluokat. Monet pitkäaikaissairaajat joutuvat tekemään lääkkeiden hinnan vuoksi kompromisseja ja kokevat sairauden kustannukset taloudellisena rasitteena. Myös Kela-korvausten ulkopuolisia kuluja kertyy pitkäaikaissairaille. Korvausten ulkopuoliset menot voivat nousta sadoista euroista jopa yli tuhanteen euroon kuukaudessa. Pitkäaikaissairaudet ovat kyselyiden perusteella yleisempiä naisilla. Esimerkiksi pääkaupunkiseudun hyvinvointikyselyssä⁹⁰ helsinkiläisistä naisista 46 prosentilla oli pitkäaikaissairaus tai terveysongelma, kun miesten kohdalla luku oli 38 prosenttia.

MIESTEN SUUREMMAT ELÄKKEET JOHTUVAT NAISIA PIDEMMISTÄ TYÖURISTA SEKÄ KORKEAMMASTA PALKKATASOSTA

TASA-ARVOKYSYMYKSET PUUTTUVAT SOSIAALITURVAUUDISTUKSESSA

Vuonna 2020 aloitettiin sosiaaliturvan uudistus, jonka tavoitteena on selkiyttää monimutkaiseksi koettua sosiaaliturvajärjestelmää. Uudistusta valmistellaan parlamentaarisessa komiteassa kahden vaalikauden aikana 2020–2027. Sosiaaliturvamuutoksilla on merkittäviä sukupuolittuneita vaikutuksia, mutta sosiaaliturvakomitean ensimmäisen vaiheen työssä näitä vaikutuksia ei olla selvitetty käytännössä ollenkaan. Sosiaaliturvakomitean työssä on tärkeää arvioida ja huomioida sukupuolivaikutukset erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien osalta, sukupuolivähemmistöt mukaan lukien.

Tutkimuksista tiedämme, että aiemmat taloudelliset ja sosiaalietuuksiin tehdyt toimenpiteet ovat kohdistuneet eri tavoin eri ihmisryhmiin riippuen muun muassa sukupuolesta sekä esimerkiksi iästä tai tulotasosta. Sosiaaliturvan yksilö- ja ruokakuntakohtaisuuden sekä perheiden sosiaaliturvan muutoksissa on varmistettava, että ne edistävät tasa-arvoa ja tukevat eri elämäntilanteita, kuten eroperheitä ja vuoroasumista⁹¹. Keskeinen osa sukupuolivaikutusten arviointia ja tasa-arvotavoitteiden omaksumista osaksi sosiaaliturvauudistusta on naisjärjestöjen osallistuminen komitean työhön, mikä ei tähän asti ole toteutunut.

SOSIAALITURVAN LEIKKAUKSET VAARANTAVAT OIKEUDEN RIITTÄVÄÄN TOIMEENTULOON

1.1.2024 alkaen toteutettiin lukuisia sosiaaliturvan leikkauksia, jotka kohdistuvat jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin. Leikkausten vaikutusten on todettu kohdistuvan etenkin nuoriin ja henkilöihin, jotka saavat useita päällekkäisiä etuuksia tai käyvät töissä ja saavat sen lisäksi sosiaaliturvaetuksia.

SOSTE ARVIOI, ETTÄ SOSIAALITURVAN LEIKKAUSTEN MYÖTÄ LÄHES 17 000 UUTTA ALAIKÄISTÄ PUTOAA KÖYHYYSRAJAN ALLE JA KÖYHIEN MÄÄRÄ KASVAA 68 000 IHMISELLÄ.

Sosiaaliturvaan kohdistettujen leikkausten sukupuoli- ja ihmisoikeusvaikutuksia ei olla selvitetty riittävällä tasolla. Nykyisten sosiaali- ja talouspoliittisten päätösten ja perustoimeentuloa heikentävien toimien yhteydessä on varmistettava, että ihmisoikeusvelvoitteet toteutuvat. SOSTE arvioi, että leikkausten myötä lähes 17 000 uutta alaikäistä putoaa köyhyysrajan alle ja

köyhien määrä kasvaa 68 000 ihmisellä⁹². Suomi on asettanut tavoitteekseen vähentää köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien määrää 100 000 henkilöllä vuoteen 2030 mennessä. Näistä kolmasosan tulisi olla lapsia. Leikkausten on arvioitu lisäävän tuloeroja ja lapsiperheköyhyyttä, joka koskettaa erityisesti yhden vanhemman perheitä. YK:n CEDAW-komitea huomautti 2022, että vuosina 2016–2018 toteutetut säästötoimenpiteet, kuten sosiaaliturvaetuksien leikkaukset, vaikuttivat suhteellisesti enemmän naisiin ja edistivät köyhyyden naisistumista⁹³. Sosiaaliturvan ja peruspalveluiden leikkaukset syventävät sukupuolten epätasa-arvoa, koska naiset ovat yliedustettuina julkisen sektorin työpaikoissa sekä julkisten palveluiden ja sosiaaliturvien käyttäjinä⁹⁴.

Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea (ESOK) totesi vuonna 2023 julkistetussa ratkaisussaan Suomen sosiaaliturvan tason olevan edelleen liian alhainen. Suomi on saanut komitealta aikaisemminkin moitteita perusturvan riittämättömästä tasosta. ESOK tarkasteli vähimmäissairauspäivärahan, -vanhempainrahan, -kuntoutusrahan, työttömyysturvan peruspäivärahan, takuueläkkeen, työmarkkinatuen ja toimeentulotuen tasoa. Komitea totesi vähimmäisetuudet liian mataliksi, jotta ne voisivat kattaa tuensaajan perustarpeet Euroopan sosiaalisen peruskirjan edellyttämällä tavalla.

Peruspäivärahan suojaosan poistaminen ja asumistuen perusomavastuu-osuuden nouseminen vaikuttavat heikentävästi pienituloisten naisten mahdollisuuksiin vahvistaa taloudellista tilannettaan osa-aikatyöllä tai erillisillä pienillä toimeksiantoilla. Naisten heikompi työasema markkinoilla, palkkaepätasa-arvo sekä naisten kantama suurempi vastuu palkattomasta hoivatyöstä asettavat naiset riittävän toimeentulon osalta eriarvoiseen asemaan.

Myös vuorotteluvapaan ja aikuiskoulutustuen poisto kohdistuu erityisesti naisiin sekä työvoimapulasta kärsiville naisvaltaisille aloille. Erityisesti yhden vanhemman perheiden tilanne on vaikea, kun samanaikaisesti sekä asumistukia että työttömyysturvaa heikennetään merkittävästi. Asumistuen leikkaukset, etenkin suojaosan poisto, leikkaavat osatyökykyisten vammaisten naisten tuloja. Suojaosa kannusti hankkimaan myös pieniä tuloja tai työtuntimääriä ja tuki erityisesti vammaisia naisia, joiden työkyky vaihtelee tai heikkenee. Yhden huoltajan perheisiin kohdistuvat leikkaukset koskettavat myös vammaisia äitejä ja yksinhuoltajia, joilla ei ole mahdollisuutta paikata leikkauksien aiheuttamaa tulojen putoamista tekemällä lisätunteja. Myös leikkaukset sosiaaliturvaan yhdistettynä asiakasmaksujen ja lääkkeiden hintojen korotuksiin kohdistuvat erityisesti pienituloisiin vammaisiin henkilöihin.

HOIVAVAJE KASVAA LEIKKAUSTEN MYÖTÄ

Leikkaukset sote-palveluista vaikuttavat naisvaltaisten hoiva-alojen työntekijöiden työoloihin ja mahdollisuuksiin tehdä laadukasta hoivatyötä. Hallituksen tekemät ja suunnittelemat leikkaukset palveluihin ja sosiaaliturvaan näkyvät myös naisten kasvavana hoivataakkana perheissä, muun muassa omaishoitajina. Lähiomaisten ja muiden läheisten huolenpito ja hoivatyö jäävät Suomessa edelleen pääosin naisten vastuulle. Omais- ja läheishoidon- ja hoivan sukupuolivaikutukset kasvavat sitä mukaa kun väestö vanhenee. Samalla omaishoivatilanne on köyhyysriski erityisesti perheille, jotka ovat jo valmiiksi vaikeassa taloudellisessa asemassa⁹⁵.

Vanhuspalveluihin kaavailut leikkaukset vaikuttavat heikentävästi ikääntyneisiin, mutta myös omaisiaan hoivaavien työssäkäyvien (useimmiten naisten) asemaan. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että naiset menettävät aikaa, tuloja ja eläkkeitä⁹⁶. Läheistään hoitavien tai heidän asioistaan huolta pitävien hyvinvointia on tuettava ja läheisen laadukkaaseen hoitoon on kehitettävä sellaisia ratkaisuja, jotka ovat inhimillisiä ja sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta kestäviä.

Omaishoiva ja muu sosiaalinen uusintaminen voi näyttäytyä päätöksentekijöille halpana ratkaisuna. Itsensä ja läheisten hoivaa ei ajatella helposti laiminlyötävän, vaikka se siirrettäisiinkin enemmän perheiden ja yksilöiden, usein naisten, harteille. Tutkimusten⁹⁷ mukaan hoivasta leikkaaminen voi kuitenkin heikentää kansanterveyttä, vaikuttaa ihmisten työkykyyn ja lyhentää eliniänodotetta.

NAISTEN ASUNNOTTOMUUS JÄÄ PIILON

EUROOPAN PERUSOIKEUSVIRASTON TEETTÄMÄN KYSELYN MUKAAN JOKA VIIDES SATEENKAARI-IHMINEN KOHTAA ASUNNOTTOMUUTTA TAI SEN UHKAA ELÄMÄNSÄ AIKANA.

Asunnottomien naisten määrä on pysynyt lähes samalla tasolla jo kymmenen vuoden ajan. Yleisen asunnottomuuden vähenemisen myötä asunnottomien naisten suhteellinen osuus on kasvanut. Naisten kokemukset asunnottomuudesta ovat sukupuolittuneita, eikä naisten ja perheiden asunnottomuus ole aina näkyvää. Romanitaustaisilla siirtolaisnaisilla ja sateenkaari-ihmisillä on selkeästi

korkeampi riski joutua asunnottomaksi sekä vaikeuksia saavuttaa asunnottomille tarjottavia palveluita. Tällä hetkellä nais erityiseen asunnottomuustyöhön ei suunnata riittävästi resursseja, vaikka naiset tarvitsevat sukupuolen huomioivia asunnottomuuspalveluja. Naisten asunnottomuus ei tule täysin tilastoissa näkyviin, sillä on yleistä, että naiset eivät hakeudu ns. universaalein periaattein järjestettyjen palveluiden piiriin⁹⁸. Sama koskee sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvia asunnottomia ihmisiä.

Epävarmat olosuhteet, siirtolaisuus, rekisteröitymättömyys, henkilöpapereiden puuttuminen ja syrjivät rakenteet vaikuttavat kasaantuvasti romanitaustaisten siirtolaisnaisten elämään. Asunnon saamiseen vaikuttava syrjintä johtaa siihen, että siirtolaistaustaiset romaninaiset saattavat majoittua epävirallisissa osoitteissa, hätämajoituksessa tai äärimmillään kadulla. Tämä vaikuttaa kaikkiin elämän osa-alueisiin perustarpeista palvelujen ja työn saatavuuteen. Asunnottomille romanisiirtolaisille mahdollistettu hätämajoitus on äärimmäisen tärkeää perusturvallisuuden ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. Pääsy hätämajoitukseen tulee turvata jatkossakin.

Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien asunnottomuus johtuu usein perheen ristiriidoista ja väkivallasta, ja sateenkaari-ihmisten piiloasunnottomuus on yleistä kaikissa EU-maissa. Vailla vakinaista asuntoa ry:n mukaan asunnottomuutta kokevat sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt kohtaavat erityishaasteita, kuten väkivallan kokemuksi ja palvelujen sopimattomuutta. Tämän vuoksi palveluilta vaaditaan sateenkaari-ihmisille suunnattua, luottamusta vahvistavaa viestintää, jotta palveluihin uskallettaisiin hakeutua.

Euroopan perusoikeusviraston teettämän kyselyn mukaan joka viides sateenkaari-ihminen kohtaa asunnottomuutta tai sen uhkaa elämänsä aikana. Transihmisistä kolmanneksen asuminen on jossain vaiheessa elämää uhattuna. Kaikista Euroopan unionin maista suomalaiset sateenkaari-ihmiset raportoivat neljänneksi eniten asunnottomuuskokemuksia⁹⁹. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt tulee huomioida paremmin asunnottomuuteen liittyvässä tutkimuksessa ja palveluissa. Tarvitaan esimerkiksi matalan kynnyksen paikkoja, joissa on turvallista yöpyä ja joissa on saatavilla moniammatillista tukea yhden luukun periaatteella.

Asunnottomuuden vastaisessa työssä on tärkeää huomioida erityisesti pitkittyneen asunnottomuuden vaikutus naisten mielenterveyteen, ja toisaalta mielenterveyden ongelmista kärsivät naiset asunnottomuuden riskiryhmänä. Maksuttomien kuukautissuojien saamista esimerkiksi sosiaalipalvelujen kautta tulee parantaa ja lisätä matalan kynnyksen peseytymismahdollisuuksia asunnottomille naisille.

LÄHTEET

⁸¹ Erja Saarinen, "Köyhyysvahti: Suomen köyhyysraportti 2023" (European Anti Poverty Network Finland, 2023).

⁸² Simo Mannila, "Syrjintä Suomessa 2017-2019 - Tietoraportti", Selvityksiä ja ohjeita 2020:20. Oikeusministeriön julkaisuja (Oikeusministeriö, 2020).

⁸³ Saarinen, "Köyhyysvahti: Suomen köyhyysraportti 2023".

⁸⁴ Saarinen.

⁸⁵ Mannila, "Syrjintä Suomessa 2017-2019 - Tietoraportti".

⁸⁶ Saarinen, "Köyhyysvahti: Suomen köyhyysraportti 2023".

⁸⁷ Karoliina Koskenvuo, "Naisten ja miesten eläkkeissä selvä ero – sen kaventaminen vaatii monipuolisia toimia", Kelan tietotarjotin (blog), 2020, <https://tietotarjotin.fi/tutkimusblogi/724046/naisten-ja-miesten-elakkeissa-selva-ero-sen-kaventaminen-vaatii-monipuolisia-toimia>.

⁸⁸ Jenny Andersson, "Gender-equal pensions in the Nordics: What can the Nordic countries learn from each other in order to close the gender pension gap?" (Nordic Council of Ministers, 2023).

⁸⁹ Vammaisfoorumi ry:n naistyöryhmä, "Vammaisten naisten asema Suomessa" (Vammaisfoorumi, ei pvm.).

⁹⁰ Hanna Ahlgren-Leinvuo ym., "Pääkaupunkiseudun asukkaiden hyvinvointi ja terveys: Pääkaupunkiseudun hyvinvointikyselyn 2021 tuloksia", Tutkimuksia 2022:1 (Helsingin kaupunki, 2022).

⁹¹ Tasa-arvoasian neuvottelukunta, "#TasaArvoVaalit: Sosiaaliturvauudistus", Tane, 2023, <https://tane.fi/-/tasaarvovaalit-sosiaaliturvauudistus>.

⁹² "SOSTE selvitti hallituksen leikkausten vaikutukset maakunnittain – Lähes 17 000 uutta alaikäistä tippuu köyhyysrajan alle", Soste, 14. marraskuuta 2023, <https://www.soste.fi/uutiset/soste-selvitti-hallituksen-leikkausten-vaikutukset-maakunnittain-lahes-17-000-uutta-alaikaista-tippuu-koyhyysrajan-alle/>.

⁹³ "Leikkaukset heikentävät tasa-arvoa ja turvallisuutta", Naisjärjestöjen Keskusliitto, 29. huhtikuuta 2024, <https://naisjarjestot.fi/leikkaukset-heikentavat-tasa-arvoa-ja-turvallisuutta/>.

⁹⁴ Inna Sinersaari, "Hoiva on kriisissä – Onko Suomi edelleen hyvinvointivaltio?", Tulva – feministinen aikakauslehti, 26. huhtikuuta 2023, <https://tulva.fi/lue/hoiva-on-kriisissa-onko-suomi-edelleen-hyvinvointivaltio/>.

⁹⁵ Saarinen, "Köyhyysvahti: Suomen köyhyysraportti 2023".

⁹⁶ Sinersaari, "Hoiva on kriisissä – Onko Suomi edelleen hyvinvointivaltio?"

⁹⁷ Hanna Ylöstalo, Emma Lamberg, ja Heini Kinnunen, "Hoivan ehtyminen on hyvinvointivaltion kohtalonkysymys", Ilmiö (blog), 7. joulukuuta 2022, <https://ilmiomedial.fi/artikkelit/hoivan-ehtyminen-on-hyvinvointivaltion-kohtalonkysymys/>.

⁹⁸ Vailla vakinaista asuntoa ry, "Vailla vakinaista asuntoa ry:n kannanotto: Asunnottomuustyössä tarvitaan sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen moninaisia tarpeita huomioivaa työtettä", Vailla vakinaista asuntoa ry, viitattu 31. toukokuuta 2024, <https://vvary.fi/vailla-vakinaista-asuntoa-ryn-kannanotto-asunnottomuustyossa-tarvitaan-sukupuoli-ja-seksuaalivahemmistojen-moninaisia-tarpeita-huomioivaa-tyotetta/>.

⁹⁹ European Union Agency for Fundamental Rights, "EU LGBT Survey II: A long way to go for LGBTI equality - Country data - Finland".

TOIMINTASUOSITUKSET

- 1 Aborttioikeus sisällytetään perustuslakiin, **OM**
- 2 Valtakunnallinen maksuton ehkäisy taataan alle 25-vuotiaille, **STM**
- 3 Sukupuolen juridinen vahvistaminen mahdollistetaan alaikäisille. Siirretään trans- ja ei-binääriset identiteetit psykiatrian alaisesta tautiluokituksesta seksuaaliterveyden alle Maailman terveysjärjestön ICD-11 luokituksen mukaisesti. Parannetaan sukupuolta vahvistavien hoitojen saatavuutta kaikille niitä tarvitseville, **OM, STM**
- 4 Lisätään kolmas juridinen sukupuolikategoria moninaisten sukupuoli-identiteettien tunnustamiseksi ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien vahvistamiseksi, **OM**
- 5 Seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun kohdistuvat muuttamispyrkimykset (ns. eheyttäminen tai konversioterapiat) kielletään, **OM, STM**
- 6 Valtio pyytää virallisesti anteeksi ja maksaa korvauksia henkilöille, jotka on steriloitu vastoin heidän tahtoaan ns. rotuhygieenisin tai sosiaalisiin perustein. Lisäksi valtio pyytää anteeksi ja maksaa korvauksia niille, jotka on steriloitu vanhan translain aikana leikkauksella tai hormonihoidolla, **VNK**
- 7 Intersukupuolisiin lapsiin kohdistuvat lääketieteellisesti tarpeettomat sukuelimiä muokkaavat leikkaukset ja muut toimenpiteet, jotka tehdään ilman lapsen tietoon perustuvaa suostumusta, kielletään lailla, **STM, OM**
- 8 Hedelmöityshoitojen on oltava kaikkien niitä tarvitsevien saatavilla perhemuodosta tai lapsettomuuden syystä riippumatta. Hedelmöityshoitojen resurssija on lisättävä julkisessa terveydenhuollossa, **STM**
- 9 Tyttöjen ja nuorten naisten itsemurhakuolleisuus käännetään laskuun ja hoitoon pääsy varmistetaan, **STM**

- 10 Vahvistetaan perustason mielenterveyspalveluita toteuttamalla koko väestölle suunnattu terapiatakuu, jolloin henkilöllä on oikeus päästä kohtuullisessa ajassa vaikuttavaan psykososiaaliseen hoitoon, **STM**
- 11 Syömishäiriöiden hoidon resursointiin, laatuun ja laadun arviointiin panostetaan. Kehitetään määrätietoisia ennaltaehkäiseviä toimia, **STM**
- 12 Rintasyöpäseulontojen ikärajaa lasketaan 45 vuoteen ja nostetaan 74 vuoteen Euroopan neuvoston syöpäseulontasuositusten mukaisesti ja rintojen omatarkkailua edistetään, **STM**
- 13 Imetysohjausta lisätään ja kehitetään. Kaikki synnytyssairaalat ovat vauvamyönteisyysertifioituja, niissä on imetyspoliikklinikka ja hoitohenkilöstöllä on riittävästi aikaa antaa imetysohjausta, **STM**
- 14 Synnytyksen jälkeinen fysioterapia julkisessa terveydenhoidossa varmistetaan, **STM**
- 15 Paperittomien naisten ja lasten oikeus myös kiireettömiin sosiaali- ja terveyspalveluihin varmistetaan, **STM**
- 16 Sosiaali- ja terveydenhuollon opiskelijoiden ja ammattilaisten koulutuksessa ja sote-palveluissa vahvistetaan väkivallan dynamiikan tuntemusta, väkivallan muotojen tunnistamista ja uhrien kanssa työskentelyä, **STM**
- 17 Varmistetaan sote- ja kasvatusalan ammattilaisten osaaminen seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuudesta, **STM**
- 18 Nais erityisiä sairauksia, kuten PCOS:ta, endometrioosia ja vulvodyniaa tunnistetaan ja hoidetaan nykyistä paremmin julkisessa terveydenhuollossa. Gynekologisten sairauksien ja oireyhtymien hoidossa käytettävien ehkäisyvalmisteiden tulee olla Kela-korvattavia aina, kun niitä käytetään sairauden hoitoon, **STM**
- 19 Vaihdevuosisoireita tunnistetaan ja hoidetaan laadukkaasti ja oikealla diagnoosilla julkisessa terveydenhuollossa ja työterveydessä, **STM**
- 20 Varmistetaan riittävä synnytyssairaalaverkko valtakunnallisesti, **STM**
- 21 Uudistetaan laki sterilisaatiosta pohjoismaisen mallin mukaan laskemalla ikäraja 25 vuoteen ja poistamalla laista neuvontatilaisuus puolison kanssa, **STM**

TYTTÖJEN JA NUORTEN NAISTEN MIELENTERVEYS ON KRIISIYTYNYT

Mielenterveyteen liittyy monia sukupuolittuneita ilmiöitä. Tytöt ja naiset raportoivat enemmän mielenterveysongelmia ja käyttävät enemmän mielenterveyspalveluita, ja sateenkaari-ihmiset altistuvat syrjinnän ja vähemmistöstressin takia mielenterveysongelmille¹⁰⁰. Tyttöjen ja naisten psyykinen kuormittuneisuus sekä ahdistus- ja masennusoireet ovat useiden tutkimusten mukaan lisääntyneet voimakkaasti. Vuoden 2023 kouluterveyskyselyn mukaan noin kolmannes tytöistä kokee toimintakyvyn vaikuttavaa ahdistuneisuutta tai masennusta¹⁰¹. Turun yliopiston Lastenpsykiatrian tutkimuskeskuksen tutkimuksen mukaan erityisesti teini-ikäisten tyttöjen ahdistuneisuus on kasvanut merkittävästi koronapandemian alun jälkeen. Huomattavia vaikeuksia tunnetilojen, keskittymisen, käyttäytymisen ja kanssakäymisen osalta kokevien teinityttöjen määrä kaksinkertaistui vain viidessä vuodessa: vuonna 2018 luku oli 14,5 prosenttia ja vuonna 2023 jo 28 prosenttia¹⁰².

HUSIN MUKAAN TEINI-ikäisten tyttöjen lääkemyrkytystapaukset lähtivät nopeaan nousuun vuoden 2017 jälkeen ja ovat siitä lähtien moninkertaistuneet

Perustason mielenterveyspalveluita tulisi vahvistaa muun muassa toteuttamalla koko väestölle suunnattu terapiatakuu, jolloin henkilöllä olisi oikeus päästä kohtuullisessa ajassa vaikuttavaan psykososiaaliseen hoitoon. On tärkeää myös tunnistaa sateenkaarinuorten mielenterveyden haasteet sekä kohonnut itsetuhoisuusriski. Sote- ja kasvatusalan ammattilaisten osaaminen seksuaalisesta suuntautumisesta ja sukupuolen moninaisuudesta vahvistaisi mielenterveyspalveluita seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille.

Tytöt ovat jääneet väliinpuotoajiksi myös neurologisen moninaisuuden ja autismikirjon suhteen: pojat saavat tyttöjä huomattavasti enemmän autismikirjon diagnooseja, koska seulontamenetelmät ja diagnostiset kriteerit pohjautuvat pojilla ja miehillä tehtyihin tutkimuksiin. Miehet diagnosoidaan ADHD:n suhteen keskimäärin 18,5-vuotiaina, naiset 30-vuotiaina. Naisilla hoitamaton ADHD johtaa usein masennukseen, ahdistushäiriöön ja muihin mielenterveysongelmiin.

Itsetuhoisuus yleistyy nuoruusiässä. Tyttöjen ja nuorten naisten itsemurhariski on edelleen huolestuttavan korkea, eikä hoitoon pääsy toteudu riittävällä tasolla. Sairaaloissa on näkynyt tyttöjen itsetuhoisuuden nopeaa nousua: HUSin mukaan teini-ikäisten tyttöjen lääkemyrkytystapaukset lähtivät nopeaan nousuun vuoden 2017 jälkeen ja ovat siitä lähtien moninkertaistuneet¹⁰³. Itsemurhien ehkäisyssä tarvitaan laajaa ennaltaehkäisevien toimien palettia, mukaan lukien itsetuhoisuuden aiempaa parempi tunnistaminen ja nopea pääsy osastohoitoon tarvittaessa. Kansallinen mielenterveysstrategia ja itsemurhien ehkäisyohjelma vuosille 2020–2030 on kuitenkin sukupuolineutraali.

Syömishäiriöiden hoito on edelleen painokeskeistä. Suurin osa syömishäiriöitä sairastavista on normaali- tai ylipainoisia, ja he jäävät painokeskeisyyden takia helposti ilman diagnoosia tai riittävää hoitoa. Toisaalta aliravitsemustilassa olevien syömishäiriöpotilaiden kohdalla pelkästään ravitsemustilan korjaantuminen ei ole riittävä syömishäiriöstä toipumisen indikaattori. Käypä hoito -suosituksen mukainen luottamuksellinen hoitosuhde vaatii saumatonta jatkuvuutta hoidossa hoidon eri tasojen ja hoitoa järjestävien tahojen vaihtuessa¹⁰⁴. Syömishäiriöiden hoidossa tarvitaan myös määrätietoisia ennaltaehkäiseviä toimia, ml. varhaisen tunnistamisen parantamista kouluterveydenhoidossa.

SEKSUAALI- JA LISÄÄNTYMISTERVEYS: PAREMPIA JA YHDENVERTAISEMPAA PALVELUJA TARVITAAN NAISILLE KAIKISSA ELÄMÄNVAIHEISSA

Laadukkaat julkisen sektorin seksuaali- ja lisääntymisterveyden palvelut on Suomessa perinteisesti suunnattu raskaana oleville ja synnyttäneille neuvolaverkoston ja erikoissairaanhoidon kautta. Harvasti asutussa maassa synnytyssairaaloiden verkosto on ollut kuitenkin harva ja matkat osassa maata erittäin pitkiä. Sosiaali- ja terveysministeriö on alkuvuodesta 2024 ehdottanut synnytyssairaaloiden lukumäärän merkittävää vähentämistä nykyisestä. Kätilöliiton mukaan tämä voi johtaa sairaalaan ulkopuolella suunnittele mattomasti tapahtuvien synnytysten ja matkalla sairaalaan tapahtuvien synnytysten lisääntymiseen, mikä lisää riskejä synnyttäjän ja lapsen turvallisuudelle. Myös synnytysten medikalisaatio ja käynnistyksen voivat entisestään lisääntyä ja koulutetut ja kokeneet kätilöt voivat poistua alalta¹⁰⁵.

Maksuton ehkäisy yhdistettynä seksuaaliterveysneuvontaan ehkäisee tehokkaasti seksuaaliterveyteen liittyviä ongelmia. Maksuttoman ehkäisyn kokeilu alle 25-vuotiaalle järjestettiin maanlaajuisesti vuosina 2022 ja 2023. Kokeilun päätyttyä 19 hyvinvointialuetta ja Helsinki päättivät järjestää

maksuttoman ehkäisyn palvelua joko alle 20- tai 25-vuotiaille. Alueellista eriarvoisuutta esiintyy, koska hyvinvointialueet voivat päättää itsenäisesti ikärajaista ja ehkäisyn maksuttomuudesta sekä seksuaaliterveyspalveluiden tuottamisesta. Osa hyvinvointialueista on luopunut maksuttoman ehkäisyn jatkosta alle 25-vuotiaille, koska palvelua ei lakisääteisesti vaadita. Huonoin tilanne on Etelä-Karjalassa, jossa maksutonta ehkäisyä ei tarjota nuorille enää ollenkaan¹⁰⁶.

JOKA KOLMAS TINKII KUUKAUTISSUOJEN LAADUSTA JA KÄYTTÄÄ SUOJIA SUOSITUSAIKAA PIDEMPÄÄN

Saavutuksistaan huolimatta maksuttoman ehkäisyn kokeilu ei täysin huomionnut nuorten moninaisuutta. Hormonivalmisteiden maksuton saanti on edellyttänyt raskauden ehkäisyä. Nuori, joka esimerkiksi pohtii sukupuoltaan ja toivoo ehkäisyvalmisteelta kuukautisten poisjääntiä, joutuu itse maksamaan saman valmisteen, jos hänellä ei ole raskauden ehkäisyn tarvetta. Moni nuori myös tarvitsee ehkäisyvalmistetta pitkäaikaisena lääkityksenä gynekologiseen sairauteen tai oireyhtymään. Maksuttomalla ehkäisyllä voitaisiin hoitaa myös kivuliaita ja runsaita kuukautisia. Runsaat ja kivuliaat kuukautiset voivat aiheuttaa poissaoloja koulusta ja kipua sekä altistaa myöhemässä elämässä endometriosisin aiheuttamalle lapsettomuudelle ja sairaspoissaoloille.

Muut seksuaali- ja lisääntymisterveyspalvelut on jätetty pitkälti yksityisille palveluille ja omakustanteiseksi. Järjestöjen mukaan ehkäisyvalmisteista ei aina saa Kela-korvausta, vaikka hormonivalmiste on määrätty gynekologisen sairauden tai oireyhtymän hoitoon. Naisten seksuaali- ja lisääntymisterveyteen vaikuttaviin sairauksiin (esim. vuotohäiriöt, PCOS, endometriosisi, vulvodynia, vaihdevuodet) ei saa yhdenvertaisesti laadukasta hoitoa perusterveydenhuollossa. Diagnosointi voi viivästyä, osaamisessa on vaihtelevuutta ja pääsääntöisesti gynekologin osaamista ei ole saatavilla. Naiset joutuvat hakeutumaan yksityisiin palveluihin, mikä tekee seksuaali- ja lisääntymisterveyden toteutumisesta epätasa-arvoista.

Seksuaali- ja lisääntymisterveysneuvoloita on ehdotettu parantamaan diagnosointia ja hoitoon pääsyä perusterveydenhoidossa. Mallista on kokemusta esimerkiksi Ruotsista. Kätilöliiton mukaan ns. naisneuvolassa äitiysneuvola

toimisi osana laajempaa seksuaali- ja lisääntymisneuvolaa ja hyödyntäisi kätilöiden koko ammattitaidon¹⁰⁷. Seksuaali- ja lisääntymisterveysneuvolan tehtäviin kuuluisivat äitiyshuolto, raskauksien ehkäisy, keskeytysten, keskenmenojen, lapsettomuuden, vaihdevuosisongelmien ja seksitautien neuvonta, seulonta ja osittain myös hoito sekä gynekologiset seulonnat. Vuonna 2023 voimaan tulleeseen neuvola-asetukseen lisättiin seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja hedelmällisyydetiedouden edistäminen, mutta tämä ei sinänsä ratkaise palvelutarpeita, jotka eivät liity raskauteen tai synnytykseen. Seksuaali- ja lisääntymisterveysneuvolan työstä vastaisi kätilö tai lisäkoulutuksen saanut terveydenhoitaja. EU:n kätilödirektiivin mukaan kätilöiden tulee vastata muun muassa perhesuunnitteluneuvonnasta ja -ohjauksesta, raskauksien toteamisesta ja normaalien raskauksien kulun tarkkailusta sekä synnytysvalmennusten toteuttamisesta.

On kiinnitettävä huomiota myös siihen, että vammaisten naisten oikeudet seksuaali- ja lisääntymisterveyspalveluihin ja vanhemmuuteen toteutuvat. Tutkimuksissa on havaittu vammaisten äitien kokemaa syrjintää ja esteellisyyttä äitiys- ja neuvolapalveluissa, esimerkkeinä ammattilaisten epäasialliset asenteet tai kohtelu liittyen vammaisten henkilöiden perhesuunnitteluun, vanhemmuuteen ja parisuhteeseen.

Planin teettämän kyselytutkimuksen mukaan kuukautisköyhyyttä kokevat Suomessa erityisesti työelämän ulkopuolella olevat naiset ja tytöt. Joka kolmas tinkii kuukautissuojien laadusta ja käyttää suojia suositusaikaa pidempään¹⁰⁸. Taloudellisten resurssien riittämättömyys korostuu erityisesti pienituloisissa monilapsisissa perheissä, joissa kuukautistutotteita käyttää useampi henkilö. Kuukautissuojien arvonlisävero on laskemassa 14 prosenttiin syksyllä 2024.

1970-luvulta peräisin oleva aborttilaki päivitettiin ja uusi laki tuli voimaan vuonna 2023. Jatkossa raskaus voidaan keskeyttää yksin raskaana olevan pyyntöön perustuen kahdennentoista raskausviikon loppuun saakka. Samana vuonna hyvinvointialueiden valtuustoihin jätettiin useita aloitteita, joissa hoitohenkilökunnalle ehdotetaan oikeutta kieltäytyä hoitamasta raskaudenkeskeytystä haluavaa potilasta, mikäli potilaan henki ei vaarannu. Hyvinvointialueiden valtuustoilla ei kuitenkaan ole toimivaltaa päättää, että osa henkilökunnasta voidaan vapauttaa velvollisuudesta osallistua raskauden keskeyttämiseen. Tämä kuuluu työnantajan päätösvaltaan. Raskaudenkeskeytys kuuluu hyvinvointialueen terveydenhuollon tehtäviin, ja aborttioikeuden tulee toteutua yhdenvertaisesti kaikilla hyvinvointialueilla.

Euroopan Ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on päätöksessään vuonna 2020 linjannut, että kättilöiltä voidaan odottaa raskaudenkeskeytysten hoitamista osana ammatillisia tehtäviä. Euroopan parlamentti on aborttioikeuden turvaamiseksi ehdottanut, että oikeus raskaudenkeskeytykseen sisällytetään Euroopan unionin perusoikeuskirjaan, ja Ranskassa aborttioikeuden sisällyttäminen perustuslakiin on jo toteutunut. Naisjärjestöt ovat ehdottaneet samaa Suomessa.

Myös sterilisointilakia on kritisoitu itsemääräämisoikeutta loukkaavana. Lain mukaan sterilisaation voi saada, kun on täyttänyt 30 vuotta tai saanut kolme lasta. Laissa on kirjaus, jonka mukaan avioliitossa olevalle hakijalle tulee tarvittaessa järjestää puolison kanssa yhteinen neuvontatilaisuus¹⁰⁹, jossa hakijan ja hänen aviopuolisonsa kanssa selvitetään, kumman sterilointi on tarkoituksenmukaisempaa¹¹⁰. Tätä on tulkittu terveydenhuollossa niin, että naisen sterilisaatio vaatisi puolison hyväksynnän. THL:n ohjeistuksen mukaan (avio)puolison osallistuminen neuvontatilaisuuteen ei kuitenkaan ole edellytys sterilisointiluvan myöntämiselle. (Avio)puolison kirjallisen lausunnon puuttuminen tai kielteinen mielipide ei saa estää tai vaikeuttaa hakijan sterilisointia. Väärinkäsitysten välttämiseksi laista tulisi poistaa neuvontatilaisuuskohta ja ikäraja tulisi laskea pohjoismaiseen käytäntöön eli 25-vuotiaaseen.

Yksi viidestä hedelmällisessä iässä olevasta kohtaa tahattoman lapsettomuuden Suomessa. Lukuina määrän on arvioitu olevan 300 000. Kyseessä on yksi aikuisiän suurimmista kriiseistä, joka vaikuttaa kokijansa kehoon, mieleen, talouteen, työelämään ja tulevaisuudensuunnitelmiin¹¹¹. Kysyntä lapsettomuushoidoille on kasvanut ja 2019 hedelmöityshoidot avattiin julkisessa terveydenhuollossa myös itsellisille naisille ja naispareille. Lapsettomuushoidoissa julkisella puolella jonot ovat pitkät, kun yksityisellä sektorilla kustannukset taas nousevat monella esteeksi.

Hedelmöityshoitajien on oltava kaikkien niitä tarvitsevien saatavilla perhemuodosta tai lapsettomuuden syystä riippumatta. Hedelmöityshoitajien resurssit on lisättävä julkisessa terveydenhuollossa. Resurssien puute johtaa eri alueilla esimerkiksi siihen, että hoitoihin pääsy evätään jo ennen yläikärajan saavuttamista (40 vuotta), koska jonot ovat niin pitkät¹¹².

YK:N LAPSEN OIKEUKSIEN KOMITEA HUOLISSAAN TRANS- JA INTERSUKUPUOLISTEN LASTEN JA NUORTEN OIKEUKSISTA SUOMESSA

Vuonna 2023 tuli voimaan uusi sukupuolen vahvistamista säätelevä laki (ns. translaki), joka mahdollistaa sukupuolen juridisen vahvistamisen oman

ilmoituksen perusteella. Myöskään todistusta lisääntymiskyvyttömyydestä ei enää vaadita. Alaikäiset jätettiin kuitenkin lakiuudistuksen ulkopuolelle. Järjestöjen mukaan tämä aiheuttaa lukuisille transnuorille sukupuolen vahvistamisen tarpeettoman viivästyksen ja sitä kautta huomattavaa stressiä ja vaikeuksia arkielämässä. Tutkimusnäyttö osoittaa, että sukupuoliristiriidan kokemus voi alkaa varhain ja sen kanssa eläminen voi heikentää huomattavasti lapsen hyvinvointia sekä altistaa syrjinnälle ja kiusaamiselle. Siksi mahdollisuutta vahvistaa oma sukupuoli ei tule lykätä täysi-ikäisyyteen saakka.¹¹³ Myös YK:n lapsen oikeuksien komitea kantaa huolta transsukupuolisten lasten mielenterveydestä ja heihin kohdistuvasta syrjinnästä loppupäätelmissään Suomelle. Lainsäädäntöä tulee muuttaa siten, että sukupuolen juridinen vahvistaminen on mahdollista 15 vuotta täyttäneille.

Suomen tulee turvata lailla intersukupuolisten lasten oikeus keholliseen koskemattomuuteen ja oikeuteen kasvaa omana itsenään ilman tarpeettomia lääketieteellisiä toimenpiteitä. Intersukupuolisten lasten lääketieteellisesti evälttämättömät hoidot rikkovat lapsen oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja yksityiselämän suojaan. Vaikka hallitusohjelmassa 2019–2023 oli sitouduttu intersukupuolisten lasten itsemääräämisoikeuden vahvistamiseen, tässä asiassa ei edistytty eikä Suomessa ole tällä hetkellä maanlaajuista yhtenäistä käytäntöä suojata intersukupuolisten lasten koskemattomuutta.

YK:n lapsen oikeuksien komitea muistuttaa tuoreimmissa suosituksissaan Suomelle, että sopimusvaltion tulee varmistaa, että kaikki tarpeettomat lapsen sukupuolipiirteitä muokkaavat lääketieteelliset ja kirurgiset toimenpiteet lykätään siihen asti, että lapsi pystyy antamaan toimenpiteelle tietoon perustuvan suostumuksensa. Komitea suosittelee Suomea tarjoamaan asiaan kuuluvaa sosiaalista, lääketieteellistä ja psykologista tukea ja palveluita intersukupuolisille lapsille sekä heidän perheilleen. Komitean mukaan Suomen tulee myös tarjota hyvitystä ja tukea intersukupuolisille lapsille, joille on tehty tarpeettomia lääketieteellisiä tai kirurgisia toimenpiteitä.

PAPERITTOMIEN NAISTEN TERVEYSPALVELUT ON TAATTAVA

Paperittomien oikeuksia terveyspalveluihin täydennettiin vuoden 2023 alussa voimaan tulleella lainsäädännöllä. Muutoksella turvattiin lain soveltamisalaan kuuluville henkilöille myös muuta kuin kiireellistä raskauteen ja synnytykseen liittyvää hoitoa sekä alaikäisille kotikuntalaisten oikeudet saada terveydenhuoltopalveluita. Siten uudistus vahvisti erityisesti kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien naisten ja lasten asemaa. Uudistus on ollut voimassa niin lyhyen ajan, ettei sen vaikutuksista ole vielä kattavaa tietoa.

Syksyllä 2023 hallitus valmisteli lakiesitystä, joka peruuttaisi laajennuksen paperittomien oikeuteen kiireettömään hoitoon. Toteutuessaan terveyspalvelujen leikkaus johtaa paperittomien ihmisten entistä heikompaan terveydentilaan ja kroonistuviin sairauksiin. Uudistus vaarantaisi esimerkiksi vastasyntyneiden ja vastasyntyneiden terveyden sekä imetyksen käynnistymisen. Paperittomien oikeus välttämättömiin terveyspalveluihin täytyy varmistaa ja paperittomien naisten ja lasten oikeuksiin on tässä tilanteessa kiinnitettävä erityistä huomiota. On myös yhteiskunnan talouden kannalta kestävämpää tarjota hoitoa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, ennen kuin oireet pahenevat ja tarvitaan vaativampaa sairaanhoitoa.

Kaikki paperittomiksi luettavat ryhmät eivät oleskele maassa luvattomasti. Merkittävä osa Suomeen saapuneista siirtolaistaustaisista romaninaisista on kotimaansa kansallisen sairausvakuutusjärjestelmän ulkopuolella, minkä vuoksi he eivät saa eurooppalaista sairausvakuutuskorttia ja ovat siten oikeutettuja vain akuuttiin hoitoon niin kotimaassaan kuin muissa EU-maissa.

Tavallisia paperittomien terveystarpeita ovat raskauteen ja synnytykseen liittyvät seuranta ja hoito sekä muut lisääntymis- ja seksuaaliterveyspalvelut. Raskausajan hyvä hoito mahdollistaa turvallisen synnytyksen ja lapsivuodeajan sekä vähentää tarvetta syntyneen vauvan erityisseurantaan. Vastasyntyneillä kriittinen vaihe elämän alussa on syntymän jälkeinen vuorokausi, eikä hoitoa sen takia ole mahdollista lykätä myöhemmäksi. Imetyksen käynnistymisen ja sen tuomien terveyshyötyjen varmistaminen on tärkeää haavoittuvassa asemassa oleville, joilla ei välttämättä ole mahdollisuuksia turvallisen korvikeruokinnan toteuttamiseen.

VAMMAISET NAISET JA TERVEYSPALVELUJEN ESTEETTÖMYYS

Vammaisille ihmisille kuuluu yhtäläinen perusterveydenhuolto, mutta myös vamman vuoksi tarvittavat terveydenhuollon erityispalvelut, kuntoutuspalvelut ja apuvälineet. Terveydenhuollon prosesseissa, osaamisessa, esteettömyydessä ja saavutettavuudessa on koettu puutteita. Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunnan tilausselvityksessä valtaosa vastaajista koki kuntoutukseen pääsyn toteutuvan huonosti¹¹⁴. Vammaisfoorumien kyselyssä vammaiset naiset myös kokivat miehiä enemmän epäasiallista kohtelua terveyspalveluissa, esimerkiksi oireiden ja kipujen vähättelyä tai ohipuhumista avustajalle¹¹⁵. Moni vammaisen nainen on pienituloinen ja terveydenhuolto on erityisesti monisairaille kallista, jolloin toimeentulo ja sairauksien tai vamman hoito ja kuntoutus voivat vaarantua.

SOSIAALI- JA TERVEYSALAN PALKKA- JA TYÖOLOJEN VARMISTETTAVA HYVINVOINTIALUEIDEN TYÖSSÄ

Naisvaltaisilla hoito- ja hoiva-aloilla on todettu laajasti puutteita työssä jaksamisessa, työhön vaikuttamisessa ja palkkakehityksessä. Hoitajien palkkaneuvotteluissa saavutettiin sopu lokakuussa 2022, ja niissä otettiin askel kohti monia tavoitteita. Esimerkiksi lähi- ja perushoitajien palkka nousee palkkaratkaisun mukaan 17 prosenttia viiden vuoden aikana¹¹⁶.

Hoitotyötä on tyypillisesti pidetty ehtymättömänä voimavarana, jota voi tehostaa loputtomiin¹¹⁷. Ehtymisen merkkejä näkyy kuitenkin jo: alaa vaivaa hoitajapula, hoitajien ylikuormitus, kiire ja jopa potilasturvallisuuden vaarantuminen. Suomen kolmikantajärjestelmässä naisvaltaisten alojen palkkaukseen ja työehtoihin liittyvät tasa-arvokysymykset jäävät helposti hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen välisen toimivaltakysymysten jalkoihin, eikä naisvaltaisten alojen palkkauksen ja työehtojen ongelmia ole pystytty ratkaisemaan¹¹⁸.

Sote-uudistuksessa ja hyvinvointialueiden työssä on tärkeää huomioida samapalkkaisuus sekä naisten työehdot ja -olot. Hyvinvointialueille siirtyneestä yli 200 000 työntekijästä ja viranhaltijasta 84 prosenttia on naisia, joten uudistuksella on merkittäviä vaikutuksia tasa-arvoon. Samasta ja samanarvoisesta työstä tulee maksaa sama palkka sukupuolesta ja aiemmasta organisaatiosta riippumatta. Palkkojen harmonisointi on välttämätöntä, jotta eri kunnista siirtyvien työntekijöiden palkat saatetaan samalle tasolle. Lisäksi hyvinvointialueiden on noudatettava tasa-arvolakia, mikä tarkoittaa muun muassa tasa-arvosuunnitelman ja palkkakartoituksen tekemisvelvollisuutta ja tasapuolista edustusta eri toimielinten kokoonpanossa¹¹⁹. THL:n kevään 2024 aikana tehdyn tiedonkeruun¹²⁰ mukaan hyvinvointialueista 13 on laatimassa tai jo laatinut yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelman. Konkreettisia toimia on suunnattu eniten toiminnan johtamiseen ja palveluiden järjestämiseen.

Hyvinvointialueiden työssä on tärkeää purkaa sosiaali- ja terveysalan sukupuolittunutta segregatiota ja edistää naisten urakehitystä ja työoloja. Työolojen parantaminen on myös olennainen osa työelämän tasa-arvon toteutumista ja terveyspalvelujen turvaamista. Koronakriisin aiheuttama kuormitus sosiaali- ja terveysalalla on pahentanut jo ennestään haastavia työoloja, ja muutokseen liittyvä epävarmuus voi heikentää työhyvinvointia. Pitkällä aikavälillä suuremmat ja riittävän hyvin rahoitetut työnantajaorganisaatiot voivat edistää työpaikkojen pysyvyyttä, ammatillisen kehittymisen mahdollisuuksia ja työn ja perheen yhteensovittamista, mikä osaltaan tukee henkilöstön jaksamista¹²¹.

LÄHTEET

¹⁰⁰ Onni Jaskari ja Anna Keski-Rahkonen, "Vähemmistöstressi uhkana seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen terveydelle", Duodecim 137 (2021): 1781–88.

¹⁰¹ THL, "Kouluterveyskysely 2023: lapsia ja nuoria kuormittavat monet tekijät – selkeät arkirutiinit ja ajoissa saatu apu on tärkeää", Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2023, <https://thl.fi/-/kouluterveyskysely-2023-lapsia-ja-nuoria-kuormittavat-monet-tekijat-selkeat-arkirutiinit-ja-ajoissa-saatu-apu-on-tarkeaa?redirect=%252Ffi%252F>.

¹⁰² HUS, "Nuorten lääkemyrkytysten yli kaksinkertaistuminen kymmenessä vuodessa kertoo tyttöjen pahoinvoinnista", 2024, <https://www.hus.fi/ajankohtaista/nuorten-laakemyrkytysten-yli-kaksinkertaistuminen-kymmenessa-vuodessa-kertoo-tyttojen>.

¹⁰³ HUS.

¹⁰⁴ "Toteutuuko syömishäiriöiden Käypä hoito -suositus?", Syömishäiriöliitto-SYLI ry, 8. lokakuuta 2019, <https://syomishairioliitto.fi/uutiset/toteutuuko-syomishairioiden-kaypa-hoito-suositus>.

¹⁰⁵ Suomen Kättilöliitto Ry, "Suomen Kättilöliitto ei kannata synnytyssairaalaverkoston harventamista", 12. tammikuuta 2024, <https://suomenkatiloliitto.fi/ajankohtaista/suomen-katiloliitto-ei-kannata-synnytyssairaalaverkoston-harventamista/>.

¹⁰⁶ THL, "Maksuttoman ehkäisyn kokeilu 2022-2023, Sote-uudistus, Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus" (THL, ei pvm.).

¹⁰⁷ Tehy, "Kättilöliitto: Suomi tarvitsee naisneuvoloita", Tehy-lehti, 2018, <https://www.tehylehti.fi/fi/uutiset/katiloliitto-suomi-tarvitsee-naisneuvoloita>.

¹⁰⁸ Plan International, "Tutkimus: Kuukautisköyhyys koettelee suomalaisia", Plan, 17. toukokuuta 2023, <https://plan.fi/tiedotteet/tutkimus-kuukautiskoyhyys-koettelee-suomalaisia/>

¹⁰⁹ STL 3 §:n 2 mom.

¹¹⁰ STL 1 §

¹¹¹ Lapsettomien yhdistys Simpukka ry, "Tahatonta lapsettomuutta kokevat unohdetaan kylmästi syntyvyyskeskustelusta - Lapsettomien Simpukka-viikko 6.–12.5.2024", STT Info, 2024, <https://www.sttinfo.fi/tiedote/70159806/tahatonta-lapsettomuutta-kokevat-unohdetaan-kylmasti-syntyvyyskeskustelusta-lapsettomien-simpukka-viikko-6-1252024?publisherId=64150464>.

¹¹² Lapsettomien yhdistys Simpukka ry, "Lapsettomuushoidot ovat tärkeä investointi", STT Info, 2024, <https://www.sttinfo.fi/tiedote/70135000/lapsettomuushoidot-ovat-tarkea-investointi?publisherId=64150464>.

¹¹³ "Lapset ja nuoret on huomioitava translaissa", Naisjärjestöjen Keskusliitto, 27. kesäkuuta 2022, <https://naisjarjestot.fi/lapset-ja-nuoret-on-huomioitava-translaissa/>.

¹¹⁴ Katsui ym., "Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta - Selvitys ihmisoikeuksien toteutumisesta vammaisten henkilöiden arjessa".

¹¹⁵ Vammaisfoorumii ry:n naistyöryhmä, "Vammaisten naisten asema Suomessa".

¹¹⁶ Heini Kinnunen Kylä-Laaso Miikaeli, "Hoitajien palkkakysymys kaikkia koskevana ongelmana", Poliitikasta (blog), 7. joulukuuta 2022, <https://politiikasta.fi/hoitajien-palkkakysymys-kaikkia-koskevana-ongelmana/>.

¹¹⁷ Ylöstalo, Lamberg, ja Kinnunen, "Hoivan ehtyminen on hyvinvointivaltion kohtalonkysymys".

¹¹⁸ Elomäki ja Ylöstalo, "Tasa-arvopolitiikan onnistumiset, epäonnistumiset ja hiljaisuudet".

¹¹⁹ Tasa-arvovaltuutettu, "Hyvinvointialueet työnantajina", Tasa-arvovaltuutettu, viitattu 14. elokuuta 2024, <https://tasa-arvo.fi/hyvinvointialueet-tyonantajina>.

¹²⁰ THL, "Työ yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi on käynnistynyt osalla hyvinvointialueista - THL", Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2024, <https://thl.fi/-/tyo-yhdenvertaisuuden-ja-sukupuolten-tasa-arvon-edistamiseksi-on-kaynnistynyt-osalla-hyvinvointialueista>.

¹²¹ "Sukupuolten tasa-arvo ja samapalkkaisuus hyvinvointialueilla", Tane, 2. joulukuuta 2021, <https://tane.fi/-/sukupuolten-tasa-arvo-ja-samapalkkaisuus-hyvinvointialueilla-1>.

KASVATUS JA KOULUTUS

TOIMINTASUOSITUKSET

- 1 Varhaiskasvatuksen kriisi ratkaistaan parantamalla varhaiskasvattajien palkkausta ja työoloja vastaamaan työn vastuullisuutta ja vaativuutta, **OKM, VNK, työmarkkinajärjestöt**
- 2 Lisätään velvoittava tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskoulutus keskeiseksi osaksi varhaiskasvatus- ja opettajankoulutusta sekä opettajien täydennyskoulutusta, **OKM**
- 3 Varhaiskasvatuksen ryhmäkokoja pienennetään. Selvitetään lähipäiväkoti-periaatteen valtakunnallista käyttöönottoa ja edistetään maksutonta varhaiskasvatusta, **OKM**
- 4 Sukupuolistereotypioita, rasismia, heteronormatiivisuutta ja segregatiota puretaan aktiivisesti sukupuolittietoisella pedagogisella varhaiskasvatuksella, opetus suunnitelmilla, opetuksella, oppimateriaaleilla, oppilaanohjauksella ja TET-jaksoilla, **OKM**
- 5 Paperittomien lasten oikeus koulunkäyntiin varmistetaan, **OKM**
- 6 Käytännön keinot sukupuolittietoisesta kasvatuksesta ja opetuksen edistämiseksi ja segregatiosta purkamiseksi kirjataan varhaiskasvatuksen ja oppilaitosten toiminnallisiin tasa-arvosuunnitelmiin. Suunnitelmien laatimiseen on tarjolla koulutusta ja niiden toteutumista valvotaan aktiivisesti, **OKM**
- 7 Koulut ja oppilaitokset tehostavat sukupuoleen ja sukupuoli-identiteettiin, sukupuolen moninaisuuteen ja sukupuolen ilmaisuun perustuvan häirinnän vastaista työtä. Koulut ja oppilaitokset puuttuvat seksuaaliharjoittamiseen ja kiusaamiseen ja huolehtivat seksuaalikasvatuksen laadusta, **OKM**
- 8 Kasvatuksessa ja koulutuksessa tuetaan kriittistä (somen) medialukutaitoa ja tekoälyn tuottaman aineiston tunnistamista nykyistä vahvemmin, **OKM**
- 9 Tyttöjen lisääntyneeseen ahdistukseen ja oppimisvaikeuksiin puututaan perustamalla tyttöjen voimavarakerhoja, keskusteluapua ja muuta täsmätukea, **OKM**

- 10 Maahan muuttaneiden tyttöjen tuettua oppimista ja suomen kielen opiskelua osana opintoja vahvistetaan, **OKM**
- 11 Kehitetään paikallista ja valtakunnallista romaninuorisotyötä romaninuorten harrastusmahdollisuuksien ja osallisuuden parantamiseksi. Vahvistetaan nuorten osallistumista romanipoliittisen ohjelman suositusten mukaisesti, **OKM**
- 12 Otetaan käyttöön korkeakoulujen tasa-arvoa edistävä sertifiointijärjestelmä KOTAMO-hankkeen mukaisesti, **OKM**
- 13 Varhaiskasvatus määritellään perustuslaissa sivistykselliseksi oikeudeksi, **OM, OKM**
- 14 Mahdollistetaan koululaisten lakisäätäinen aamu-, iltapäivä- ja loma-ajan toiminta Ruotsin fritidshem-mallin mukaan, **OKM**
- 15 Palautetaan varhaiskasvatuksen toimipaikkakohtaisten yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimisvelvoite. Palautetaan myös kunnan velvoite laatia perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatustoiminnan toimijoille yhteiset yhdenvertaisuussuunnitelmat, **OKM**

VARHAISKASVATUKSEN KRIISILLÄ ON LAAJOJA SEURAUKSIA

Laadukas varhaiskasvatus on lapsen oikeus ja välttämätön edellytys vanhempien työssäkäynnille, mutta se on ajautunut kriisiin erityisesti pääkaupunkiseudulla ja suurimmissa kaupungeissa. Järjestöt ja varhaiskasvatuksen ammattilaiset ovat toistuvasti tuoneet esiin huolensa alan riittämättömästä resursoinnista. Varhaiskasvatuksen ammattilaiset kokevat suurina haasteina opettajapulan ja työn kuormittavuuden, joiden taustalla ovat alan heikko arvostus, alhainen palkkaus sekä puutteet työhyvinvoinnissa ja työoloissa¹²². Nykytilanteessa korkeakoulutetuille asiantuntijoille ei makseta tehtäviensä vaativuuteen nähden riittävää palkkaa, avoimia työpaikkoja ei saada täytettyä eikä ryhmäkokoja ole onnistuttu pienentämään. Tilannetta pahentaa edelleen hallituksen kaavailema vientivetoinen palkkamalli, joka saattaa estää naisvaltaisten alojen, kuten varhaiskasvatuksen, palkkatason nostamisen¹²³.

Kriisi on kärjistynyt erityisesti suurissa kaupungeissa, joissa resurssipula ja henkilöstövajaus ovat erityisen akuutteja. Tilanteen korjaaminen edellyttää

huomattavia panostuksia alan arvostuksen, palkkauksen ja työolojen parantamiseen, jotta varhaiskasvatuksen laatua ja saavutettavuutta ja alan ammattilaisten työoloja voidaan turvata jatkossakin.

Varhaiskasvatuksen kriisillä on laajat yhteiskunnalliset vaikutukset. Sen lisäksi että lasten hyvinvointia, oppimista ja turvallisuuden tunnetta on vaikeampi varmistaa, kriisi vaikeuttaa myös pienten lasten vanhempien, ja erityisesti äitien, työssäkäyntiä, uralla etenemistä, opiskelua ja työnhakua. Mothers in Businessin (MiB) jäsenkyselyn¹²⁴ vastaajista 96 prosenttia pitää riittävän pientä ryhmäkokoja tärkeänä varhaiskasvatuksen laatutekijänä, mutta vain 61 prosenttia kokee tämän toteutuvan riittävän hyvin. Noin 20 prosenttia jäsenkyselyyn vastanneista on ollut työpäivän aikana huolissaan lapsensa hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa. Lisäksi kuudennes vastaajista kertoo lyhentäneensä työpäiväänsä varhaiskasvatuksen laatuun tai saatavuuteen liittyvästä syystä. Samoin kuudennes kertoo lykänneensä töihin paluuta varhaiskasvatuksen laatuun tai saatavuuteen liittyvistä syistä.

KOULUTUKSEN SEGREGAATIO ON SUURI HAASTE

Monet koulutusalat ovat Suomessa kehittyneet vahvasti mies- tai naisvaltaisiksi¹²⁵. Suomalaisen koulutuksen sukupuolen mukainen eriytyminen näkyy vahvasti myös kansainvälisissä vertailuissa. Euroopan tasa-arvoinstituutin (EIGE) mukaan Suomessa koulutuksen segregatio on toiseksi syvin koko EU:n alueella¹²⁶.

Peruskoulussa tehdyt oppinainevalinnat ja sen aikana muodostunut osaaminen ja kiinnostus eri oppiaineisiin vaikuttavat peruskoulun jälkeisiin koulutus- ja työelämävalintoihin vahvistaen koulutuksen ja työmarkkinoiden sukupuolen mukaista eriytymistä. Segregatio jäykistää työmarkkinoita ja vaikuttaa taloudellisen vallan jakautumiseen. Esimerkiksi Suomessa on kaikista Pohjoismaista vähiten naisia opiskelemassa teknistieteellisillä STEM-aloilla. Esimerkiksi Ruotsissa STEM-alojen opiskelijoista oli naisia 36 prosenttia vuonna 2021, kun Suomessa heitä oli 27 prosenttia¹²⁷. Koulutuksen segregatio ei näytä merkkejä vähenemisestä, vaan se on EIGE:n mukaan voimistunut hieman vuodesta 2020.

Koulutusalojen eriytymistä vahvistavat etniset ja kulttuuriset stereotypiat oppilaanohjauksessa. Yhdenvertaisuusvaltuutetun selvityksen mukaan koulujen oppilaanohjauksessa erityisesti afrikkalaistaustaisia tyttöjä ohjataan toisen asteen hoiva-alan opintoihin esimerkiksi korkeakouluopintojen sijaan koulumenestyksestä ja oppilaan omista kiinnostuksenkohteista huolimatta¹²⁸.

Helsingin yliopiston väitöstutkimuksen¹²⁹ mukaan koulutus osallistuu muun muassa syrjivien opinto-ohjauskäytäntöjen kautta rodullistetun ja sukupuolitettun eriytymisen vahvistamiseen koulutus- ja työmarkkinoilla.

Koulutuksen segregatio vaatii toimia kasvatuksen ja koulutuksen joka tasolla ja kaikilta toimijoilta. Tarvitaan valtakunnallinen segregatiion purku- ja ehkäisytoimenpideohjelma, joka tähtää pysyvien segregatiota purkavien rakenteiden ja resurssien luomiseen. Valtion ja kuntien tulisi toteuttaa ohjelmaa koulutusjärjestelmän kaikilla asteilla. TET-jaksoja ja oppilaitosten opinto-ohjausta tulisi kehittää segregatiion purkamiseksi. Huomiota on myös kiinnitettävä miesten matalaan edustukseen naisvaltaisilla aloilla ja erityisesti matalammilla koulutusasteilla¹³⁰. Yksi vaihtoehto on lain puitteissa suosia alanvaihtoon räätelöidyissä koulutusmuodoissa vähemmistö sukupuolen hakijoita. Näin edesautetaan sekä sukupuolisegregatiion purkua että koulutuksellista tasa-arvoa laajemmin.

KOULUJEN OPPILAANOHJAUKSESSA ERITYISESTI AFRIKKALAISTAUSTAISIA TYTTÖJÄ OHJATAAN TOISEN ASTEEN HOIVA-ALAN OPINTOIHIN ESIMERKIKSI KORKEAKOULUOPINTOJEN SIJAAN OPPILAAN OMISTA KIINNOSTUKSEN-KOhteista huolimatta.

TASA-ARVOTYÖ KOULUISSA JA VARHAISKASVATUKSESSA VAATII RESURSSIJA JA TYÖRAUHAA

Tasa-arvotyö kouluissa ja varhaiskasvatuksessa on tärkeä naisten ja tyttöjen oikeuksien edistämisen työkalu mutta se kohtaa jatkuvia haasteita. Opetushallituksen selvityksen mukaan 40 prosentilta kouluista puuttuu lakisääteinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, joka sisältäisi tilannekartoituksen ja toimenpidesuunnitelman. Tämä osoittaa, että koulut tarvitsevat lisää ohjausta ja tukea tasa-arvotyön paikallisessa toteuttamisessa. Nuorten kuuleminen koulujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelussa on myös tärkeää, jotta suunnitelmat vastaavat heidän tarpeitaan ja kokemuksiin¹³¹.

Hallitus esitti kesällä 2024 varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuussuunnitteluvelvoitteesta luopumista. Esityksen mukaan toimipaikkakohtaisten

yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimisvelvoite sekä kunnan velvoite laatia perhepäivähoidolle ja kunnalliselle avoimelle varhaiskasvatustoiminnalle yhteiset yhdenvertaisuussuunnitelmat poistettaisiin. Vaikka laki velvoittaa jatkossakin viranomaisia edistämään yhdenvertaisuutta, yhdenvertaisuusvaltuutettu, lapsiasiavaltuutettu, tasa-arvovaltuutettu ja monet asiantuntijatahot näkevät suunnittelusta luopumisen heikentävän erityisesti syrjinnän vaarassa olevien lasten asemaa. Ilman toimipaikkakohtaisia suunnitelmia yhdenvertaisuustyö jää helposti abstraktiksi, ja arjen konkreettinen työ ja henkilöstön, lasten ja huoltajien osallistaminen tasa-arvon edistämiseksi saattaa kärsiä.

Teemaan liittyen Tane ylläpitää tasa-arvokasvatuksessa.fi -tietopankkia, joka tarjoaa resursseja tasa-arvokasvatuksen tueksi. Myös Opetushallitus tarjoaa kouluille työkaluja tasa-arvotyön tueksi ja aihe on huomioitu sen rahoittamissa täydennyskoulutuksissa. Kuitenkin haasteena on täydennyskoulutusten järjestäminen laaja-alaisemmin työssä oleville opettajille, jotta tietotaito leviäisi muillekin kuin aiheesta valmiiksi kiinnostuneille. Yksi merkittävä ongelma on, että koulutusten järjestäjät eivät pysty tukemaan osallistujien ansionmenetyksiä tai sijaiskuluja, mikä vaikeuttaa monen kunnan opettajien osallistumista koulutuksiin. Lisäksi toimintakulttuurin ja ammatillisuuden kehittämiseen tähtäävä täydennyskoulutus vaatii riittävästi aikaa; pelkät lyhyet tietoiskut eivät riitä syvällisen ymmärryksen ja osaamisen kehittämiseen.

SEKSUAALIKASVATUS EI TOTEUDU TASA-ARVOISESTI

Kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus on Suomessa lakisääteinen oppiaine. Seksuaalikasvatuksen tulee vahvistaa itsemääräämisoikeutta, edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta, purkaa heteronormatiivisuutta ja kunnioittaa moninaisuutta. Sen tulee perustua puolueettomalle ja tieteellisesti paikkansa pitävälle tiedolle ja olla kaikkien saatavilla. Oikea tieto ja palvelut vaikuttavat suoraan nuorten mahdollisuuteen suunnitella tulevaisuuttaan. Nuorten synnytykset ja abortit ovat Suomessa harvinaisempia kuin muissa maissa. Kun seksuaalikasvatus poistettiin laman takia 1994 pakollisten oppiaineiden joukosta, alkoi nuorten aborttien lukumäärä kasvaa ja muun muassa klamydiatartunnat kaksinkertaistuivat. Kehitys kääntyi laskuun terveystiedon ja siihen sisältyvän seksuaalikasvatuksen palattua kouluihin vuonna 2002.

VAMMAISET OPPILAAT JA NUORET VOIVAT JÄÄDÄ PAITSI SEKSUAALIKASVATUKSESTA PUUTTEELLISTEN VAIHTOEHTOISTEN KOMMUNIKAATIOMENETELMIEN TAI ASETEELLISUUDEN TAKIA

Kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus ei nykyisellään toteudu tasa-arvoisesti Suomessa. Seksuaalikasvatusta edistetään hajanaisesti toisistaan erillisissä politiikka-

ja toimenpideohjelmissa. Peruskouluille ja toiselle asteelle suunnattu opetus sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuudesta on lisääntynyt, mutta kouluilla on siihen vähän resursseja eivätkä järjestöt pysty kouluttamaan ilman rahoitusta. Opetussuunnitelmista puuttuvat ikäkausikohtaiset tavoitteet oppiainerajat ylittävään seksuaaliopetukseen niin, että sukupuolen moninaisuus ja vähemmistöryhmät olisi huomioitu riittävällä tasolla.

Järjestöjen mukaan erityisesti varhaiskasvatuksen, koulujen, oppilaitosten, nuorisotyön sekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten osaamista seksuaalikasvatuksesta on tarpeen vahvistaa. Seksuaalikasvatusta antavien ammattilaisten peruskoulutus ei riittävästi tue laadukasta seksuaalikasvatusta, eivätkä täydennyskoulutukset ole tarpeeksi kattavia. Myös oppilaiden yhdenvertaisessa kohtaamisessa on haasteita: vammaiset oppilaat ja nuoret voivat jäädä paitsi seksuaalikasvatuksesta puutteellisten vaihtoehtoisten kommunikaatiomenetelmien tai asenteellisuuden takia.

Kehotunnekasvatusta on vahvistettu osana varhaiskasvatussuunnitelman perusteita vuonna 2022. Kehotunnekasvatus huomioidaan uusissa perusteissa muun muassa niin, että lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti, lapsia ohjataan kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa, ja lapsia rohkaistaan kysymään ja lasten kysymyksiin vastataan. Ammattilaisten kehotunnekasvatuksen koulutukselle on kuitenkin suuri tarve. Se tulisi mainita velvoittavassa varhaiskasvatuksen sisältösuunnitelmassa ja koulutusta pitäisi olla tarjolla maksutta henkilöstölle työajalla.

Uudistetun seksuaalirikoslainsäädännön toimeenpano vaatii toteutuakseen asennemuutosta. Suostumus tulee asettaa seksuaalikasvatuksen lähtökohdaksi ja suostumuskulttuurin edistämiseksi on tehtävä esimerkiksi viestintäkampanjoita. Vammaisiin tyttöihin ja naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi on myös pyrittävä varmistamaan, että vammaiset tytöt ja naiset saavat tarvittavaa tietotaitoa väkivallasta, siltä suojautumisesta, väkivallan eri muodoista ja vammaisiin naisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteistä. Tämä voidaan saavuttaa lisäämällä koulumateriaaleihin tietoa vammaisten seksuaalioikeuksista, vammaiserityisestä väkivallasta ja siltä suojautumisesta.

Osa opettajista kieltäytyy järjestämästä seksuaalikasvatusta vedoten lasten ikään tai siihen, että osa vanhemmista voisi suhtautua näihin koulutuksiin negatiivisesti. Näin lakisääteinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuus jää toteutumatta usealta vähemmistöön kuuluvalta lapselta ja nuorelta. Osa kansanedustajista ja kunnanvaltuutetuista pyrkii kaventamaan seksuaalikasvatusta erityisesti seksuaalisen suuntautumisen, sukupuolen moninaisuuden ja sukupuoli- ja normitietoisuuden osalta. Tämä on osa laajempaa ihmisoikeuksia vastustavaa liikettä, joka heikentää koulun mahdollisuuksia järjestää kokonaisvaltaista seksuaalikasvatusta ja haastaa yhteiskunnan syrjiviä rakenteita.

¹²² Jonna Kangas ym., ”Kun aika ja resurssit eivät riitä tekemään työtä niin hyvin kuin osaisi ja haluaisi sitä tehdä” - Varhaiskasvatuksen opettajien käsityksiä työn haasteista ja mahdollisuuksista”, *Kasvatus & Aika* 16, nro 2 (2022): 72–89.

¹²³ OAJ, ”OAJ:n hallitus: Laki vientimallista on peruttava tai vähintään otettava aikalisa”, OAJ, 2024, <https://www.oaj.fi/ajankohtaista/uutiset-ja-tiedotteet/2024/oajn-hallitus-laki-vientimallista-on-peruttava-tai-vahintaan-otettava-aikalisa/>.

¹²⁴ Mothers in Business, ”Uraätien kysely: Varhaiskasvatuksen henkilöstöpula vaikeuttaa vanhempien työssäkäyntiä”, MiB - Mothers in Business, 31. maaliskuuta 2022, [¹²⁵ Irene Prix, Outi Sirniö, ja Elina Kilpi-Jakonen, ”Koulutusalojen sukupuolisegregaatio ja sosiaalinen eriarvoisuus”, teoksessa *Eriarvoisuuden tila Suomessa 2022*, toim. Anna Rajavuori \(Kalevi Sorsa -säätiö, 2022\), 113–50. European Institute for Gender Equality, ¹²⁶ European Institute for Gender Equality, ”Finland - Gender Equality Index 2023” \(European Institute for Gender Equality, 2023\).](https://www.mothersinbusiness.fi/tiedotteet-1/2022/3/31/uraitien-kysely-varhaiskasvatuksen-henkilostopula-vaikeuttaa-vanhempien-tysskynti-joka-neljtt-perhett-pyydetty-pitmn-lastakotona-tai-hakemaan-tm-aikaisemmin; Mothers in Business, ”MiB toteutti jäsenkyselyn varhaiskasvatuksesta 21.2.-6.3.2022”, 2022.</p></div><div data-bbox=)

¹²⁷ Nordic Council of Ministers, ”Nordic Gender Equality in Figures” (Nordic Council of Ministers, 2021).

¹²⁸ ”Selvitys afrikkalaistaustaisten henkilöiden kokemasta syrjinnästä”.

¹²⁹ Tuuli Kurki, ”Immigrant-Ness as (Mis)Fortune? Immigrantisation through Intergration Policies and Practices in Education” (Helsingin yliopisto, 2018).

¹³⁰ Prix, Sirniö, ja Kilpi-Jakonen, ”Koulutusalojen sukupuolisegregaatio ja sosiaalinen eriarvoisuus”.

¹³¹ ”Koulun tehtäviin kuuluu edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta – lakisääteisistä velvoitteista tarvitaan lisää tietoa”, Opetushallitus, 2020, <https://www.oph.fi/fi/uutiset/2020/koulun-tehtaviin-kuuluu-edistaa-tasa-arvoa-ja-yhdenvertaisuutta-lakisaateisista>.

TOIMINTASUOSITUKSET

- 1** Työllisyyspolitiikan sukupuolivaikutukset arvioidaan ja nostetaan erityisesti vammaisten henkilöiden, romaninaisten ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien työllisyysastetta. Puututaan vähemmistöihin kuuluvien naisten työelämäsyrijintään parantamalla osaamisen tunnistamista, tunnistamalla ja poistamalla rakenteellista syrjintää, muuttamalla asenteita sekä kehittämällä perhevapaajärjestelmää, **STM, TEM**
- 2** Lisätään tasa-arvolakiin samanarvoisen työn määritelmä ja otetaan käyttöön menetelmä työn vaativuuden arvioimiseksi eri toimialojen sekä työ- ja virkaehtosopimusten välillä. Seurataan EU:n palkka-avoimuusdirektiivin toteutusta. Tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain 30 työntekijän rajaa lasketaan, **STM, työmarkkinaosapuolet**
- 3** Varmistetaan, että Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitean Suomelle kesällä 2020 antamat suositukset samapalkkaisuudesta toteutetaan, **STM, työmarkkinaosapuolet**
- 4** Selvitetään vammaisten ja maahan muuttaneiden naisten euro, **STM**
- 5** Asetetaan numeeriset tavoitteet naisten ja miesten perhevapaiden käytölle, arvioidaan niiden toteutumista hallituskauden lopussa ja tehdään toimenpiteitä, kunnes hoivavastuu jakautuu tasan. Muutetaan vanhempainpäivärahojen määräytymisperusteita niin, että määräytymisperusteeksi saisi valita vuositulon tai edellisen verotuskauden tulon, **STM**
- 6** Täsmennetään työlainsäädäntöä siten, että raskaus- ja perhevapaan käyttö ei vaikuta negatiivisesti määräaikaisen työsuhteen jatkumiseen. Edistetään vanhemmuuden kustannusten tasaisempaa jakautumista antamalla etävanhemman puolisolle oikeus tilapäiseen hoitovapaaseen, **STM, TEM**

- 7** Adoptiolaki uudistetaan huomioimaan paremmin erilaiset perhetilanteet, ja adoptioprosessissa olevan tai lapsettomuushoidoissa käyvän on saatava samanlainen suoja syrjinnältä kuin raskaana olevan. Syrjinnän kieltä on kirjattava tasa-arvolakiin, **STM, TEM**
- 8** Ratifioidaan kansainvälinen ILO:n äitiyssuojelusopimus, **STM**
- 9** Muutetaan työturvallisuuslakia siten, että työnantajan velvollisuutta ennaltaehkäistä ja puuttua seksuaalihäirintään ja epäasialliseen kohteluun tiukennetaan ja lakiin lisätään työnantajan velvollisuus varmistaa häirinnän loppuminen viipymättä. Lisätään velvollisuuden laiminlyönti rangaistavaksi työturvallisuusrikkomuksena, **TEM**
- 10** Kotona lapsia hoitaville maahan muuttaneille taataan pääsy kotoutuskoulutukseen ja muihin kotoutumista edistäviin toimenpiteisiin, ja samalla varmistetaan lasten pääsy varhaiskasvatukseen, **TEM**
- 11** Parannetaan naisvaltaisen hoiva-alan palkkausta ja työoloja muun muassa lisäämällä vaikutusmahdollisuuksia omaan työhön, **työmarkkinajärjestöt, STM, VNK**
- 12** Poronhoitajien sijaisapulaki uudistetaan niin, että poronhoitajalla on oikeus sijaisapulomituksen sairaan lapsen hoitoa varten, raskautta, synnytystä sekä vanhempainvapaata, lapsen ja adoptiolapsen hoitoa varten, alle kolmevuotiaan lapsen hoitoa sekä muita pakottavia esteitä varten, **TEM**
- 13** Työehtosopimukset huomioivat moninaisten perheiden tilanteet esimerkiksi myöntämällä sairaan lapsen hoitovapaata kaikille vanhemmille, huomioimalla nykyistä paremmin perheestä johtuvia kriisitilanteita ja huomioimalla perhevapaiden palkallisissa osuuksissa eri perhemuotoja, **työmarkkinajärjestöt**

Työelämän tasa-arvoa ei ole edistetty merkittävästi viime vuosina. Suurimpana uudistuksena on hallituksen 2019–2023 toimeenpanema perhevapaaudistus. Vanhempainvapaapäivien määrä kasvoi, vapaiden käytön joustavuus lisääntyi ja uudistuksessa pyrittiin huomioimaan entistä paremmin erilaiset perhemuodot. Uudistus antoi ensimmäistä kertaa yhtä suuren vanhempainvapaakiintiön molemmille vanhemmille. Sen sijaan tavoite poistaa palkkasyrjintää ja perusteettomia palkkaeroja palkka-avoimuutta lisäämällä joutui vastatuuleen jo alkumetreillä, kun Elinkeinoelämän keskusliitto jätti lakimuutosta valmistelevan kolmikantaisen työryhmän. Lopulta palkka-avoimuus jakoi myös hallituspuolueet, ja lakiesityksen valmistelu keskeytettiin¹³². Myöskään hallitusohjelman 2019–2023 tavoitteet ehkäistä raskaussyrjintää ja parantaa perhevapaalta palaavien työsuhdeturvaa eivät edenneet kolmikantaisessa työryhmässä eikä lakimuutoksia alettu edes valmistella¹³³.

Nykyisessä hallitusohjelmassa on naisten työmarkkina-asemaan vaikuttavia kirjauksia, joiden sukupuolistunutta vaikutusta on tärkeää seurata. Esimerkiksi määräaikaista työsopimuksia voisi jatkossa solmia ilman perustelua ja työntekijän voisi irtisanoa ilman painavaa syytä. Raskaus- ja perhevapaasyrjintä on Suomessa yleistä, ja kyseiset muutokset voivat lisätä naisiin kohdistuvaa syrjintää työmarkkinoilla.

TYÖELÄMÄ ON VOIMAKKAASTI SEGREGOITUNUT

Suomalaista työelämää kuvaa voimakas jakautuminen sukupuolen mukaan ammatteluissa ja eri toimialoilla. Alle 10 prosenttia palkansaajista työskentelee tasa-ammatteluissa, joissa on vähintään 40 prosenttia naisia ja miehiä. Alojen eriytymiseen on tärkeää puuttua mahdollisimman varhain ja edistää tyttöjen hakeutumista STEM-aloille ja poikien hakeutumista hoiva- ja opetusaloille. THL:n Segregaation purku -hankkeen mukaan päättäjien tulee sitoutua sukupuolen mukaisen eriytyksen purkamiseen. Keskeisiä toimijoita ovat työmarkkinakeskusjärjestöt sekä työnantaja- ja työntekijäliitot, yritykset, TE-toimistot sekä muut työnhaku- ja rekrytointiyritykset. Työelämän, koulutuksen ja varhaiskasvatuksen toimijoiden yhteistyötä on tarpeen vahvistaa.

Segregaatiota purkavilla toimenpiteillä tulee olla sekä lyhyen että pitkän aikavälin tavoitteet, ja niiden tulee olla konkreettisia ja mitattavia. Näiden tavoitteiden saavuttamista tulee seurata säännöllisesti ja niiden vaikutuksia arvioida jatkuvasti. Segregaation nykytilan ja sitä purkavien toimien tulisi näkyä läpileikkaavasti myös keskeisten ministeriöiden, kuntien, maakuntien

ja hyvinvointialueiden strategioissa. Suomeen tarvitaan pitkäjänteinen, yli hallituskausien ulottuva rakenne, joka purkaa sukupuolten segregatiota työelämässä ja koulutuksessa valtakunnallisesti ja alueilla.

NAISET TYÖLLISTYVÄT SUOMESSA HYVIN, MUTTA JOUTUVAT TYYTYMÄÄN EPÄVARMOIHIN TYÖSUHTEISIIN JA PUUTTEELLISIIN TYÖOLOIHIN

Suomessa ero miesten ja naisten työllisyydessä on yksi EU-maiden pienimmistä. Naisten työllisyys on selvästi yli EU-maiden keskiarvon, kun miesten työllisyysaste on vain EU:n keskitasoa. Tietyissä ikäluokissa naisten työllisyysaste on jopa korkeampi kuin miesten, mikä on EU:n tasolla poikkeuksellista¹³⁴. Myös naisten osa-aikatyön tekeminen on Suomessa muihin EU-maihin verrattuna harvinaista.

Suomessa pienten lasten äidit ovat tyypillisesti kokonaan perhevapaalla ja palaavat sitten kokopäiväiseen työhön. Muun muassa Ruotsissa pienten lasten äitien osa-aikainen työ on yleisempää¹³⁵. Suomessa lapsiperheiden äitien työllisyys (79 %) on itse asiassa hieman korkeampaa kuin lapsettomilla naisilla (78 %). Vuodesta 2019 vuoteen 2021 lapsiperheiden äitien työllisyysaste nousi 2,6 prosenttiyksikköä; nousua näkyi erityisesti niillä naisilla, joilla oli alle kolmevuotias lapsi¹³⁶.

Maahan muuttaneiden naisten työllisyys on parantunut jo useamman vuoden. Ulkomailla syntyneiden naisten työllisyys on noussut vuoden 2016 53 prosentista 68 prosenttiin vuonna 2022. Nopeinta työllisyyden parantuminen on ollut EU:n ulkopuolella syntyneillä naisilla: se nousi 45 prosentista 64 prosenttiin vuodesta 2016 vuoteen 2022¹³⁷. Kun vuonna 2016 Suomessa maahan muuttaneiden työllisyys oli vielä alle sekä Ruotsin että EU:n keskitason, oli se vuonna 2022 jo ylittänyt molemmat vertailukohtat. Suomessa siis sekä Suomessa syntyneiden naisten (79 %) että ulkomailla syntyneiden naisten (68 %) työllisyys on selkeästi EU:n keskiarvoa korkeampi. Tämä koskee sekä EU:ssa syntyneitä (76 %) että EU:n ulkopuolella syntyneitä maahan muuttaneita naisia (65 %). Samalla sekä Suomessa syntyneiden että ulkomailla syntyneiden miesten työllisyys on Suomessa vain EU:n keskitasoa ja jää jopa hieman OECD:n keskiarvosta¹³⁸.

Määräaikaiset työsuhteet keskittyvät naisille EU-keskiarvoa enemmän. Nykyinen hallitus suunnittelee uudistusta, jossa määräaikaisia työsuhteita voidaan solmia ilman perustetta. Toteutuessaan uudistus heikentää sukupuolten

tasa-arvoa ja naisten työmarkkina-asemaa, sillä naiset työskentelevät miehiä useammin määräaikaisissa työsuhteissa. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien naisten työllisyystilanne on merkittävästi heikompi: vain 26,5 prosenttia sukupuolivähemmistöihin kuuluvista ilmoitti olevansa vakituudessa työsuhteessa 2020¹³⁹. Vastaava luku koko Suomen väestöstä oli 85 prosenttia.

SUKUPOULTEN VÄLISET TULOEROT EU:N KESKIARVOA SUUREMMAT

Tilastokeskuksen analyysin mukaan naisten mediaaninettotulot ovat noin 16 prosenttia miesten nettotuloja pienemmät¹⁴⁰. Henkilökohtaisten tulojen erot olivat suurimmat 65–77-vuotiaiden ikäluokassa, jossa naisten tulot olivat viidesosan miesten tuloja pienemmät. Erot ovat pienimmät nuorilla aikuisilla, joilla muutenkin on kaikkein alhaisimmat tulot. Vain 18–20-vuotiaiden naisten henkilökohtaiset nettotulot ovat hieman miehiä suuremmat. Naisten osuus on selkeästi suurin pieni- ja keskituloisten ryhmissä (lukuun ottamatta kaikkein pienituloisinta viittä prosenttia), kun taas miehiä on tuloryhmässä sitä enemmän mitä suurituloisimmista on kyse. Kaikkein suurituloisimmassa viidessä prosentissa vain yksi neljästä on nainen. Ulkomaalaistaustaisista naisista 28 prosenttia sijoittui henkilökohtaisilla tuloilla mitatusti pienimpään 10 prosenttiin suomalaisista¹⁴¹.

VAMMAISEN TYÖSSÄKÄYVÄN NAISEN EURON SUURUUTTA EI TIEDETÄ

Vuonna 2020 Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea totesi Suomea koskevassa palkkatasa-arvoon liittyvässä päätöksessään, että Suomi ei ole edistänyt riittävästi palkkatasa-arvoa. Naisten ja miesten välinen palkkaero (16 % vuonna 2020) oli edelleen yli EU:n keskiarvon, ja palkkaeroa ylläpitävä koulutuksen ja työelämän segregatio oli vain syventynyt¹⁴².

Palkkaepätasa-arvon vaikutusta vammaisten naisten tuloihin ei ole tutkittu riittävästi. Työssäkävyn euro oli 84,4 senttiä vuonna 2022¹⁴³. Vammaisen työssäkävyn euron suuruutta ei kuitenkaan tiedetä, puhumattakaan vammaisista naisista, jotka ovat koko aikuisikänsä olleet sosiaaliturvan varassa. Vammaisten naisten palkkojen ja köyhyyden selvittäminen on hankalaa, jos tilastointi on sukupuolineutraalia. Tähän mennessä vammaisen naisen euron suuruuden selvittämiseen ei ole löytynyt riittävästi rahoitusta.

Suomen tulee arvioida Euroopan neuvoston ministerikomitean suositusten mukaisesti uudelleen nykyiset toimenpiteet, joilla pyritään vähentämään ja poistamaan sukupuolten välistä palkkaeroa¹⁴⁴. Suositukset kehottavat selvittämään sellaisia toimenpiteitä, jotka voivat saada aikaan mitattavissa olevaa edistystä kohtuullisessa ajassa. Suomen tulisi myös varmistaa, että Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitean Suomelle kesällä 2020 antamat suositukset toteutetaan. Komitean mukaan Suomen tasa-arvolain tulisi edellyttää tasa-arvosuunnitelman tekoa myös alle 30 työntekijän organisaatioilta. 93 prosenttia suomalaisyrityksistä on alle 10 hengen mikroyrityksiä, jotka työllistävät jopa 23 prosenttia suomalaisesta työvoimasta.

Tärkein asia palkkatasa-arvon edistämisessä on kuitenkin palkka-avoimuuden lisääminen¹⁴⁵. Palkka-avoimuusuudistuksen lainsäädännöllistä valmistelua tulisi jatkaa. Uudistusta puoltavat muun muassa YK:n CEDAW-komitean suositukset ja EU:n palkka-avoimuusdirektiivi. Hallitusohjelmassa EU:n palkka-avoimuusdirektiiviä toteutetaan minimitason mukaan. Palkansaajajärjestöjen mukaan palkkatasa-arvo heikkenee entisestään, jos vientivetoinen palkkamalli toteutuu¹⁴⁶. Naisvaltaisilla aloilla ei voida tämän jälkeen saada suurempia palkankorotuksia, kun ne sidotaan miesvaltaisen ventialan sopimuksiin.

MONI NAINEN KOHTAA TYÖELÄMÄSSÄ EDELLEEN SYRJINTÄÄ

Raskaus- ja perhevapaasyrjintä on keskeinen työelämän tasa-arvoa jarruttava ongelma. Se on aihe, josta tulee tasa-arvovaltuutetulle kaikkein eniten yhteydenottoja¹⁴⁷. Suurin osa syrjintäkokemuksien yhteydenotoista tulee äideiltä, mutta myös jotkut isät ovat kokeneet perhevapaasyrjintää.

**SOMALIALAISTAUSAISET
HAKIJAT OVAT TYÖNHAUSSA
ERITYISEN HAAVOITTUVASSA
ASEMASSA, SILLÄ VAIN 99
TUHANNESTA HAKEMUKSESTA
JOHTAA HAASTATTELUKUTSUUN.**

Mothers in Businessin (MiB) tekemän kyselytutkimuksen¹⁴⁸ mukaan yli kolmannes jäsenistä on kohdannut työelämässä perhetilanteeseen liittyvää syrjintää. Syrjintää esiintyy tyypillisesti työnhakutilanteessa, jossa kysellään perheeseen liittyviä suunnitelmia tai jopa keskeytetään rekrytointiprosessi raskausuutisten jälkeen. Toinen tyypillinen tilanne liittyy haasteisiin työtehtävien säilymisessä sekä ura- ja palkkakehityksessä perhevapailta palattaessa. MiBin jäseniltä kerätyissä kokemuksissa perhevapailta palattaessa henkilön osaamista vähätellään, raskaana ja perhevapaalla olevia nimitellään selän takana ja uralla etenemisen tai kouluttautumisen mahdollisuuksia evätään. Perhevapaalta palaavalle ei esimerkiksi tarjota enää samantasoisia tehtäviä kuin aiemmin tai entiset työtehtävät ovat siirtyneet sijaisten hoidettavaksi.

Tuoreen opinnäytetyön¹⁴⁹ perusteella raskausyrjintä rehoittaa edelleen. Kyselyyn vastanneista 28 prosenttia kertoi kokeneensa syrjintää¹⁵⁰. Yleisimmin syrjintätapaukset liittyivät määräaikaisen työsopimuksen katkeamiseen tai jatkamatta jättämiseen raskauden tai perhevapaan vuoksi. Muita yleisiä tapauksia olivat muun muassa syrjintä rekrytointitilanteissa, työn vaativuustason laskeminen tai työtehtävien "katoaminen" perhevapaiden jälkeen sekä etuuksien tai ylennyksen epääminen. Lähes 70 prosenttia syrjintää kokeneista kertoi, ettei ole vienyt asiaa eteenpäin. Pelko seuraamuksista on keskeinen tekijä sille, että syrjitty tyytyy tilanteeseen. Myös mahdollisen oikeusprosessin kustannukset ja raskaus ovat usein esteenä asian eteenpäin viemiselle. Syrjintätapauksia myös tyypillisesti sovitellaan, ja syrjitty allekirjoittaa vaitiolosopimuksen. Näin useat tapaukset jäävät piiloon.

Myös adoptioprosessiin ja lapsettomuushoitoihin liittyy raskaus- tai perhevapaasyrjintään rinnastuvaa syrjintää, mutta nykyinen lainsäädäntö ei ota siihen selvästi kantaa¹⁵¹. Lapsettomuushoidot ja adoptioprosessi voivat paljastua työnantajalle esimerkiksi sairauslomastodistusten kautta. Osa tahattomasti lapsettomista on epäillyt joutuneensa syrjinnän kohteeksi rekrytoinnissa, vakinaistamisessa tai ylennyksissä. Adoptioprosessista kertominen työelämässä voi myös johtaa raskausyrjintään rinnastuvaan syrjintään, ja irtisanominen voi vaarantaa adoptioprosessin jatkumisen. Adoptioprosessissa olevan tai lapsettomuushoidoissa käyvän on saatava samanlainen suoja syrjinnältä kuin raskaana olevan ja syrjinnän kieltäminen on kirjattava tasa-arvolakiin.

Naiset kokevat työelämässä syrjintää myös muun muassa iän, etnisen tai kielitaustan, kansalaisuusstatuksen, seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin, sairauden tai vammaisuuden takia.

Laaja tutkimustieto osoittaa, että Suomen työmarkkinoilla esiintyy merkittävää etnistä ja osin sukupuolittunutta hierarkiaa, joka näkyy erityisesti maahan muuttaneiden naisten kokemassa syrjinnässä. Syrjintä ulottuu työnhakuun, missä ulkomaalaiset nimet, erityisesti ei-eurooppalaiset, vaikuttavat merkittävästi työllistymismahdollisuuksiin.

Helsingin yliopiston tutkimuksen mukaan somalialaistaustaiset hakijat ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, sillä vain 99 tuhannesta hakemuksesta johtaa haastattelukutsuun (suomalaisnimisistä 390 hakijaa tuhannesta kutsuttiin haastatteluun)¹⁵². EU:n perusoikeusviraston tutkimus tukee tätä havaintoa: 31 prosenttia huivia tai kasvohuntua käyttävistä musliminaisista on kokenut syrjintää etnisen tai maahanmuuttajataustansa vuoksi¹⁵³. Tekniikan akateemisten (TEK) ja Insinööriliiton kyselytutkimuksen¹⁵⁴ mukaan 43 prosenttia tekniikan alan kansainvälisistä asiantuntijanaisista on kokenut syrjintää rekrytointitilanteessa, ja syrjintäkokemukset korostuvat erityisesti Afrikasta ja Aasiasta tulleiden vastaajien keskuudessa.

Moniperusteinen syrjintä, jossa esimerkiksi etninen tausta, uskonto, sukupuoli ja muut tekijät kietoutuvat yhteen, on yleistä, mutta sitä ei aina tunnisteta. EU:n perusoikeusviraston selvityksen mukaan etniseen vähemmistöön kuuluvista tai maahanmuuttajataustaisista vastaajista 25 prosenttia koki tulleen syrjityksi kahden tai useamman syyn perusteella, ja näkyviin vähemmistöihin kuuluvat, kuten romanit ja afrikkalaistaustaiset, kohtaavat moniperusteista syrjintää muita todennäköisemmin¹⁵⁵. Työmarkkinoille pääsy tai tyouralla eteneminen on romaninaisten kokemusten mukaan haasteellista ennakkoluulojen ja rasististen rakenteiden vuoksi. Erityisesti kouluttamattomat ja paikallista kieltä osaamattomat maahanmuuttajataustaiset romaninaiset syrjäytetään työmarkkinoilta¹⁵⁶.

Moniperustainen syrjintä tulee tunnistaa työelämässä ja tehdä konkreettisia toimia esteiden poistamiseksi työllistymisen tieltä. Työsyrynnän ja muun syrjinnän vähentäminen tukee myös parempaa mielenterveyttä, sillä sekä rakenteellinen että suora ja välillinen syrjintä altistavat vähemmistöstressille ja sitä kautta heikentävät mielenterveyttä.

Suomen sateenkaarijärjestöjen tekemän kyselyn¹⁵⁷ tulokset osoittavat, että sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset kokevat edelleen syrjintää työhaussa ja työpaikoilla identiteettinsä vuoksi ja heidän tulotasonsa on muuta väestöä huomattavasti heikompi. Transtaustaisista naisista 53 prosenttia kertoo kokeneensa syrjintää työelämässä. Kyselyvastauksissa näkyi toisaalta

jo aikaisemmassa kyselyssä havaitun positiivisen ja kannustavan trendin voimistumista. Sukupuolivähemmistöjen syrjintään vaikuttaa muun muassa työpaikan cis-heteronormatiivinen ilmapiiri, jossa oletetaan, että kaikki ovat heteroita ja että kaikkien sukupuoli-identiteetti vastaa syntymässä määriteltyä sukupuolta. Vähemmistöön kuuluvia saatetaan asettaa perusteettomasti huonompaan asemaan esimerkiksi rekrytoinnissa tai palkkauksessa, ja heitä saatetaan kiusata muun muassa väärin sukupuolittamalla.

**TRANSTAUSTAISISTA NAISISTA 53% KERTOO
KOKENEENSA SYRJINTÄÄ TYÖELÄMÄSSÄ**

Pohjoismaisen selvityksen mukaan työpaikkojen fyysiset tilat, kuten sukupuolineutraalit WC-tilat ja pukeutumistilat, ovat tärkeitä tekijöitä transihmisten työympäristön parantamisessa. Lisäksi muodolliset pukeutumiskoodit voivat joskus olla syrjiviä ja vaikuttaa negatiivisesti transihmisten hyvinvointiin. Esihenkilöiden ja kollegoiden tuella on merkittävä rooli transihmisten huomioivan ilmapiirin luomisessa. Kuitenkin esihenkilöiden tietämys transasioista on usein puutteellista. Yhdenvertaisuutta edistävät käytännöt työpaikalla ovat avainasemassa turvallisen työympäristön luomisessa¹⁵⁸.

Vammaisuus on yksi yleisimmistä syrjintäperusteista, joiden vuoksi yhdenvertaisuusvaltuutettuun otetaan yhteyttä¹⁵⁹. Voimassa oleva lainsäädäntö, viranomaiskäytännöt ja asenteet asettavat esteitä työmarkkinoille pääsyyn. Suuri osa vammaisten naisten kokemasta syrjinnästä työelämässä johtuu yhteiskunnan rakenteista ja vallitsevista asenteista. Vammaisyleissopimus edellyttää Suomelta asianmukaisen vammaisuuteen liittyvän tilasto- ja tutkimustiedon kokoamista ja ylläpitämistä. Vammaisyleissopimuksen artikla 27:n mukaan sopimuspuolet tunnustavat vammaisten henkilöiden oikeuden tehdä työtä yhdenvertaisesti muiden kanssa. Tähän sisältyy oikeus mahdollisuuteen ansaita elantonsa vapaasti valitsemallaan tai työmarkkinoilla hyväksytyllä työllä sekä työympäristö, joka on avoin, osallistava ja vammaisten henkilöiden saavutettavissa. Järjestöjen mukaan artikla toteutuu heikosti Suomessa.

Vammaisten ihmisten osallistuminen työelämään on alhaisempaa kuin muilla. Vammaiset naiset kokevat syrjintää työhaussa, työpaikalla ja uralla etenemisessä, ja työ ei aina vastaa koulutustasoa tai takaa riittävää toimeentuloa. Esteelliset työpaikat jättävät monet vammaiset naiset työpaikkojen ulkopuolelle.

ja esteettömyysasetus koskee vain fyysistä esteettömyyttä. Vammaisten työntekoa tukisi etuuksien ja palkan yhteensovittaminen, mutta hallituksen leikkaukset tekevät osa-aikatyöstä vähemmän kannattavaa. Erityisesti kehitysvammaisten työllistyminen on haastavaa; Suomessa on 30 000 kehitysvammaista, joista noin 600 on palkkatyössä, vaikka arviolta 3000 voisi työllistyä oikeanlaisella tuella¹⁶⁰. Moni kehitysvammaisen tekee tuottavaa työtä työtoiminnassa tai avotyössä ilman palkkaa, saaden vain työosuusrahaa.

HOIVATYÖN EPÄTASA-ARVOINEN JAKAUTUMINEN PERHEISSÄ ON TYÖELÄMÄN NÄKYMÄTÖN TASA-ARVO-ONGELMA

Suomalaista työelämää leimaa perhevapaiden pohjoismaisittain epätasa-arvoinen jakautuminen. Perhevapaaudistus astui voimaan 2022, ja mallista tehtiin aiempaa tasa-arvoisempi ja joustavampi. Ansiosidonnaisen perhevapaan määrä kasvoi ja molemmille vanhemmille kiintiöitiin niistä yhtä suuri osuus. Isille lisättiin siis korvamerkittyjä vapaita vähentämättä äitien vapaita. Voidaankin sanoa, että uudistus toteutettiin tasa-arvo ja perheiden näkökulma edellä, ei ensisijaisesti työllisyystoimena¹⁶¹.

VUONNA 2013 TOTEUTETTU PERHEVAPAAUDISTUS KASVATTI ISIEN VANHEMPAINVAPAAN JÄLKEISEN KIINTIÖN KÄYTTÖÄ MERKITTÄVÄSTI.

Suomessa naisten työllisyys on lähellä miesten työllisyyttä, mutta naiset käyttävät leijonanosan perhevapaista. Uudistuksen jälkeenkin siirrettävissä olevat päivät ovat valumassa äideille. Perhevapaiden epätasa-arvoinen käyttö syventää palkkaeroja, vaikeuttaa naisten uralla etenemistä, pienentää eläkekertymää ja altistaa naisia perhestatuksesta huolimatta työelämän syrjinnälle. Etenkin kotihoidontukea, johon perhevapaaudistuksessa ei koskettu, on pidetty naisten köyhyysansana, joka tutkimusten mukaan laskee ansiotasoa läpi elinkaaren¹⁶². Kotihoidontuki on ollut Suomessa suosittu tuen muoto: noin 90 prosenttia perheistä hyödyntää sitä ainakin osan aikaa hoitaakseen alle kolmevuotiasta lasta kotona, vaikka sen käytössä on jo useamman vuoden ollut laskeva trendi – koronavuotta 2020 lukuun ottamatta. Tuen käyttäjistä ylivoimainen enemmistö on naisia, ja vailla työsuhdetta olevat naiset käyttävät kotihoidontukea pidempään kuin muut¹⁶³.

Perhevapaaudistuksen myötä on tärkeä seurata isien perhevapaiden käyttöä pidemmällä aikavälillä. Vuonna 2013 toteutettu perhevapaaudistus kasvatti isien vanhempainvapaan jälkeisen kiintiön käyttöä merkittävästi. Kasvua näkyi suhteellisesti eniten pieni- ja keskituloisilla isillä, jotka olivat aikaisemmin käyttäneet perhevapaita suurituloisia isiä vähemmän¹⁶⁴. Suomen Ekonomien tekemien laskelmien mukaan vuoden 2022 perhevapaaudistuksen myötä molempien vanhempien kannattaa käyttää ansiosidonnaiset vanhempainvapaansa, jos perhe haluaa optimoida taloudellisen tilanteensa¹⁶⁵.

Vaikka taloudellisten syiden voi olettaa olevan perheille tärkeitä, muutosta tarvitaan myös kulttuuriin ja asenteisiin niin perheiden sisällä kuin työelämässäkin. Työpaikkojen kannustuksella ja käytänteillä on potentiaalisesti suuri vaikutus sille, että isät käyttäisivät nykyistä enemmän perhevapaita. Raskaus- ja perhevapaasyrjintään on puututtava, isille hankittava sijaiset ja perhemyönteistä kulttuuria kehitettävä. Myös työehtosopimukseen voidaan lisätä kannusteita: perhevapaakuukausien luovuttamista äideille voitaisiin vähentää kirjaamalla TES:n perhevapaiden palkalliset kaudet yhdenvertaisiksi vanhemmille.

Tasa-arvovaltuutetun mukaan osa työehtosopimuksista rikkoo tasa-arvolain palkkasyrjinnän kieltoa, koska niissä miehille maksetaan vanhempainvapaalta lyhyemmältä ajalta palkkaa kuin synnyttäneille naisille. Työehtosopimuksissa on myös määräyksiä, jotka jättävät perhevapaalla olevat palkkaan kuuluvan kertaerän maksun ulkopuolelle tai rajoittavat osa-aikaisella perhevapaalla olevan oikeutta kertaerään¹⁶⁶.

Naiset ovat pääosin hoivavastuussa myös kouluikäisten lasten perheissä. Väestöliiton perhebarometrin mukaan naiset ovat miehiä tyypillisemmin vähentäneet työtunteja, vaihtaneet työpaikkaa, vastaanottaneet vähemmän vaativia työtehtäviä ja jättäneet hakematta vaativampaa työpaikkaa hoivavastuiden vuoksi. Osittaista hoitorahaa, joka mahdollistaa työajan lyhentämisen 1.-2.-luokkalaisen lapsen hoitamiseksi, käyttävät lähes 95-prosenttisesti naiset.

Suomessa lapsille ei ole järjestetty valtakunnallista loma-ajan toimintaa, kun taas Ruotsissa työn ja perheen yhteensovittamista tukee fritidshemtoiminta. Fritidshem on auki aamuisin ja iltapäivisin ja sitä järjestetään myös loma-aikoina. Toiminnassa taataan paikka jokaiselle lapselle esiopetusiästä kuudennen luokan loppuun saakka.

PANDEMIATOIMIEN VAIKUTUKSET TYÖELÄMÄSSÄ JA PERHEISSÄ VAIHTELIVAT

Koronan vaikutukset perheissä vaihtelivat. Osa äideistä raportoi, että perheen yhteinen aika oli lisääntynyt ja arki rauhoittunut, kun taas noin puolet äideistä raportoi huolen ja stressin lisääntyneen ja tukiverkoston heikentyneen¹⁶⁷.

Vaikka koronakriisi kuormittikin äitejä varsinkin alkuaikoina ja paljasti epätasa-arvoa hoivatyön jakamisessa, myös isät lisäsivät osuuttaan lastenhoidosta. Nämä vaikutukset eivät olleet niin suuria tai jääneet yhtä pysyviksi kuin maissa, joissa varhaiskasvatus ja koulut suljettiin hyvinkin pitkiksi ajoiksi. Alle kolmevuotiaiden vanhemmat pystyivät myös turvautumaan kotihoidon tukeen, ja tätä mahdollisuutta käyttivät tavallista enemmän myös isät. Kotihoidon tuen käyttöä koronapandemia lisäsi vain hetkellisesti¹⁶⁸. Koronapandemia ei ainakaan toistaiseksi ole tuonut mukanaan suurta muutosta kohti äitien ja isien tasaisempaa työnjakoa palkattomassa hoivatyössä¹⁶⁹.

NAISTEN TYÖLLISYYS LASKI KORONAPANDEMIAN ALUSSA RAJUSTI.

Koronakriisin vaikutukset nostivat esiin myös suomalaisten työmarkkinoiden segregaaation. Naisten työllisyys laski pandemian alussa rajusti. Myös palkansaajanaisten työolot ja koettu työhyvinvointi heikkenivät. Esimerkiksi kokemus vaikeuksista jaksaa töissä yleisty lähityötä tekevillä naisilla.

Erityisesti naisvaltaisilla aloilla sairaanhoidossa, opetuslalla ja majoitus- ja ravitsemusalalla tehdään pääosin lähityötä. Myös naisryrittäjät ovat miesryrittäjiä useammin kokeneet huolta taloudellisesta toimeentulosta ja omasta jaksamisestaan¹⁷⁰. Naisten työllisyys kuitenkin toipui miesten työllisyyttä nopeammin akuutin kriisin hellitettyä. Naisten työllisyyden kasvuvauhti ohitti miesten työllisyyden kasvun vuonna 2021.

LÄHTEET

¹³² Elomäki ja Ylöstalo, "Tasa-arvopoliitikan onnistumiset, epäonnistumiset ja hiljaisuudet".

¹³³ Elomäki ja Ylöstalo.

¹³⁴ Mesiäislehto ym., "Koronakriisin vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon Suomessa".

¹³⁵ Tarja Baumgartner, Olga Kambur, ja Elina Pelkonen, "Suomen ja Ruotsin äitien työllisyysasteet lähentyneet toisiaan", Tilastokeskus Tieto&Trendit (blog), 2023, <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2023/suomen-ja-ruotsin-aitien-tyollisyysasteet-lahentyneet-toisiaan/>.

¹³⁶ Tilastokeskus, "Äidit tilastoissa 2023" (Tilastokeskus, 2023), <https://stat.fi/tup/poimintoja-tilastovuodesta/aidit-tilastoissa.html>.

¹³⁷ Tarja Baumgartner ja Meri Rajjas, "Maahanmuuttajanaisten työllisyys parani", Tilastokeskus Tieto&Trendit (blog) (Tilastokeskus, 2023), <https://tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2023/maahanmuuttajanaisten-tyollisyys-parani/>; Hanna Sutela, "Maahanmuuttajien työllisyys Suomessa yli EU-keskitason – työmarkkina-asema heikempi kuin suomalaistaustaisilla", Tilastokeskus Tieto&Trendit (blog) (Tilastokeskus, 2023), <https://www2.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2023/maahanmuuttajien-tyollisyys-suomessa-yli-eu-keskitason-tyomarkkina-asema-heikempi-kuin-suomalaistaustaisilla/>.

¹³⁸ Hanna Sutela, "Viime vuosien työllisyyskasvu on ollut naisten sekä nuorten ja ikääntyvien miesten varassa", Tilastokeskus Tieto&Trendit (blog) (Tilastokeskus, 2023), <https://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2023/viime-vuosien-tyollisyyskasvu-on-ollut-naisten-seka-nuorten-ja-ikaantyvien-miesten-varassa/>; Sutela, "Maahanmuuttajien työllisyys Suomessa yli EU-keskitason – työmarkkina-asema heikempi kuin suomalaistaustaisilla".

¹³⁹ Susanna Young Håkansson, "Trans People's Working Life Conditions in the Nordic Region" (Nordic Council of Ministers, 2024).

¹⁴⁰ Kaisa-Mari Okkonen, "Miehet ja naiset tuloluokkakuvasa – sekä tulot että tuloerot ovat miehillä naisia suuremmat", Tilastokeskus Tieto&Trendit (blog) (Tilastokeskus, 2021), <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2021/miehet-ja-naiset-tuloluokkakuvasa-seka-tulot-etta-tuloerot-ovat-miehillä-naisia-suuremmat/>.

¹⁴¹ Okkonen.

¹⁴² Akateemiset naiset, "Euroopan neuvosto: Suomi ei ole edistänyt riittävästi palkkatasa-arvoa", Suomen Akateemisten Naisten Liitto, 30. kesäkuuta 2020, <https://akateemisetnaiset.fi/euroopan-neuvosto-suomi-ei-ole-edistanyt-riittavasti-palkkatasa-arvoa/>.

¹⁴³ Tilastokeskus, "Perustietoja naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta" (Tilastokeskus), viitattu 27. elokuuta 2024, <https://stat.fi/tup/tasaarvo/perustietoja-sukupuolten-tasa-arvosta.html>.

¹⁴⁴ Akateemiset naiset, "Suomi ei ole edistänyt riittävästi palkkatasa-arvoa".

¹⁴⁵ "Tasa-arvovaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022", Tasa-arvojulkaissu 2022:1 (Tasa-arvovaltuutettu, ei pvm.).

¹⁴⁶ OAJ, "Laki vientimallista on peruttava".

¹⁴⁷ "Tasa-arvovaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022".

¹⁴⁸ Mothers in Business, "Mothers in Business jäsenkyselyn 2021 tulokset medialle", 2021.

¹⁴⁹ Maiju Haltia-Nurmi, "Towards More Equal and Family Friendly Working Life – Tackling Pregnancy and Family Leave Discrimination Through Social Design" (Ylempi AMK-opinnäytetyö, Laurea Ammattikorkeakoulu, 2024).

¹⁵⁰ Lisäksi 10 % vastasi "en ole varma". Epävarmoista tapauksista valtaosa täytti syrjinnän kriteerit avointen vastausten perusteella.

¹⁵¹ Tiina-Emilia Kaunisto, "Adoptioon ja lapsettomuushoitoihin liittyvään syrjintään ei puututa selkeästi lainsäädännössä", Monimuotoiset perheet, 15. syyskuuta 2021, <https://www.monimuotoisetperheet.fi/adoptioon-ja-lapsettomuushoitoihin-liittyvaan-syrjintaan-puututtava-selkeasti-lainsaadannossa/>.

¹⁵² Akhlaq Ahmad, "When the Name Matters: An Experimental Investigation of Ethnic Discrimination in the Finnish Labor Market", Sociological Inquiry 90, nro 3 (2020): 468–96, <https://doi.org/10.1111/soin.12276>.

¹⁵³ Oikeusministeriö, "Moniperusteinen syrjintä olisi tunnistettava paremmin", Policy Brief 2, Syrjintä Suomessa, Ajankohtaista tietoa syrjinnästä ja yhdenvertaisuudesta (Oikeusministeriö, 2019).

¹⁵⁴ Insinööriliitto ja TEK, "International experts in Finland - Survey results 2024", 2024.

¹⁵⁵ Oikeusministeriö, "Moniperusteinen syrjintä olisi tunnistettava paremmin".

¹⁵⁶ Intersect Voices in Europe -projekti, "Policy Brief: Intersektionaalisuus Suomen syrjinnänvastaisessa lainsäädännössä - erityishuomio siirtolaistaustaisten romaninaisten kokemuksista" (Diakonissalaitos, 2022).

¹⁵⁷ Anukatariina Saloheimo, "Sukupuolivähemmistöjen kohtaaminen työelämässä 2015-2020; Kyselytutkimuksen raportti" (Dreamwear Club DwC ry, Isio ry, Transfeminiinit ry, Translasten ja nuorten perheet ry, Trans ry, Trasek ry, Setan sukupuolen moninaisuuden toimikunta, 2021).

¹⁵⁸ Young Håkansson, "Trans People's Working Life Conditions in the Nordic Region".

¹⁵⁹ "Vammaisten henkilöiden oikeudet", Yhdenvertaisuusvaltuutettu, viitattu 29. elokuuta 2024, <https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/vammaisten-henkiloiden-oikeudet>.

¹⁶⁰ "Työ", Kehitysvammaliitto, viitattu 27. elokuuta 2024, <https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/tyo/>.

¹⁶¹ Elomäki ja Ylöstalo, "Tasa-arvopolitiikan onnistumiset, epäonnistumiset ja hiljaisuudet".

¹⁶² Hanna Ylöstalo, "Perhevapaaudistus määrittelee sukupuolten asemaa yhteiskunnassa", Poliitikasta (blog), 5. elokuuta 2022, <https://politiikasta.fi/perhevapaaudistus-maarittelee-sukupuolten-asemaa-yhteiskunnassa/>.

¹⁶³ Anneli Miettinen ja Johanna Närvi, "Vailla työsuhdetta olevat äidit käyttävät kotihoidontukea muita pidempään, äitien omissa perusteluissa korostuvat hoivaihanteet", Kela tutkimusblogi (blog), 2023, https://tietotarjotin.fi/luutinen/559345/vailla-tyosuhdetta-olevat-aidit-kayttavat-kotihoidontukea-muita-pidempaan-aitien-omissa-perusteluissa-korostuvat-hoivaihanteet?utm_source=uutiskirje&utm_medium=email&utm_campaign=Tutkimusinfo.

¹⁶⁴ Kela, "'Isä on aina yhtä tärkeä kuin äiti, kaikessa' – Isyysvapaata käyttäviä yhä monipuolisempi joukko isiä", viitattu 26. maaliskuuta 2024, <https://tietotarjotin.fi/tutkimusblogi/721803/isa-on-aina-yhta-tarkea-kuin-aiti-kaikessa-isyysvapaata-kayttava-yha-monipuolisempi-joukko-isia?types=tutkimusblogi&categories=lapsiperheet>.

¹⁶⁵ Suomen Ekonomit, "Tuoreet laskelmat murtavat perhevapaisiin liittyvät sitkeät myytit – vapaiden jakaminen on taloudellisesti fiksu", Suomen Ekonomit, 19. maaliskuuta 2024, <https://www.ekonomit.fi/ajankohtaista/tuoreet-laskelmat-murtavat-perhevapaisiin-liittyvat-sitkeat-myytit-vapaiden-jakaminen-on-taloudellisesti-fiksua/>.

¹⁶⁶ "Tasa-arvovaltuutettu: Osa työehtosopimuksista syrjii miehiä vanhempainvapaiden käytössä", Tasa-arvovaltuutettu, 18. huhtikuuta 2024, <https://tasa-arvo.fi/-/tasa-arvovaltuutettu-osa-tyoehtosopimuksista-syrjii-miehia-vanhempainvapaiden-kaytossa>.

¹⁶⁷ Mesiäislehto ym., "Koronakriisin vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon Suomessa".

¹⁶⁸ Miia Saarikallio-Torp, Anneli Miettinen, ja Matti Rantanen, "Koronapandemia lisäsi kotihoidon tuen käyttöä vain hetkellisesti", Kela tutkimusblogi (blog), 2022, <https://tietotarjotin.fi/tutkimusblogi/720935/koronapandemia-lisasi-kotihoidon-tuen-kayttoavain-hetkellisesti?types=tutkimusblogi&categories=lapsiperheet>.

¹⁶⁹ Mesiäislehto ym., "Koronakriisin vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon Suomessa".

¹⁷⁰ Mesiäislehto ym.

TOIMINTASUOSITUKSET

- 1 Asetetaan sukupuolikiintiöt kaikkien pörssilistattujen yritysten hallituksille. EU:n pörssiyhtiödirektiivin jäsenvaltio-optiota ei oteta käyttöön. Lisätään hallinnointikoodiin suositus hallitusten monimuotoisuudesta, **OM, STM**
- 2 Sukupuolinäkökulma valtavirtaistetaan lakiesityksiin ja valtion budjettiin. Hallitus sitoutuu sukupuolitietoiseen budjetointiin Tasa-arvoa talousarvion -hankkeen suositusten mukaisesti, **VNK, kaikki ministeriöt**
- 3 Ihmisoikeusjärjestöjen ja matalan kynnyksen palveluja tarjoavien kansalaisjärjestöjen rahoitusta lisätään, **STM, OKM**
- 4 Tasa-arvoviranomaisten (tasa-arvovaltuutettu, tasa-arvoyksikkö, tasa-arvoasiain neuvottelukunta, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta) asemaa ja resursseja vahvistetaan. Tasa-arvovaltuutetun itsenäinen ja riippumaton asema varmistetaan, **OM, STM, VNK, VM**
- 5 Selvitetään syrjinnän uhrien oikeussuojan parantamista ja muutetaan tasa-arvolakia siten, että sitä voidaan soveltaa myös risteävän syrjinnän tilanteisiin. Tasa-arvovaltuutetulle myönnetään itsenäinen kanneoikeus sukupuolisyrjintään liittyvissä asioissa, **OM, STM, tasa-arvovaltuutettu**
- 6 THL:n alainen tasa-arvotiedon keskus palautetaan, **STM**
- 7 Edistetään yhteistyössä romani- ja saamelaisnaisten aktiivista yhteiskunnallista roolia ja osallistumista kunnalliseen ja valtakunnalliseen päätöksentekoon, **STM, OM, Kuntaliitto**
- 8 Maahan muuttaneiden naisten yhteiskunnallisia osallistumismahdollisuuksia vahvistetaan. Puolueet asettavat numeerisia tavoitteita maahan muuttaneiden naisten osallistumiseen kaikilla päätöksenteon tasoilla ja tekevät toimenpiteitä tavoitteiden saavuttamiseksi, **kaikki puolueet**
- 9 Vammaisten naisten osallistuminen poliittiseen ja julkiseen elämään sekä julkisten asioiden hoitoon yhdenvertaisesti muiden kanssa taataan YK:n vammaissopimuksen mukaisesti, **VNK, TEM**

- 10 Varmistetaan, että tiedot ehdokkaiden vaalirahoitusilmoituksista ilmoitetaan sukupuolittain, **eduskunta, Valtiontalouden tarkastusvirasto, Tilastokeskus**
- 11 Varmistetaan, että kuntien liikunnan ja urheilun resurssit, kuten liikuntapaikkarakentaminen, vuorot ja avustukset, jaetaan tasan sukupuolten kesken, **OKM**
- 12 Otetaan käyttöön 50 prosentin kiintiö naisille urheilun ja liikunnan kaikissa päättävissä elimissä ja rajoitetaan toimikausien määrää enintään kolmeen, **urheilujärjestöt**

SUKUPOULTEN TASA-ARVO ETENEE POLITIIKASSA MUTTA HIERARKIAT PITÄVÄT PINTANSA

Vuonna 2019 valitussa eduskunnassa naisia oli enemmän kuin koskaan aikaisemmin: 47 prosenttia. Hallituksen 2019–2023 kaikkia viittä puoluetta johti nainen, ministereistä naisia oli suurin osa (63%) ja painavimmat pääministerin ja valtiovarainministerin salkut olivat naisten hallussa, mikä oli kansainvälisestikin huomionarvoista¹⁷¹. Myös sukupuolten tasapainoisemman edustuksen osalta valiokunnissa ja puheenjohtajapaikoilla otettiin merkittäviä edistysaskelia¹⁷². Nykyisessä eduskunnassa naisia on 45.5 prosenttia¹⁷³. Hallituksen neljästä puolueesta kolmea johtaa nainen ja sen myötä Suomi sai historiansa toisen naisulkoministerin.

Politiikan sukupuolittuneisuus ja politiikan sukupuolittunut työnjako ovat kuitenkin rakenteellisia ongelmia, jotka eivät ratkea yhden tai kahden hallituskauden aikana. Jako mies- ja naisvaltaisiin valiokuntiin pitää pintansa vaalikaudesta toiseen¹⁷⁴. Vuosien 1999–2019 välillä maa- ja metsätalousvaliokunta ja puolustusvaliokunta olivat aina miesenemmistöisiä, ja useimmin naisenenemmistöisiä valiokuntia olivat sosiaali- ja terveysvaliokunta, sivistysvaliokunta sekä työelämä- ja tasa-arvovaliokunta. Vuoden 2023 alussa näistä valiokunnista ovat edelleen miesenemmistöisiä maa- ja metsätalousvaliokunta sekä puolustusvaliokunta, ja sosiaali- ja terveysvaliokunta on edelleen naisenenemmistöinen. Sukupuolen mukainen segregatio näkyi myös valiokuntien puheenjohtajien sukupuolijakaumassa. Vuosien 2007–2019 välillä valtiovarainvaliokuntaa, ulkoasiainvaliokuntaa, puolustusvaliokuntaa sekä talousvaliokuntaa johti jokaisella tarkastelujakson neljästä mittauskerrasta mies.

VUODEN 2023 HALLITUSNEUVOTTELUISSA HUOMIOTA HERÄTTI SE, ETTÄ YKSIKÄÄN NAINEN EI OSALLISTUNUT NEUVOTTELUIDEN HYBRIDIUHKIIN, KYBERTURVALLISUUTEEN JA PUOLUSTUSPOLITIikkaan LIITTYVIIN KESKUSTELUIHIN.

Vuonna 2022 tehdyn kyselytutkimuksen¹⁷⁵ mukaan nais- ja mieskansanedustajien kokemukset kansanedustajan työstä eroavat merkittävästi toisistaan.

Naiskansanedustajat arvioivat vaikutusmahdollisuutensa oman puolueensa asialistaan ja poliittisiin linjauksiin heikommiksi kuin miehet, riippumatta eduskuntaryhmästä, iästä tai kokemuksesta. Naiskansanedustajat kokevat myös enemmän paineita ja saavat harvemmin riittävästi tukea sekä vähemmän positiivista palautetta kuin miesedustajat. Lisäksi naiset kokevat edelleen useammin kuin miehet, että heidän alkuperäiset ajatuksensa omitaan tai heidän puheensa keskeytetään. Moni naiskansanedustaja kertoi, että heidän ajatuksensa otetaan vakavasti vasta, kun mieskansanedustaja esittää tai tukee niitä.

Maahan muuttaneiden tai ulkomaalaistaustaisten naisten poliittinen edustus on edelleen alhaista. Siirtolaisuusinstituutin selvityksen¹⁷⁶ mukaan ulkomaalaistaustaiset kuntavaaliehdokkaat ja kunnanvaltuutetut ovat huomattavan aliedustettuja suhteessa ulkomaalaistaustaisten kuntalaisten määrään, erityisesti suurissa kaupungeissa. Vuonna 2021 ulkomaalaistaustaisten osuus ehdokkaista oli vain vajaa kolme prosenttia. Valituksi tulleista ulkomaalaistaustaisia oli vajaa prosentti, kun koko väestöstä heitä oli noin kahdeksan prosenttia. Toisaalta, vaikka kuntavaalien ehdokkaista ja valituista on enemmistö miehiä, vieraskielisten ehdokkaiden sukupuolijakauma on tasaisempi kuin suomenkielisten ehdokkaiden. Vuoden 2021 kuntavaaleissa vieraskielisistä ehdokkaista naisia oli noin 45 prosenttia, verrattuna suomenkielisten ehdokkaiden noin 40 prosenttiin. Myös äänestäjinä maahan muuttaneet naiset ovat verrattain aktiivisia. Yhden tutkimuksen mukaan¹⁷⁷ venäläis-, virolais- ja ruotsalaistaustaisissa äänestäjissä naisten äänestysaktiivisuus on miehiä korkeampi ja somalialaistaustaisissa se on miesten kanssa samansuuruinen.

ELINKEINOELÄMÄÄ JA TURVALLISUUSPOLITIikkaa JOHTAVAT EDELLEEN MIEHET

Naiset osallistuvat työntekijöinä kansainvälisesti verrattuna vahvasti elinkeino- ja työelämään, mutta yrityksiä johtavat edelleen pääosin miehet. Keskuskauppakamarin naisjohtajakatsauksen¹⁷⁸ mukaan naisten määrässä yritysten johdossa on ollut vähäistä vuosittaista kasvua jo useamman vuoden ajan. Vuonna 2011 vain 18 prosenttia pörssiyritysten hallitusten jäsenistä

oli naisia, mutta 2020 naisia oli jo 30 prosenttia. Vuonna 2023 naisten osuus pörssiyritysten hallituksissa nousi 33 prosenttiin. Eniten naisia, 37 prosenttia, oli suurimmissa large cap -yrityksissä. Kahdessa suomalaisessa pörssiyrityksessä valittiin vain miehistä koostuva hallitus. Pörssiyritysten hallituksen puheenjohtajista vain 10 prosenttia on naisia ja vain yhdeksän naista toimii suomalaisen pörssiyrityksen toimitusjohtajana (7 %).

Johtokuntien sukupuolijakauman tasapainottamista koskeva EU-direktiivi (2022) edellyttää, että pörssiyritysten hallituksissa on vähintään 40 prosenttia aliedustetun sukupuolen edustajia. Direktiivi mahdollistaa sääntöjen soveltamisen lykkäämisen, jos naisten osuus on vähintään 30 prosenttia, ja muutenkin koskee vain suuria listayhtiöitä. Tasa-arvon edistämiseksi olisi kuitenkin tärkeää nostaa vaatimustasoa ja laajentaa velvoitteet myös pienempiin pörssiyrityksiin, eikä hyödyntää lykkäysoptiota. Pienissä pörssiyrityksissä naisten osuus hallituksissa on kaikista pienin (viisi prosenttia)¹⁷⁹.

Kaikkein epäsuhtaisinta on päätöksenteko turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa. Vuoden 2023 hallitusneuvotteluissa huomiota herätti se, että yksikään nainen ei osallistunut neuvotteluiden hybridiuhkiin, kyberturvallisuuteen ja puolustuspolitiikkaan liittyviin keskusteluihin¹⁸⁰. EIGE:n analyysin mukaan Suomessa on eurooppalaisessa mittakaavassa harvinaisen vähän naisia puolustusvoimien johtotehtävissä, parhaimmillaankin vain noin viidesosan EU:n keskiarvosta¹⁸¹. Naisten edustuksen lisääminen puolustusvoimien päätöksentekotehtävissä onkin yksi viidestä suosituksesta, jonka YK:n CEDAW-komitea otti täytäntöönpanon nopeutettuun seurantaan vuonna 2022.

Urheilun ja liikunnan sarallakaan naiset eivät ole tasavertaisesti edustettuja päätöksenteossa¹⁸². Liikuntajärjestöjen hallituksissa on enemmistö miehiä (67 %), ja niiden puheenjohtajat ovat pääsääntöisesti miehiä. Hallitusten sukupuolijakaumat vaihtelevat paljon eri järjestöissä, mutta lajiliitot näyttävät erityisen miehisinä. Niissä naisten osuus oli 2021 hallituksen jäsenistä 28 prosenttia ja 16 prosenttia hallitusten puheenjohtajista. Muiden liikuntaa edistävien järjestöjen ja liikunnan aluejärjestöjen hallituksissa noin kaksi viidestä jäsenestä ja yksi kymmenestä puheenjohtajasta oli nainen. Olympiakomitean ja Paralympiakomitean hallituksissa on enemmän naisia kuin miehiä ja puheenjohtajapaikatkin jakautuivat tasaisesti.

Naisjärjestöjen Keskusliitto on nostanut keskusteluun kiintiöt Euroopan komission urheilun korkean tason työryhmän suositusten¹⁸³ mukaisesti yhtenä toimena, jolla voitaisiin muuttaa urheilujärjestöjen sukupuolitettuja rakenteita ja edistää tasa-arvoa. Urheilujärjestöjen kiintiöt ovat olleet menestyksekkäästi jo useamman vuoden käytössä Norjassa, Ruotsissa ja Saksassa.

KIRKKOHERRAT OVAT EDELLEEN PÄÄOSIN HERROJA

Naisia on vihitty papeiksi Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa yli 35 vuoden ajan. Kirkon seurakuntapastoreista vuoden 2020 tilastojen mukaan yli puolet (61 %) on naisia ja kirkkoherroista noin joka neljäs (27 %) ¹⁸⁴. Suomen kymmenestä piispasta tällä hetkellä ensimmäistä kertaa kolme on naisia. Arkkipiispa on aina ollut mies. Esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa ovat naiset olleet pidempään kirkon johtotehtävissä, myös arkkipiispan roolissa (Ruotsi) ja piispainkokouksen johtajana (Norja) ¹⁸⁵.

Kirkon tasa-arvokyselyn ¹⁸⁶ mukaan sukupuoli on merkittävä tekijä eriarvoisuuden kokemuksessa esimerkiksi työuralla etenemisessä ja palkkauksessa ja keskustelu pappien sukupuolesta ja viranhoidosta on seurakunnassa yhä ajankohtaista. Noin neljäsosa vastaajista oli kokenut tilanteita, joissa seurakunnan jäsen ei halunnut osallistua naispuolisen papin johtamaan jumalanpalvelukseen ja alle viidennes oli kohdannut vierailijoita, jotka toivoivat sukupuoleen perustuvia pappien työvuorojärjestelyjä. Joissain seurakunnissa esiintyy myös opetusta, jonka mukaan nainen ei voi toimia pappina.

**YLI PUOLET EVANKELISLUTERILAISEN
KIRKON PAPEISTA KANNATTAA
SAMAN SUKUPUOLEN PARIEN
VIHKIMISTÄ KIRKOSSA**

Myös sateenkaari-ihmisten oikeudet jakavat kirkkoa. Yli puolet evankelisluterilaisen kirkon papeista kannattaa saman sukupuolen parienvihkimistä kirkossa. 40 prosenttia papeista vastusti sitä ¹⁸⁷. Kirkon virallisen kannan mukaan kirkollisessa vihkimisessä avioliiton osapuolina voivat olla vain nainen ja mies.

SAAMELAISTEN ITSEMÄÄRÄMISOIKEUDEN VAHVISTAMINEN PÄÄTÖKSENTEOSSA

Valtioneuvosto perusti saamelaisten totuus- ja sovintokomission vuonna 2021. Komission tehtävänä on koota ja tehdä näkyväksi saamelaisten kokemuksia Suomen valtion ja viranomaisten toimista sekä niiden vaikutuksista saamelaisiin. Komission työ ajautui kriisiin luottamuspuolan vuoksi ja sille haettiin jatkoaikaa. Komissio sai lisäaikaa vuoteen 2025 asti, jonka jälkeen loppuraportti toimitetaan valtiolle.

Myös saamelaiskäräjälakia ollaan uudistamassa. YK:n ihmisoikeuskomitea, rotusyrjinnän vastainen komitea ja ihmisoikeusneuvosto ovat antaneet Suomelle suosituksia saamelaiskäräjälain ja erityisesti vaaliluetteloa koskevan sääntelyn uudistamisesta, jotta alkuperäiskansan itsemääräämisoikeus toteutuisi paremmin.

ANTI-GENDER-LIIKEHDINTÄ, VIHAPUHE JA MAALITTAMINEN HEIKENTÄVÄT NAISTEN OSALLISUUTTA PÄÄTÖKSENTEOSSA

Yhteiskunnan kaikilla tasoilla yleistynyt anti-gender-retoriikka muodostaa uhan naisten ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksille. Anti-gender-liikehdintä rakentuu useasta eri äärioikeistoon ja konservatiivisiin yhteisöihin kuuluvasta toimijasta ja se pyrkii viemään seksuaali- ja sukupuolivähemmistöiltä sekä naisilta ja työttöiltä jo olemassa olevia oikeuksia ja estämään uusien muodostumista. Useat autoritääriset valtiot tukevat tätä maailmanlaajuista liikehdintää ja käyttävät anti-gender-retoriikkaa sekä ulko- että sisäpolitiikassa.

Kesäkuussa 2021 julkaistun selvityksen mukaan eurooppalainen anti-gender-liike sai rahoitusta ainakin 707,2 miljoonaa dollaria eri eurooppalaisilta, venäläisiltä ja yhdysvaltalaisilta tahoilta vuosina 2009–2018 ¹⁸⁸. Anti-gender-toimijat perustelevat toimintaansa sillä, että perinteisten sukupuoliroolien ja niin sanottujen "perhearvojen" muuttaminen tuhoaa yhteiskuntajärjestyksen. Anti-gender-retoriikalla pyritään luomaan gender- eli "tasa-arvoideologiasta" vihollinen. Naisten ja tyttöjen sekä sateenkaari-ihmisten oikeuksien lisäksi toiminta uhkaa demokratian, kestävän kehityksen ja vapaan kansalaisyhteiskunnan toteutumista.

**USEAT AUTORITÄÄRISET VALTIOT TUKEVAT MAAILMANLAAJUISTA
ANTI-GENDER-LIIKEHDINTÄÄ JA KÄYTTÄVÄT SEN RETORIikkaa
SEKÄ ULKO- ETTÄ SISÄPOLITIIKASSA**

Suomalaisessa julkisessa keskustelussa ei ole huomioitu riittävästi anti-gender-liikehdinnän laajuutta ja sen roolia sekä tasa-arvoisen oikeusvaltion haastajana että turvallisuuspoliittisena uhkana. Eduskunnan työ- ja tasa-arvovaliokunta huomautti keväällä 2022 mietinnössään ulkoasianvaliokunnalle ¹⁸⁹, että valtioneuvoston ajankohtaiselonteossa ei ollut huomioitu tasa-arvokysymysten merkitystä Venäjän hyökkäyssodan vaikutusten arvioinnissa. Työ- ja tasa-arvovaliokunta piti tärkeänä, että anti-gender-liikehdinnän vaikutusyritykset Suomessa ja Venäjän vahva sitoutuminen liikkeen tavoitteisiin tunnustettaisiin osana varautumista

kriisitilanteisiin, hybridihyökkäyksiin ja informaatiovaikuttamiseen. Valiokunta huomautti muun muassa, että anti-gender -ajattelua edistävä disinformaatio pyrkii aiheuttamaan kahtiajakoa yhteiskunnassa ja rapauttamaan arvoja, joihin Suomi on sitoutunut. Anti-gender-liikehdinnän yksityiskohtaisesta käsittelystä huolimatta ulkoasianvaliokunta ei nostanut aihetta omaan myöhempään mietintöönsä¹⁹⁰, jossa se käsitteli Suomen turvallisuustilanteen muutosta Venäjän hyökkäyssodan seurauksena.

Naisiin kohdistuva vihapuhe ja maalittaminen yleistyvät ja vaikuttavat naisten hyvinvointiin, ilmaisunvapauteen, yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja demokraattiseen päätöksentekoon. Erityisesti verkossa ääntään käyttäviin naisiin, päättäjänaisiin ja toimittajiin kohdistuu systemaattista häirintää, häpäisyä ja uhkailua. Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan verkossa koettu häirintä muuttaa useammin naisten kuin miesten käytöstä ja saa heidät esimerkiksi välttämään tai vähentämään sosiaalisen median keskusteluihin osallistumista¹⁹¹.

Päättäjiin kohdistettua vihapuhetta tutkineen tutkimuksen¹⁹² mukaan kaksi kolmasosaa päättäjistä arvioi vihapuheen lisääntyneen viime vuosina. Kuntapäättäjänaisistä 42 prosenttia kertoi olleensa vihapuheen kohteena. Miehistä vihapuhetta oli kokenut 28 prosenttia. Naisten kohtaama vihapuhe sai miehiä useammin uhkauksen muodon. Myös vastaajien läheisiin kohdistui säännöllisesti vihapuhetta. Vihapuhe myös vaikuttaa naisten haluun toimia politiikassa sekä heidän terveyteensä ja turvallisuudentunteeseensa miehiä kielteisemmin. Vihapuhetta kokeneista naispuolisista kuntapäättäjistä noin puolet kertoi halunsa osallistua päätöksentekoon vähentyneen (miehistä näin kertoi noin kolmannes). Monet tutkimukseen osallistuneet kertoivat, että vihapuhe ja häirintä on saanut heidät harkitsemaan politiikasta luopumista tai lopettamaan politiikkaan osallistumisen.

Poliittisessa asemassa olevat voivat käyttää maalittamista tai vihapuhetta esimerkiksi journalisteja tai aktivisteja vastaan, heikentäen demokraattisen osallistumisen edellytyksiä yhteiskunnassa. Eduskunnassa tehtiin 2023 aloite kansanedustajien syytesuojan kaventamiseksi vihapuheen suhteen. Perustuslain mukaan kansanedustajaa ei saa asettaa syytteeseen eikä hänen vapauttaan saa riistää valtiopäivillä sanottujen mielipiteiden tai asian käsittelyssä noudattaman menettelyn takia. Syyte ja vapaudenriisto ovat mahdollisia vain, kun viisi kuudesosaa kansanedustajista on äänestänyt niiden puolesta. Aloitteen mukaan kansanedustajalla ei voi olla suuressa salissa erivapautta vihapuheelle.

Kansalaisjärjestöjen edellisen Peking-raportin (2019) suositus siitä, että kansanedustajat irtaantuvat vihapuheesta, ei ole täysin toteutunut. Nykyinen hallitus julkisti syksyllä 2023 tiedonannon yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämiseksi vastauksena ministereiden vanhojen rasististen kirjoitusten aiheuttamaan keskusteluun. Tiedonannossa oli muutamia rasisminvastaisia toimenpiteitä, mutta sitä kritisoitiin myös konkretiaköyhäksi. Tiedonannon puitteissa tehtiin rasisminvastainen toimenpideohjelma, joka keräsi järjestöiltä laajaa kritiikkiä. Ohjelmaa arvosteltiin esimerkiksi siitä, että ohjelmassa toisaalta painotetaan yhtä vähemmistöryhmää ja toisaalta ohitetaan toiset; esimerkiksi islamofobiaa ei ole mainittu rasismiin muotona tai esitetty toimia siihen puuttumiseksi. Kritiikin mukaan ohjelma ei myöskään juurikaan puutu rakenteelliseen syrjintään ja painottaa selvityksiä, vaikka tutkittua tietoa rasismista on jo paljon.

Nykyisellä lainsäädännöllä ei ehkäistä vihapuhetta ja maalittamista tehokkaasti, koska sukupuoleen perustuvaa vihapuhetta, yksilöön kohdistuvaa rasistista vihapuhetta eikä maalittamista ole kriminalisoitu. Hallituksen yhdenvertaisuustiedonannon toimenpiteistä puuttuvat lainsäädäntömuutokset rasistisiin viharikoksiin tai vihapuheeseen puuttumiseksi. Useat järjestöt vaativatkin maaliskuussa 2024 Suomelta lainsäädäntömuutoksia rasismiin torjumiseksi ja muistuttivat, että Suomi on saanut kansainvälisiltä ihmisoikeussopimuksia valvoilta elimiltä usein suosituksia rasismiin ja viharikosten torjumiseksi¹⁹³.

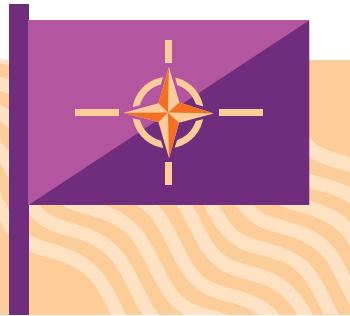
Suomi uhkaa joutua EU-tuomioistuimen eteen, jos Suomen kansallisessa lainsäädännössä ei saateta täytäntöön kaikilta osin rasismiin ja muukalaisvihan torjumisesta annettuja EU:n sääntöjä. Komission mukaan Suomessa ei ole varmistettu rasismiin ja muukalaisvihaan liittyvien rikosten tutkimista ilman uhrin tekemää ilmoitusta tai syytöstä. Suomessa ei myöskään ole kriminalisoitu rasistista vihapuhetta, joka kohdistuu yksilöön. Asiaa valmistellut työryhmä lakkautettiin keväällä 2024, ja sen tilalle asetettiin selvityshenkilö¹⁹⁴.

TASA-ARVO ULKOPOLITIIKAN VALTAVIRTAAN

Vaikka Suomi on jo vuosia painottanut naisten ja tyttöjen oikeuksia ulkopoliitikassaan, ei mikään hallitus ole vielä julistanut tekevänsä feminististä ulkopoliitiikkaa. Viime hallituskaudella selvitettiin, miten sukupuolten tasa-arvo toteutuu ulkopoliitiikan eri osa-alueilla. Selvitys¹⁹⁵ toi esille, että turvallisuus- ja kauppapolitiikka käsitetään edelleen sukupuolineutraaliksi,

kun taas kehityspolitiikassa ja ihmisoikeuspolitiikassa naisten ja tyttöjen oikeudet kuuluvat työn keskiöön. Se, että tasa-arvosta puhuva ulkopolitiikka kytkeytyy tasa-arvosta vaikenevaan turvallisuuspolitiikkaan¹⁹⁶ on tullut erityisen selväksi Venäjän hyökkäyssodan ja Suomen NATO-hakemuksen myötä. Vaikka tasa-arvon ja aseelliset kriisit yhdistävä Naiset, rauha ja turvallisuus-toimintaohjelma on ollut keskeinen työkalu Suomen ulkopolitiikassa, mukaan lukien sen aikaisemmassa NATO-yhteistyössä, ei tasa-arvokysymyksiä tai naisten oikeuksia käsitelty lainkaan Suomen hakemusprosessissa. Eduskuntakäsittelyn aikana tasa-arvokysymysten esiin tuominen jäi työ- ja tasa-arvovaliokunnalle¹⁹⁷.

TASA-ARVOKYSYMYKSIÄ TAI NAISTEN OIKEUKSIA EI KÄSITELTY LAINKAAN SUOMEN NATO-HAKEMUSPROSESSISSA

Hallituksen 2019–2023 ohjelmassa ihmisoikeusperustaisuus nostettiin keskeiseen asemaan ulko- ja turvallisuuspolitiikassa, mikä näkyi myös vuonna 2020 julkaistussa ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa. Tavoitteeksi tuli ihmisoikeuksien järjestelmällisempi integraatio kaikille ulkopolitiikan osa-alueille. Vuonna 2022 kansainvälisten ihmisoikeusasiain neuvottelukunta ehdotti, että Suomi ottaa käyttöön sukupuolten tasa-arvoa ja naisten oikeuksia ihmisoikeusperustaisesti ja intersektionaalisesti edistävän ulkopolitiikan (Feminist Foreign Policy)¹⁹⁸. Ennen vuoden 2023 eduskuntavaaleja järjestöt viestivät, että ulkopolitiikan tasa-arvostrategia veisi Suomen tasa-arvon kärkimaiden joukkoon¹⁹⁹.

Nykyisen hallitusohjelman mukaan Suomi edistää edelleen naisten ja tyttöjen oikeuksia läpileikkaavasti ulkopolitiikassaan. Toisaalta 2024 julkaistussa ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa ihmisoikeusperustaisuudesta on luovuttu. Sen sijaan puhutaan arvopohjaisesta realismista. Selonteon mukaan Suomi jatkaa seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja -oikeuksien puolustamista ja YK:n tasa-arvojärjestön ja YK:n väestörahasen rahoittamista.

SUKUPUOLITIE TOINEN BUDJETOINTI OSAKSI JULKISTA PÄÄTÖKSENTEKOA

Sukupuolilitietoinen budjetointi on kansainvälisesti arvostettu tasa-arvon edistämisen strategia. Menetelmällä varmistetaan, että valtion talousarvio tukee sukupuolten tasa-arvoa eikä lisää eriarvoisuutta. Lähestymistapa on jo esimerkiksi OECD:n, IMF:n ja G7-maiden agendalla. Sukupuolilitietoisesta budjetoinnin ideana on analysoida ja arvioida, miten julkiset varat ja verotus tosiasiansa jakautuvat eri sukupuolten kesken. Tavoitteena on tunnistaa mahdolliset sukupuolittuneet vinoumat, joiden vuoksi jotkut hyötyvät budjetista enemmän kuin toiset, ja korjata ne. Tämä edellyttää sukupuolen mukaan eriteltyä datan keräämistä ja sen avoimuutta, jotta budjetin vaikutuksia voidaan tarkastella läpinäkyvästi.

Toisin kuin Suomessa, useissa sukupuolilitietoista budjetointia hyödyntävissä maissa asiasta on säädetty lailla²⁰⁰. Suomessa valtiovarainministeriön määräyksen mukaan talousarvioehdotuksen pääluokkaperustelujen tulee sisältää yhteenvetotarkastelut sukupuolivaikutuksiltaan merkittävästä toiminnasta. Tasa-arvovaltuutettu kiinnitti huomiota siihen, että vuoden 2024 talousarviossa toimenpiteet pääluokkaperusteluissa mainittujen tasa-arvotavoitteiden saavuttamiseksi jäivät usein epäselviksi ja joissain tapauksissa tasa-arvoa mainitaan edistettävän ilman ainuttakaan konkreettista toimenpidettä²⁰¹.

Suomessa tulee tehdä määrätietoisesti työtä, jotta sukupuolinäkökulma valtavirtaistetaan lakiesityksiin ja valtion talousarvioon. Tasa-arvovaltuutettu esittääkin, että sukupuolilitietoisesta budjetoinnista laadittaisiin yksityiskohtaisempi ohjeistus hallinnonaloille samaan tapaan kuin on laadittu opas sukupuolivaikutuksien arvioinnista lainsäädäntöhankeissa²⁰². Suosituksia ja hyviä käytänteitä löytyy sekä muiden maiden kokemuksista, joita muun muassa OECD on koontanut yksiin kansiin kuin myös valtioneuvoston tilaaman Tasa-arvoa talousarvioon -raportin suosituksista²⁰³.

Sukupuolilitietoinen budjetointi edistää reilua resurssien jakoa ja varmistaa, että kaikkien sukupuolten tarpeet ja olosuhteet otetaan huomioon budjettiprosessissa. Kun sukupuolten väliset erot tuodaan esille, hallitukset voivat kohdentaa resursseja tarkemmin sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi. Näin resursseja voidaan kohdentaa tehokkaammin sinne, missä niillä on suurin positiivinen vaikutus ihmisten hyvinvointiin.

TASA-ARVOVALTUUTETULLE PAREMPIA KEINOJA KÄSITELLÄ RISTEÄVÄÄ SYRJINTÄÄ

Yhdenvertaisuuslaissa tai tasa-arvolaissa ei mainita moniperusteista tai risteävää syrjintää. Käytännössä yhdenvertaisuuslakia voidaan kuitenkin soveltaa moniperusteisen syrjinnän kohdalla myös sellaisissa tapauksissa, joissa sukupuoli on yhtenä syrjintäperusteena²⁰⁴.

Tasa-arvovaltuutetun mukaan erityistä huomiota tulisi kiinnittää risteävää syrjintää koskeviin asioihin, joihin sovelletaan nykyisellään pelkästään yhdenvertaisuuslakia, vaikka risteävän syrjinnän yhtenä elementtinä olisi sukupuoli, sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu²⁰⁵. Tämä rajoittaa merkittävästi tasa-arvovaltuutetun mahdollisuuksia sekä syrjintätilanteiden valvonnassa että tasa-arvon edistämisessä. Tasa-arvolakia ei siis voida soveltaa sukupuoleen liittyvän risteävän syrjinnän tilanteissa eikä Tasa-arvovaltuutettu voi käsitellä syrjintäpäilyjä näissä tilanteissa. Tasa-arvolakia olisi voitava soveltaa myös sukupuoleen liittyvän risteävän syrjinnän tilanteisiin, jolloin myös tasa-arvovaltuutetulla olisi näissä asioissa toimivalta.

Tasa-arvovaltuutettu on eduskuntakertomuksessaan 2022²⁰⁶ tuonut esiin useita tasa-arvolain uudistustarpeita syrjintäkieltojen valvontaan, oikeussuojakeinojen toimivuuteen ja saatavuuteen sekä tasa-arvon edistämismittareiden riittävyyteen liittyen. Tasa-arvolaki tulisi uudistaa niin, että tasa-arvon edistämistä sekä syrjintäkieltojen, valvonnan ja oikeussuojakeinojen riittävyyttä parannetaan.

Tasa-arvovaltuutettu on suositellut myös valtuutetulle itsenäistä kanneoikeutta sukupuolisyrjintään liittyvissä asioissa. Tasa-arvovaltuutetun mukaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakia valvovien viranomaisten toimivaltuuksien olisi tärkeää olla mahdollisimman selkeät ja samankaltaiset²⁰⁷, jotta oikeussuojajärjestelmä olisi mahdollisimman selkeä myös syrjinnän uhrien näkökulmasta ja jotta syrjinnän uhrien pääsy oikeuksiinsa toteutuisi syrjintäperusteesta riippumatta.

LÄHTEET

¹⁷¹ Reetta Siukola, Reetta Kuusipalo, ja Katariina Haapea, "Sukupuolella väliä eduskunnassa? - Sukupuolten tasa-arvo eduskuntaryhmien ja valiokuntien toiminnassa", Raportti 5/2020 (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2020).

¹⁷² Juho-Matti Paavola, Ilkka Tiensuu, ja Anna Björk, "Tasa-arvo eduskuntatyössä, seurantatutkimus 2022", Eduskunnan kanslian julkaisu 1/2023 (Eduskunnan kanslia, 2023).

¹⁷³ Eduskunta, "Kansanedustajien sukupuolijakauma eduskuntaryhmittäin", 2024, https://www.eduskunta.fi/443/FI/naineduskuntatoimii/tilastot/kansanedustajat/Sivut/hex8160_Kansanedustajien%20sukupuolijakauma.aspx.

¹⁷⁴ Paavola, Tiensuu, ja Björk, "Tasa-arvo eduskuntatyössä, seurantatutkimus 2022".

¹⁷⁵ Paavola, Tiensuu, ja Björk.

¹⁷⁶ Josefina Sipinen ja Elina Kestilä-Kekkonen, "Ulkomaalaistaustaiset kuntavaaliehdokkaista", teoksessa Maahanmuuttaneiden osallistuminen ja osallisuus hankkeissa, toim. Kanerva Kuokkanen (Siirtolaisuusinstituutti, 2022).

¹⁷⁷ Josefina Sipinen, "Poliittinen osallistuminen osana kotoutumista: Maahanmuuttaneiden äänestysaktiivisuus vuoden 2017 kuntavaaleissa", Politiikka 63, nro 2 (27. toukokuuta 2021), <https://doi.org/10.37452/politiikka.99298>.

¹⁷⁸ Ville Kajala, "Naiset pörssi- ja First North -yhteisöiden hallituksissa - Naisjohtajakatsaus" (Keskuskauppakamari, 2023).

¹⁷⁹ "Naisjärjestöjen Keskusliiton lausunto: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi osakeyhtiölain, osuuskuntalain ja kauppakamarilain muuttamisesta", Naisjärjestöjen Keskusliitto (blog), 1. helmikuuta 2024, <https://naisjarjestot.fi/naisjarjestojen-keskusliiton-lausunto-hallituksen-esitys-eduskunnalle-laeiksi-osakeyhtiolain-osuuskuntalain-ja-kauppakamarilain-muuttamisesta/>.

¹⁸⁰ "All male -paneelit tekivät paluun: hallitusneuvotteluiden puolustuksen ja verotuksen pöydissä ei yhtään naista", Naisjärjestöjen Keskusliitto, 5. toukokuuta 2023, <https://naisjarjestot.fi/all-male-paneelit-tekivat-paluun-hallitusneuvotteluiden-puolustuksen-ja-verotuksen-poydissa-ei-yhtaan-naista/>.

¹⁸¹ European Institute for Gender Equality, "Gender Balance in the Security Sector" (European Institute for Gender Equality, 2023).

¹⁸² Kati Lehtonen, Samuli Oja, ja Matti Hakamäki, "Liikunnan ja urheilun tasa-arvo Suomessa 2021", Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2022:5 (Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2022).

¹⁸³ "Sukupuolten tasa-arvon edistäminen liikunnassa ja urheilussa" (Euroopan komissio, ei pvm.); "Kiintiöt ja johdon tasa-arvo-osaaminen ovat avain liikunnan ja urheilun kehitykseen", Naisjärjestöjen Keskusliitto, 24. toukokuuta 2022, <https://naisjarjestot.fi/kiintiot-ja-johdon-tasa-arvo-osaaminen-ovat-avain-liikunnan-ja-urheilun-kehitykselle/>.

¹⁸⁴ "Kaisamari Hintikka: Olemme kaikki samanarvoisia", Naisjärjestöjen Keskusliitto (blog), 12. lokakuuta 2022, <https://naisjarjestot.fi/kaisamari-hintikka-olemme-kaikki-samanarvoisia/>.

¹⁸⁵ Anni Tsokkinen, toim., Taantuvan tasa-arvon kirkko (Kustantamo S&S, 2019).

¹⁸⁶ Suomen evankelis-luterilainen kirkko, "Kirkon tasa-arvokysely".

¹⁸⁷ Meri Remes, "Papeilla on vahvat mielipiteet homoparien vihkimisestä kirkossa – iso osa papeista hyväksyy asian, mutta vastustusta on etenkin maaseudulla", Yle Uutiset, 27. elokuuta 2020, <https://yle.fi/a/3-11511967>.

¹⁸⁸ Neil Datta, "Tip of the Iceberg: Religious Extremist Funders against Human Rights for Sexuality and Reproductive Health in Europe 2009-2018" (Brussels: European Parliamentary Forum for Sexual and Reproductive Rights, 2021).

¹⁸⁹ Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta, "Valiokunnan lausunto TyVL 3/2022 vp - VNS 1/2022 vp: Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta", 2022.

¹⁹⁰ Ulkoasianvaliokunta, "Valiokunnan mietintö UaVM 5/2022 vp - VNS 1/2022 vp, NVS 3/2022 vp: Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta; Valtioneuvoston selonteko Suomen liittymisestä Pohjois-Atlantin liittoon", 2022.

¹⁹¹ Attila ym., "Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021 - Loppuraportti".

¹⁹² Aleksi Knuutila ym., "Viha vallassa: Vihapuheen vaikutukset yhteiskunnalliseen päätöksentekoon", Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:57 (Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, 2019); Tuija Saesma ym., "Poliittisten toimijoiden kokema vihapuhe sukupuolittuneena poliittisena väkivaltana", Sukupuolentutkimus 33, nro 4 (2020): 18-38.

¹⁹³ Ihmisoikeusliitto, "Järjestöt: Hallituksen politiikka uhkaa syventää rasismia ja syrjintää", Ihmisoikeusliitto, 18. maaliskuuta 2024, <https://ihmisoikeusliitto.fi/jarjestot-hallituksen-politiikka-uhkaa-syventaa-rasismia-ja-syrjintaa/>.

¹⁹⁴ Valtioneuvosto, "Suomelle suosituksia naisten syrjinnän poistamisen toteutumisesta", Valtioneuvosto, 31. lokakuuta 2022, <https://valtioneuvosto.fi/-/suomelle-suosituksia-naisten-syrjinnan-poistamisen-toteutumisesta>; Naisjärjestöjen keskusliitto, "Vihapuheen lopettaminen vaatii hallitukselta tekoja", Naisjärjestöjen Keskusliitto (blog), 6. syyskuuta 2023, <https://naisjarjestot.fi/loppu-vihapuheelle/>.

¹⁹⁵ Leena Vastapuu ja Minna Lyytikäinen, "Gender Equality in Finnish Foreign Affairs from 2019 to 2022", Independent study commissioned by the Ministry for Foreign Affairs of Finland, 2022.

¹⁹⁶ Hannu Salomaa, "Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikassa kaikki ovat tasa-arvoisia, mutta toiset tasa-arvoisempia kuin toiset", The Ulkopolitist, 4. kesäkuuta 2023, <https://ulkopolitist.fi/2023/06/04/suomen-ulko-ja-turvallisuuspolitiikassa-kaikki-ovat-tasa-arvoisia-mutta-toiset-tasa-arvoisempia-kuin-toiset/>.

¹⁹⁷ Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta, "Valiokunnan lausunto TyVL 3/2022 vp - VNS 1/2022 vp: Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta".

¹⁹⁸ "IONK:in esitys ulkoministeriölle (IONK-neuvottelukunnan päätös 22.2.2022)", Naisjärjestöjen Keskusliitto, 25. huhtikuuta 2022, <https://naisjarjestot.fi/ionkin-esitys-ulkoministeriölle-ionk-neuvottelukunnan-paatos-22-2-2022/>.

¹⁹⁹ "Järjestöt: Ulkopoliitiikan tasa-arvostrategia veisi Suomen tasa-arvon kärkimaiden joukkoon", Naisjärjestöjen Keskusliitto, 24. toukokuuta 2023, <https://naisjarjestot.fi/jarjestot-ulkopoliitiikan-tasa-arvostrategia-veisi-suomen-tasa-arvon-karkimaiden-joukkoon/>.

²⁰⁰ OECD, Gender Budgeting in OECD Countries 2023 (OECD, 2023), <https://doi.org/10.1787/647d546b-en>.

²⁰¹ Tasa-arvovaltuutettu, "Valtion talousarvioesitys vuodelle 2024 (HE 41/2023 vp.) ja julkisen talouden suunnitelma vuosille 2024-2027 (TAS 628/2023, annettu 16.10.2023)", Tasa-arvovaltuutettu, 2023, <https://tasa-arvo.fi/-/valtion-talousarvioesitys-ja-julkisen-talouden-suunnitelma>.

²⁰² Tasa-arvovaltuutettu.

²⁰³ OECD, Gender Budgeting in OECD Countries 2023; Anna Elomäki ja Hanna Ylöstalo, "Tasa-arvoa talousarvioon - talousarvion sukupuolivaikutusten arviointi ja sukupuolittainen budjetointi", Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 58/2018 (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta, 2018).

²⁰⁴ Oikeusministeriö, "Moniperusteinen syrjintä olisi tunnistettava paremmin".

²⁰⁵ "Lausunto eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle 2022 (K 7/2022 vp) (TAS 270/2022)", Tasa-arvovaltuutettu, 10. kesäkuuta 2022, <https://tasa-arvo.fi/-/lausunto-eduskunnan-tyoelama-ja-tasa-arvovaliokunnalle-yhdenvertaisuusvaltuutetun-kertomuksesta-eduskunnalle-2022-k-7-2022-vp-tas-270-2022->.

²⁰⁶ "Tasa-arvovaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022".

²⁰⁷ "Lausunto eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle 2022 (K 7/2022 vp) (TAS 270/2022)".

IHMISOIKEUDET JA ASEELLISET KONFLIKTIT

TOIMINTASUOSITUKSET

- 1** Vahvistetaan ulkoministeriön resursseja ja asiantuntemusta 1325-työn kehittämiseksi sekä lisätään Suomen 1325-verkoston rahoitusta, **UM**
- 2** Palautetaan leikatut ulkoministeriön tuet kansalaisjärjestöille, **UM**
- 3** Lisätään naisten määrää ulko- ja turvallisuuspoliittisissa tehtävissä EU:ssa ja NATOssa, **UM, Puolustusvoimat**
- 4** Sukupuoli ja sukupuoli-identiteetti, sateenkaari-ihmiset, vammaiset henkilöt ja sukupuolittunut väkivalta huomioidaan selkeästi turvapaikkaperusteissa ja -prosesseissa. Ammattilaisten ja viranomaisten valmiuksia tunnistaa naiseen kohdistuvaa väkivaltaa (mukaan lukien naisten ja tyttöjen sukuelinten silpominen ja kunniaan liittyvä väkivalta) vahvistetaan. Kaikille naisille ja tytöille tarjotaan oleskelustatuksesta riippumatta tietoa heidän oikeuksistaan ja palveluistaan, **SM**
- 5** Perheenyhdistämistä helpotetaan ja sitä heikentävät lakimuutokset perutaan, **SM**
- 6** Suomi edistää turvallisten ja laillisten reittien takaamista vainoa ja konflikteja pakeneville ihmisille, **SM, UM**
- 7** Sukupuolinäkökulmaa rauhanvälityksessä, rauhanprosesseissa, turvallisuus-sektorilla ja kriisinhallinnassa vahvistetaan ja lisätään naisten osallisuutta rauhanneuvotteluissa. Sukupuolten tasa-arvo valtavirtaistetaan kaikkeen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan, **UM, SM**
- 8** Suomen läpinäkyvyyttä asekauppasopimusten toimeenpanossa lisätään, **PM, UM**
- 9** Nuoret, Rauha ja Turvallisuus (2250) -toimintaohjelman toteutus arvioidaan ja seuraavan toimintaohjelman valmisteluun osallistetaan laajasti nuoria ja nais- ja kansalaisjärjestöjä, **UM**
- 10** Palautetaan rauhanjärjestöjen rahoitus, **VNK, OM**

- 11** Kumotaan ulkomaalaislain 148 §:n 1 momentin 6 kohta, joka mahdollistaa ulkomaalaisen käännättämisen, mikäli epäillään että henkilö myy seksipalveluita, **Migri, OM**
- 12** Sitoudutaan sukupuolten tasa-arvoa ja naisten oikeuksia ihmisoikeusperustaisesti ja intersektionaalisesti edistävään ulkopolitiikkaan ja varmistetaan, että tasa-arvoa edistävälle ulkopolitiikalle on kirjattu selkeät, riittävät resurssit, **UM**
- 13** Parannetaan siviilien, erityisesti naisten, tyttöjen, sateenkaari-ihmisten ja vammaisten henkilöiden, suojelua kriisialueilla ja sodissa, **UM, Puolustusvoimat, NATO**
- 14** Vahvistetaan Afganistanin ihmisoikeuspuolustajanaisten tukemista ja naisten kykyä elättää perheensä. Luodaan painetta EU:ssa ja YK:ssa, erityisesti YK:n ihmisoikeusneuvostossa, jotta Afganistaniin perustetaan pysyvä ihmisoikeusmonitorointimekanismi, **UM**
- 15** Sisällytetään sukupuolinäkökulma Ukrainan jälleenrakennusprosesseihin ja tuetaan paikallisia naisjärjestöjä, **UM**
- 16** Tuetaan ehdotonta ja pysyvää tulitaukoa Gazaan, edistetään välttämättömän humanitaarisen avun toimittamista erityisesti haavoittuvassa asemassa oleville ryhmille ja huomioidaan nais erityiset tarpeet, kuten äitiysterveys, **UM**
- 17** Otetaan käyttöön ihmisoikeuspuolustajille tarkoitettu humanitaarinen viisumi niin, että se mahdollistaa suojelun tarjoamisen esimerkiksi naisjärjestöjen aktivisteille ja naistoimittajille, **UM**

ASEELLISET KONFLIKTIT JA SYVENTYVÄ MILITARISAATIO UHKAAVAT NAISTEN JA TYTTÖJEN OIKEUKSIA

Pekingin toimintaohjelmassa edellytetään valtioita vähentämään ihmisoikeusloukkauksia konfliktitilanteissa, lisäämään naisten määrää konfliktien ratkaisussa päätöksentekotasolla ja kasvattamaan heidän panostaan rauhankulttuurin edistämiseksi. Suomi on sitoutunut lukuisissa kansainvälisissä sitoumuksissa naisten ihmisoikeuksien suojelemisen edistämiseen sekä rauhan että konfliktien aikana. Ukrainan sota ja Suomen NATO-jäsenyys ovat kuitenkin myös Suomessa vahvistaneet militarisaation ja asevarustelun trendiä. Geopoliittisten jännitteiden lisääntyessä monenkeskisen

järjestelmän kyky vaikuttaa konflikteihin on heikentynyt ja Suomessakin keskustelu keskittyy vahvasti valtioiden turvallisuuteen. Rauhanomaisten ratkaisujen hakeminen konflikteihin on jäänyt taka-alalle ja on jopa esitetty, että kansainvälistä sääntöpohjaista järjestelmää tulisi muuttaa. Koska kansainväliset ihmisoikeussopimukset suojelevat nimenomaan haavoittuvassa asemassa olevia, tämä trendi on huolestuttava erityisesti naisten ja tyttöjen oikeuksien näkökulmasta.

SEKSUAALIVÄKIVALTA KONFLIKTEISSA ON LISÄÄNTYNUT HUOLESTUTTAVASTI: YK:N VARMISTAMIEN TAPAUSTEN MÄÄRÄ KASVOI LÄHES 50% VUODESTA 2022

Suurin osa maailman konflikteista on edelleen valtioiden sisäisiä konflikteja. Näissä aseelliseen väkivaltaan ja ihmisoikeusloukkauksiin syöllistyvät virallinen armeija, puolisotilaalliset joukot ja epäviralliset ja yksityiset aseelliset toimijat, joilla on usein erityisenä tavoitteena vastapuolen siviiliväestön kärsimys ja elinolojen tuhoaminen. Aseelliset konfliktit koskettavat vahvasti siviiliväestöä ja erityisesti tyttöjä ja naisia muun muassa seksuaaliväkivallan, pakolaisuuden ja ympäristökriisien kautta. Seksuaaliväkivalta konflikteissa on lisääntynyt huolestuttavasti: YK:n varmistamien tapausten määrä kasvoi lähes 50 prosenttia vuodesta 2022²⁰⁸. Epävakaassa maailmassa haavoittuvimpien ryhmien oikeuksien turvaaminen on entistä tärkeämpää. Naisten ja tyttöjen erityistarpeet tulee huomioida humanitaarisessa avussa, kriisinhallintaoperaatioissa ja Suomen vaikuttamistyössä kansainvälisissä järjestöissä.

Sääntöpohjainen järjestelmä ja kansainvälinen yhteisö ovat epäonnistuneet siviilien ja siviilikohdeiden suojelussa aseellisissa konflikteissa. Venäjän laittoman ja täysimittaisen hyökkäyksen ensimmäisten kahden vuoden aikana arviolta 3 238 naista ja tyttöä on kuollut ja 4 872 loukkaantunut. Ukrainan sodasta on raportoitu useista seksuaalirikoksista, joita käytetään järjestelmällisesti sodankäynnin aseena. Todisteiden kerääminen ja rikoksiin reagoiminen on tärkeää, jotta tekojen järjestelmällisyys voidaan tutkia ja systemaattinen seksuaaliväkivalta tunnustetaan rikokseksi ihmisyyttä vastaan kansainvälisessä rikostuomioistuimessa. 56 prosenttia Ukrainassa sisäisesti siirtymään joutuneista ja humanitaarista apua tarvitsevista on tyttöjä ja naisia. YK:n tasa-arvojärjestön UN Womenin mukaan sota vaikeuttaa muun muassa sosiaali-

mielenterveys-, seksuaali- ja lisääntymisterveyspalvelujen saantia, ja on lisännyt sukupuoleen perustuvan väkivallan riskejä, mukaan lukien konfliktiin liittyvä seksuaaliväkivalta, ihmiskauppa ja kumppanin tekemä väkivalta²⁰⁹. Suomessa tehdään tällä hetkellä Ukrainalle jälleenrakentamissuunnitelmaa, josta puuttuu sukupuolinäkökulma. Suomen tulee sisällyttää naisten ja tyttöjen sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeudet Ukrainan jälleenrakentamisen suunnitteluun ja toimeenpanoon ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon periaatteiden mukaisesti.

Hamasin tappavia iskuja lokakuussa 2023 seurannut Israelin täysmääräinen sotilaallinen hyökkäys Gazaan on johtanut laajamittaiseen humanitaariseen katastrofiin, joka uhkaa yli kahden miljoonan ihmisen elinehtoja Gazassa. UN Womenin mukaan yli 10 000 gazalaista naista oli saanut surmansa sotilaallisen hyökkäyksen ensimmäisten kuuden kuukauden aikana. Heidän joukossaan on arviolta 6 000 äitiä, ja 19 000 lasta on jäänyt orvoksi. Israelin pommituksista ja maaoperaatioista selvinneet naiset ovat joutuneet siirtymään kotiseudultaan, jääneet leskiksi ja kärsivät nälästä. Yli miljoona Gazan naista ja tyttöä kärsii katastrofaalisesta nälästä, eikä heillä ole juuri lainkaan ruokaa, puhdasta juomavettä, toimivia vessoja tai juoksevaa vettä, mikä aiheuttaa hengenvaarallisia riskejä²¹⁰. YK:n mukaan sekä Hamas että Israelin turvallisuusjoukot ovat käyttäneet seksuaaliväkivaltaa siviilejä kohtaan.²¹¹

Suomen tulee tukea ehdotonta ja pysyvää tulitaukoa Gazaan, ja edistää johdonmukaisesti välttämättömän humanitaarisen avun toimittamista erityisesti haavoittuvassa asemassa oleville ryhmille huomioiden nais erityiset tarpeet. 79 ulkoministeriön työntekijää kirjelmöi ulkoministeri Elina Valtoselle marraskuussa 2023 ilmaisten tyytymättömyyttään Suomen Lähi-idän politiikkaan ja huoltaan siitä, että Suomi ei tehnyt tarpeeksi estääkseen siviilien kärsimystä Gazassa eikä ole johdonmukaisesti vaatinut sääntöpohjaisen järjestelmän kunnioittamista²¹². Lokakuussa 2023 Suomi pidättäytyi äänestämästä YK:ssa välitöntä humanitaarista tulitaukoa koskevasta päätöslauselmasta. Ulkoministeri Valtosen mukaan päätös johtui siitä, että tekstissä ei tuomittu erikseen Hamasin iskua.

Kritiikkiä sai myös Suomen päätös keskeyttää tuen maksatus YK:n palestiinalaispakolaisten avustusjärjestölle UNRWA:lle tammikuussa 2023 epäiltyjen Hamas-kytkösten vuoksi. 45 suomalaista järjestöä sanoi kannanotossaan tammikuussa 2024, että on täysin epäsuhtaista rankaista yli kahta miljoonaa gazalaista, joiden selviytyminen riippuu suoraan tai epäsuoraan järjestön toiminnasta, 12 UNRWA:n työntekijään liittyvien syytösten vuoksi²¹³. Sittemmin tuki palautettiin lähes kokonaan.

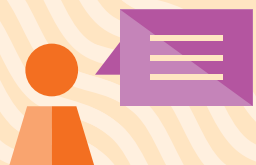
Talibanin valtaantulo Afganistanissa syksyllä 2021 järkytti laajasti naisten oikeuksien puolustajia kaikkialla maailmassa. Taliban poisti naisilta lähes kaikki oikeudet siihen pisteeseen, että naisten sorto täyttää YK:n mukaan sukupuoliarparheidin merkit. Maan ihmisoikeuspuolustajat ovat hengenvaarassa ja puolet afganistanilaisista kärsii nälästä.

Maa oli vuosien ajan Suomen merkittävin kehitysyhteistyön kumppanimaa. Suomi tuki muun muassa seksuaali- ja lisääntymisterveyspalveluja, maan riippumatonta ihmisoikeuskomissiota ja Naiset, rauha ja turvallisuus -työtä. Naisjärjestöjen keskusliiton haastattelemat²¹⁴ Afganistanin ihmisoikeuspuolustajanaiset toivovat, että Suomi toimii entistä aktiivisemmin Afganistanin naisten puolesta kansainvälisillä foorumeilla, eritoten EU:ssa ja YK:n ihmisoikeusneuvostossa. Erityisen tärkeänä haastatellut pitävät koko maan kattavan ihmisoikeusmonitoroinnin tehostamista. Vain luotettavan dokumentoinnin avulla valtaa pitävä Taliban voidaan saattaa vastuuseen teoistaan. Suomi voi myös muiden joukossa painostaa Talibania avaamaan koulut ja yliopistot tytöille sekä vapauttamaan naisten työnteon. Suomi keskeytti kahdenvälisen kehitysyhteistyön Afganistanin kanssa 2021.

PÄÄTÖSLAUSELMA1325 OHJAA SUOMEN TYÖTÄ KONFLIKTEISSA, MUTTA RAJOITTUU PEHMEÄN TURVALLISUUDEN AIHEISIIN

Suomi julkisti uuden Naiset, rauha ja turvallisuus -toimintaohjelmansa keväällä 2023²¹⁵. Toimintaohjelma on järjestyksessä Suomen neljäs. Se ottaa aikaisempia toimintaohjelmia paremmin naisten moninaisuuden intersektionaalisesti huomioon ja pääosin näkee naiset aktiivisina toimijoina eikä passiivisina suojelun kohteina. Toimintaohjelma huomioi myös toimintaympäristön muutoksen, erityisesti tarpeen edistää Naiset, rauha ja turvallisuus -tematiikkaa Suomen toimissa NATOssa. Huomionarvoista on kuitenkin, ettei Naiset, rauha ja turvallisuus -päättölauselmaa eikä Nuoret, rauha ja turvallisuus -päättölauselmaa mainittu voimassa olevassa hallitusohjelmassa, ja hallitus on leikannut niiden toimeenpanon mahdollistavaa rahoitusta.

**NAISTEN JA NAISJÄRJESTÖJEN
TULEE MYÖS OSALLISTUA KAIKKIIN
NEUVOTTELUIHIN JA GAZAN TULEVAISUUTTA
KOSKEVAAN PÄÄTÖKSENTEKOON**

Nykyisen Naiset, rauha ja turvallisuus -toimintaohjelman toimeenpanossa on tärkeää hyödyntää aiempien ohjelmien oppeja²¹⁶. Keskeinen haaste on ollut 1325-työn riittämätön resursointi ulkoministeriössä, muissa ministeriöissä ja kansalaisyhteiskunnassa. Uuden toimintaohjelman toimeenpanolle tulisi varata riittävä budjetti ja henkilöresurssit ja näiden tulee ilmetä myös 1325-työn seurannassa. Kansalaisjärjestöistä ja tutkijoista koostuva Suomen Naiset, rauha ja turvallisuus -verkosto tekee tärkeää työtä 1325-työn seuraamisessa ja suomalaisen asiantuntemuksen kanavoinnissa, mutta toimii aliresursoituna. Päätökset lopettaa rauhanjärjestöjen yleisavustus ja kansalaisjärjestöjen ulko- ja turvallisuuspoliittiseen toimintaan tarkoitetut valtionavut sekä laajemmat leikkaukset muun muassa kehitysyhteistyörahoitukseen vaarantavat järjestöjen toimintamahdollisuuksia.

1325-työn raportoinnissa tulee johdonmukaisesti huomioida, kuinka asevalvontaan, aseistariisuntaan ja aseiden levämisen estämiseen on sisällytetty ja toimeenpantu sukupuolinäkökulma sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Kansallisen tason toimien raportointia ei ole sisällytetty aikaisempiin toimintaohjelmien arviointeihin. 2024 lakkautettu rauhanjärjestöjen rahoitus heikentää kansalaisjärjestöjen kykyä seurata Suomen asevientä.

Tuoreessa ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa²¹⁷ Suomi sitoutuu laatimaan uuden kansallisen Nuoret, rauha ja turvallisuus -toimintaohjelman nykyisen ohjelman päättyessä vuonna 2024. Uuden toimintaohjelman laadinnassa tulee huomioida nuorten moninaisuus ja intersektionaalisuus, muun muassa vammaisten ja maahan muuttaneiden nuorten osallisuus, entistä paremmin. Nuoret, rauha ja turvallisuus -verkoston lakkautettu rahoitus tulee uusua, jotta nuorten osallistuminen toimintaohjelman laadintaan ja toimeenpanoon voidaan varmistaa.

Suomen tulee sitoutua Naiset, rauha ja turvallisuus -toimintaohjelmaan myös Gazassa, sillä kansallisen Naiset, rauha ja turvallisuus -toimintaohjelman todellinen merkitys punnitaan siinä, miten Suomi toimeenpanee sitä²¹⁸. Suomen naiset, rauha ja turvallisuus -toimintaohjelmassa painotetaan, että Suomen tulee kiinnittää erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden, mukaan lukien vammaisten ihmisten, suojelun tarpeeseen. Toimintaohjelman toteutus Gazassa edellyttäisi esimerkiksi tekoja pysyvän tulitauon aikaansaamiseksi ja riittävän humanitaarisen avun toimittamiseksi. Nais erityiset tarpeet tulee huomioida Suomen humanitaarisessa avussa Gazassa, esimerkkinä seksuaali- ja lisääntymisterveyspalvelujen ja psykososiaalisen tuen tarjoaminen. Naisten ja naisjärjestöjen tulee myös osallistua kaikkiin neuvotteluihin ja Gazan tulevaisuutta koskevaan päätöksentekoon.

MAAHANMUUTTOPOLITIIKAN KIRISTÄMINEN UHKAA NAISTEN JA TYTTÖJEN OIKEUKSIA

Kansalliset suunnitellut lakimuutokset vaikeuttavat turvapaikan hakemista sekä työperäistä maahanmuuttoa ja perheenyhdistämistä. Esimerkiksi Suomesta on poistuttava, jos henkilön työsuhde loppuu eikä hän ole kolmen kuukauden kuluessa solminut uutta työsuhdetta. Pakolaiskiintiö laskee 1050:stä 500:aan. Pysyvän oleskeluluvan saamiseen tulee kiristyksiä ja kansalaisuuden ehdot kiristyvät: maassa on täytynyt asua jatkossa kahdeksan vuotta viiden sijasta. Kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneelta halutaan kieltää ns. kaistanvaihto, eli mahdollisuus saada työperusteinen oleskelulupa. Vastaanottorahaa alennetaan merkittävästi. Kansainvälinen suojelu muutetaan väliaikaiseksi ja oleskeluluvat pätkitetään siten, että toissijaista suojelua saanut joutuu käymään jopa viisi lupaprosessia läpi, ennen kuin voi saada pysyvän oleskeluluvan. Ilman huoltajaa tulleiden lasten mahdollisuutta perheenyhdistämiseen kiristetään. Turvallisten reittien puuttuessa perheenyhdistämisen vaikeuttamisesta kärsivät erityisesti naiset.

Myös heinäkuussa 2024 eduskunnan hyväksymä ns. käännytyslaki heikentää merkittävästi turvapaikanhakijoiden asemaa. Rajaturvallisuuslaki, jolla pyritään torjumaan maahantulon välineellistämistä tarkoittaa ihmisoikeusjärjestöjen²¹⁹ mukaan käytännössä irtautumista kansainvälisistä velvoitteista taata kaikille mahdollisuus hakea turvapaikkaa. Näiden muutosten myötä haavoittuvassa asemassa olevien tunnistaminen heikkenee turvapaikkaprosessissa ja pahimmillaan tekee siitä käytännössä mahdotonta. Muutoksilla on merkittäviä vaikutuksia haavoittuvassa asemassa olevien oikeuksiin ja maahan muuttaneiden naisten mahdollisuuteen osallistua yhteiskuntaan ja työelämään.

SUKUPUOLI ON HUOMIOITAVA TURVAPAIKKAPOLITIIKASSA JA -KÄYTÄNNÖISSÄ

Turvapaikanhakuprosessissa tulisi huomioida, että naisilla ja tytöillä on erityisiä suojelutarpeita ja turvapaikanhaun syyt voivat olla sukupuolittuneita: sukupuolittunut väkivalta, sukuelinten silpominen tai muu sukupuoleen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai sukupuoli-identiteettiin liittyvä vaino. Sukupuolittunut suojelutarve voi kuitenkin jäädä turvapaikkaprosessissa huomaamatta, jos hakija ei sitä kykene tai halua sanoittaa puhuttelussa. Turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kanssa työskentelevät asianajajat ja

järjestöt ovat esittäneet huolen puhuttelukäytännöistä, joiden katsotaan vaikeuttavan vainon ja väkivallan esille tuomista²²⁰.

Myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvät haavoittuvuustekijät konfliktimaissa ja turvapaikanhakuprosessissa tulee tunnistaa nykyistä paremmin, jotta turvapaikanhakuprosessi on asiallinen ja yhdenvertainen ja ammattilaisilla ja viranomaisilla on asiaan kuuluva osaaminen. Viittomakielisten kuurojen pakolaisten ja turvanpaikanhakijoiden tukeminen ja pääsy viittomakieliseen yhteisöön ja viittomakielen opetukseen ja palveluihin tulee huomioida entistä paremmin.

Ammattilaisten ja viranomaisten valmiuksia tunnistaa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa tulisi vahvistaa, mikä parantaisi turvapaikanhakijoiden suojelua ja palveluiden saatavuutta. Koulutusta sukupuolittuneesta väkivallasta on järjestetty, mutta tarve sille on edelleen suuri. Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen tunnistetaan jo turvapaikkaperusteena melko hyvin Migrissä, mutta muun kunniaan liittyvän väkivallan vakavuutta ei aina ymmärretä. Erityisen suuri ongelma on itsenäisen oleskeluluvan saamisen vaikeus väkivaltaa kokeneelle henkilölle, jonka oleskelulupa perustuu perhesiteeseen. Jos väkivallan uhrin oleskelulupa on sidoksissa puolison oleskelulupaavioliiton perusteella, uhrille ei välttämättä myönnetä oleskelulupaa, vaikka suhteessa olisi ollut väkivaltaa²²¹.

LÄHTEET

²⁰⁸ United Nations, "Silence the Guns, Amplify Women's Voices for Peace to End Rape in Wartime", UN News, 2024. <https://news.un.org/en/story/2024/04/1148891>.

²⁰⁹ UN Women Suomi, "Naiset ja tytöt kaksi vuotta kestäneen sodan keskellä Ukrainassa", UN Women, 2024. <https://unwomen.fi/uutiset/kaksi-vuotta-ukrainan-sotaa/>.

²¹⁰ UN Women Suomi, "Gazassa kuollut arviolta yli 10 000 naista ja 6 000 äitiä, jättäen 19 000 lasta orvoksi - YK:n tasa-arvojärjestön UN Womenin raportti kertoo puoli vuotta kestäneen Gazan sodan vaikutuksista naisiin", UN Women (blog), 16. huhtikuuta 2024, <https://unwomen.fi/uutiset/gazassa-kuollut-arviolta-yli-10-000-naista-ja-6-000-aitia-jattaen-19-000-last-orvoksi-ykn-tasa-arvojarjeston-un-womenin-raportti-kertoo-puoli-vuotta-kestaneen-gazan-sodan-vaikutuksista-na/>.

²¹¹ United Nations, "Silence the Guns, Amplify Women's Voices for Peace to End Rape in Wartime".

²¹² "Lähes 80 ulkoministeriön työntekijää kirjelmöi Elina Valtoselle tyytymättömyydestä Suomen Israel-politiikkaan", Helsingin Sanomat, 10. tammikuuta 2024, <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010109558.html>.

²¹³ Naisjärjestöjen keskusliitto, "Kansalaisjärjestöt vetoavat: UNRWA:n rahoitusta on jatkettava", Naisjärjestöjen Keskusliitto, 31. tammikuuta 2024, <https://naisjarjestot.fi/kansalaisjarjestot-vetoavat-unrwan-rahoitusta-on-jatkettava/>.

²¹⁴ Katri Merikallio, "Afganistanin naisten ääni - Suomen ja Afganistanin välinen yhteistyö afgaaninaisten silmin" (Helsinki: Naisjärjestöjen keskusliitto, 2023).

²¹⁵ Ulkoministeriö, "Naiset, rauha ja turvallisuus - Suomen kansallinen toimintaohjelma 2023-2027", Ulkoministeriön julkaisuja 2023:3 (Helsinki: Ulkoministeriö, 2023).

²¹⁶ Nora Stenius, "Suomen kolmannen (2018-2021) kansallisen Naiset, rauha ja turvallisuus -toimintaohjelman ulkoinen arviointiraportti" (Stenius Consulting Tmi, 2022).

²¹⁷ Ulkoministeriö, "Ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko", Valtioneuvoston julkaisuja 2024:33 (Valtioneuvosto, 2024).

²¹⁸ "Tulitauko nyt - Suomen tulee sitoutua naiset, rauha ja turvallisuus -toimintaohjelmaansa myös Gazassa", Naisjärjestöjen Keskusliitto, 20. marraskuuta 2023, <https://naisjarjestot.fi/tulitauko-nyt-suomen-tulee-sitoutua-naiset-rauha-ja-turvallisuus-toimintaohjelmaansa-myos-gazassa/>.

²¹⁹ "Järjestöt: Hallituksen esittämä rajaturvallisuuslaki ei ole "jännitteinen" vaan ristiriidassa kansainvälisten sopimusten kanssa | Maailma.net", maailma.net, 22. toukokuuta 2024, <https://www.maailma.net/uutiset/jarjestot-hallituksen-esittama-rajaturvallisuuslaki-ei-ole-jannitteinen-vaan-ristiriidassa>.

²²⁰ Group of experts on action against violence against women and domestic violence, "GREVIO Baseline Evaluation Report Finland" (Council of Europe, 2019), <https://doi.org/10.4337/9781839107757.ch72>.

²²¹ "NGO Parallel Report on the Implementation of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention)", ei pvm.

YMPÄRISTÖ & KESTÄVÄ KEHITYS

TOIMINTASUOSITUKSET

- 1 Agenda 2030:n vaikutuksia taloudelliseen ohjaukseen ja säädösohjaukseen vahvistetaan, **VNK**
- 2 Sukupuolinäkökulma valtavirtaistetaan kansalliseen ilmasto- ja energiapolitiikkaan, **YM, TEM**
- 3 Päätöksenteon pohjaksi tuotetaan sukupuolinäkökulman huomioivaa tutkimustietoa ilmastonmuutoksesta sekä ilmasto- ja energiapolitiikasta Suomessa, **YM, TEM, MMM**
- 4 Kestävän kehityksen edistäminen ja ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja sen torjuminen sisältyvät myös toimenpidetasolla hallituksen tasa-arvo-ohjelmaan ja tasa-arvoselontekoon, **YM, TEM, STM**
- 5 Suomi toimii aktiivisesti sukupuolinäkökulman sisällyttämiseksi EU:n ilmastopolitiikkaan ja YK:n toimintaan, **VNK, UM**
- 6 Suomi tukee naisten osallistumista ja tasa-arvon valtavirtaistamista kansainvälisissä ilmasto- ja luontosopimusneuvotteluissa, **YM, UM**
- 7 Ohjataan ilmastorahoitusta sukupuolten tasa-arvoa edistäville hankkeille, **YM, UM**
- 8 Naisten ja tyttöjen oikeudet sekä sukupuolten tasa-arvon edistäminen säilyvät Suomen kehitysyhteistyön painopisteinä. Kehitysyhteistyö ulotetaan sateenkaari-ihmisten oikeuksia vahvistaviin järjestöihin kansainvälisesti. Suomi sitoutuu kehitysyhteistyömäärärahojen tason nostamiseen YK:n edellyttämälle tasolle (0,7 prosenttia bruttokansantuotteesta), **UM**
- 9 Varmistetaan, että tasa-arvo on joko merkittävä osa- tai pääasiallinen tavoite 85 prosentissa kaikista uusista kehitysohjelmista ja kasvatetaan ensisijaisesti tasa-arvoa edistävien hankkeiden määrää, **UM**
- 10 Huomioidaan ilmastorahoituksen ja biodiversiteetin tasa-arvoaade. Ilmastopolitiikkaa tulee arvioida säännöllisesti tasa-arvonäkökulmasta, **YM, UM**

ÄÄRIMMÄISTEN SÄÄILMIÖIDEN VAIKUTUKSET OVAT SUKUPUOLITTUNEITA

Ilmasto muuttuu epätasa-arvoisessa maailmassa ja siksi myös sen vaikutukset ovat sukupuolittuneita. Ilmastonmuutoksen vaikutukset näkyvät selkeimmin heikoimmassa asemassa olevien ihmisten arjessa, erityisesti köyhimpien maiden naisten ja tyttöjen elinolosuhteissa ja tulevaisuuden mahdollisuuksissa. Naiset kuolevat luonnonkatastrofeissa huomattavasti todennäköisemmin kuin miehet. Tämä ero on selvin yhteiskunnissa, joissa naisten asema on heikko ja joissa luonnonkatastrofit ovat erityisen vakavia. Ilmastonmuutoksen aiheuttamat luonnonkatastrofit ja pakolaisuus altistavat naisia ja tyttöjä seksuaaliväkivallalle ja väkivallalle. Ruokaturvan ja taloudellisen toimeentulon heikentyminen vaikeuttaa naisten ja tyttöjen elämää. He ovat usein vastuussa ruoanlaitosta ja veden hakemisesta. Lisäksi naiset ja tytöt jäävät ensimmäisinä vaille ruokaa ja muita resursseja, kuten koulutusta ja terveydenhuoltoa²²².

Sukupuolen ohella esimerkiksi ikä, sosioekonominen asema, koulutus, terveys ja toimintakyky vaikuttavat siihen, millaisia vaikutuksia ilmastokriisillä on yksilöihin ja ryhmiin. Euroopassa naiset kärsivät muun muassa helleaaltojen terveysvaikutuksista. Vaikutukset ovat erityisen vakavia iäkkäille naisille, vammaisille ja pitkäaikaisairaille naisille, romaninaisille ja rodullistetuille tai ulkomaalaistaustaisille naisille²²³. Myös energiaköyhyys vaikuttaa erityisesti naisiin, varsinkin yksinasuviin vanhempiin naisiin ja yksinhuoltajainaisiin²²⁴. Ilmastokriisillä on myös merkittäviä mielenterveysvaikutuksia, jotka osuvat erityisen rankasti nuoriin, erityisesti tyttöihin ja nuoriin naisiin.

SUKUPUOLINÄKÖKULMA TULEE SISÄLTYTTÄÄ ILMASTO-, YMPÄRISTÖ- JA ENERGIAPOLITIikkaan

Suomen tulee sisällyttää sukupuolinäkökulma ilmastopolitiikkaan kattavasti. Tämä tarkoittaa ilmasto- ja energiapolitiikan sukupuolivaikutusten arvioimista ja arvioinnin hyödyntämistä ilmastomuutoksen torjunta- ja sopeutumistoimien suunnittelussa ja toteutuksessa. Hyvä esimerkki tästä on ilmasto- ja energiastrategian kattava sukupuolivaikutusten arviointi, jota hyödynnettiin muun muassa keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmassa. Toisaalta taas Agenda2030-toimeenpanon arviointi on ollut sukupuolineutraalia eikä tasa-arvo-ohjelmassa käsitellä ilmastomuutosta toimenpidetasolla. Päätöksenteon tueksi tarvitaan sukupuolirelevanttia tutkimustietoa, jotta voidaan tehdä perusteltuja päätöksiä ja suunnitelmia. Esimerkiksi kulutustottumukset sekä ruokavalio- ja liikennevälinevalinnat eroavat

sukupuolittain. Naiset muodostavat esimerkiksi enemmistön kasvissyöjistä. Euroopan tasa-arvoinstituutin EIGEn analyysin mukaan suomalaiset naiset käyttivät vuonna 2020 todennäköisemmin julkista liikennettä (32 %) ja kävelyä (60 %) yhtenä kolmesta pääasiallisesta liikkumismuodostaan verrattuna miehiin (28 % ja 55 %). Toisaalta useammat miehet (44 %) kuin naiset (42 %) ilmoittivat säännöllisesti valitsevansa vähäpäästöisiä liikkumismuotoja, kuten pyöräilyä, julkista liikennettä tai kimpapakyytejä²²⁵.

EIGEn mukaan miesvaltaiset alat tulevat todennäköisesti hyötymään eniten Euroopan vihreästä siirtymästä uusien työpaikkojen muodossa²²⁶. Vihreä siirtymä vaatii uusia taitoja ja pätevyyttä erityisesti teknologia- ja luonnontiedealoilla, jotka ovat Suomessa erittäin miesvaltaisia. Suomessa on korkeakoulutuksessa Euroopan toiseksi jyrkin segregaatio, mikä vaikeuttaa naisten mahdollisuuksia hyötyä vihreän siirtymän työpaikoista ja muista taloudellisista ja ammatillisista mahdollisuuksista. Tämä segregaatio näkyy myös ilmasto-, energia-, ja liikennepoliittisessa päätöksenteossa, jossa naisten osuus on alhainen²²⁷.

Pohjoismaisten kirkollisten avustusjärjestöjen raportin²²⁸ mukaan vain puolet Pohjoismaiden kehitysyhteistyömuotoisesta ilmastorahoituksesta keskittyy sukupuolten tasa-arvon edistämiseen. Tasa-arvotavoitteita sisällytetään useammin sopeutustoimien rahoitukseen kuin hillintätoimien rahoitukseen. Kansalaisjärjestöt sisällyttävät tasa-arvotavoitteita projekteihinsa useimmin, kun taas yksityisen sektorin toimijat tekevät sitä harvimmoin. Ruotsissa sukupuolten tasa-arvoa edistävä ilmastorahoitus lisääntyi merkittävästi, kun maan hallitus sitoutui feministiseen ulkopoliittikkaan vuonna 2014, saavuttaen Pohjoismaiden korkeimman tason (80 %) vuonna 2019.

Ilmastonmuutos vaikuttaa alkuperäiskansojen elinkeinoihin ja elämäntapaan. Ilmasto muuttuu arktisilla alueilla nopeammin kuin muualla, ja saamelaisten on jo täytyntä mukautua muuttuneeseen säähän ja lajien levinneisyyden vuoksi. Ylipäätään ilmastonmuutos on vaikuttanut negatiivisesti saamelaisten mielenterveyteen ja hyvinvointiin sekä lisännyt ruokaturvattomuuden ja eri sairauksien riskiä²²⁹.

KEHITYSYHTEISTYÖN LEIKKAUKSET HEIKENTÄVÄT TASA-ARVOA, IHMISOIKEUKSIA JA ILMASTO-OIKEUDENMUKAISUUTTA

Suomi on sitoutunut EU:n tavoitteeseen, jonka mukaan 85 prosentin uusista kehitysyhteistyöhankkeista tulee sisältää sukupuolten tasa-arvoa edistäviä tavoitteita vuoteen 2025 mennessä. Tasa-arvo oli ensi- tai toissijainen

tavoite 57 prosentissa kehitysohjelmista vuonna 2022. Suomen tulee kiinnittää huomiota naisjärjestöjen, feminististen järjestöjen sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen järjestöjen rahoitukseen niin kotimaassa, kansainvälisesti kuin ruohonjuuritasolla²³⁰.

OECD:n mukaan vain 0,5 % tasa-arvon edistämiseksi tarkoitetuista varoista päätyy naisjärjestöille. Suomen tuleekin arvioida, kuinka suuri osa sen kehitysyhteistyövaroista päätyy naisjärjestöille globaalissa etelässä ja kehittää systemaattisesti feministisen kehitysyhteistyön periaatteita, jotka vahvistavat kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä ja varmistavat rahoituksen ennakoitavuuden ja joustavuuden. Hyvänä esimerkkinä toimii Kanadan vuonna 2019 lanseeraama Equality Fund -rahasto, jonka tavoitteena on tukea naisjärjestöjä ja feministisiä toimijoita maailmanlaajuisesti. Kanadan rahastoon tekemä 300 miljoonan Kanadan dollarin alkusijoitus oli suurin valtion tekemä investointi naisjärjestöille koskaan²³¹.

Tasa-arvoa edistävää rahoitusta seurattaessa on huomioitava myös Suomen kehitysyhteistyörahoituksen kokonaistila. Vuosina 2019–2023 hallitus nosti kehitysyhteistyömäärärahoja edellisen hallituksen leikkausten jälkeen. Vuoteen 2021 mennessä kehitysyhteistyörahoitus oli euromääräisesti noussut takaisin vuoden 2014 tasolle, noin 1200 miljoonaan euroon²³². Suomen kehitysyhteistyörahoituksen osuus bruttokansantulosta ei kuitenkaan enää noussut yli 0,5 prosentin, ja täten se jäi kauas sitoumuksesta nostaa kehitysyhteistyön taso YK:n suosittelemalle 0,7 prosentin tasolle. Nykyisen hallituskauden merkittävät leikkaukset kehitysyhteistyöhön laskevat Suomen tason OECD-maiden keskikastiin (noin 0,35 prosenttiin). Samaan aikaan eriarvoisuus globaalisti on kasvussa. Leikkausten vaikutuksia tyttöjen ja naisten oikeuksiin ja kestävään kehitykseen tulisi arvioida systemaattisesti ja avoimesti.

Suomen tulee panostaa seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja -oikeuksien edistämiseen, sillä tämänkaltaista rahoitusta on maailmanlaajuisesti vähän. Se on myös linjassa Suomen ulkopoliittisten arvojen kanssa. Suomen tulee myös kiinnittää vahvemmin huomiota seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksiin ulkopoliittikan eri osa-alueilla. Ihmisoikeus- ja kehityspoliitikassa on huomioitava myös tytöt erityisenä ryhmänä. Globaalisti tytöt kohtaavat ikänsä, sukupuolensa ja köyhyytensä takia kolminkertaista syrjintää. Tyttöjä ei voida pitää vain aseellisten konfliktien uhreina ja kärsijöinä, sillä tytöillä on myös osaamista ja potentiaalia olla ratkaisemassa kriisejä ja vaikuttamassa kehityskuluihin.

Tuore ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko²³³ huomioi seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja -oikeudet sekä ensimmäistä kertaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien edistämisen osana Suomen ulkopoliittikan linjauksia. Mm. hallitusohjelmaan verrattuna aiheiden käsittely on laajempaa. Hallituksen toimet, erityisesti 1,2 miljardin euron kehitysyhteistyöleikkaukset, kuitenkin heikentävät mahdollisuuksia saavuttaa ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon verrattain kunnianhimoisia tavoitteita.

POLARISOITUVAT ASEENTEET TASA-ARVOA JA KESTÄVÄÄ KEHITYSTÄ KOHTAAN

Asenteiden ja arvojen polarisaatio vaikuttaa julkiseen keskusteluun ympäristön, ilmastonmuutoksen ja kestävä kehityksen politiikasta. Anti-gender-liikehännän, konservatismiin ja populismin nousu on uhka naisten, tyttöjen ja sateenkaari-ihmisten oikeuksille, seksuaali- ja lisääntymisoikeuksille ja ympäristö- ja ilmastopoliitikalle Suomessa, EU:ssa ja globaalilla tasolla.

Polarisaatio näkyy asenteissa ilmastonmuutosta ja kehitysyhteistyötä kohtaan. EIGEn analyysin²³⁴ mukaan 77 % suomalaisista naisista ja 63 % miehistä tuntee henkilökohtaista vastuuta ilmastonmuutoksen hillitsemisestä (vuonna 2018). Suomessa on kaikista EU:n jäsenvaltioista suurin prosenttiosuus naisista, jotka tuntevat henkilökohtaista vastuuta ilmastonmuutoksen torjumisesta, ja naisten ja miesten välinen ero asenteissa on myös selkeästi EU:n keskiarvoa suurempi.

ANTI-GENDER-LIIKEHDINNÄN JA POPULISMIN NOUSU ON UHKA NAISTEN, TYTTÖJEN JA SATEENKAARI-IHMISTEN OIKEUKSILLE, SEKSUAALI- JA LISÄÄNTYMISOIKEUKSILLE JA ILMASTOPOLIITIKALLE.

Ulkoministeriön teettämän tutkimuksen²³⁵ mukaan myös suomalaisten kehitysyhteistyöhön liittyvät mielipiteet ovat erittäin sukupuolittuneita. Kun peräti 80 prosenttia naisista pitää kehitysyhteistyötä erittäin tärkeänä tai melko tärkeänä, miehistä tätä mieltä on vain 46 prosenttia. Miesten asenteet kehitysyhteistyötä kohtaan ovat koventuneet: 39 prosenttia miehistä raportoi suhtautumisensa kehitysyhteistyöhön muuttuneen kielteisemmäksi viime aikoina (naisista 26 prosenttia) ja yleisellä tasolla suomalaisten asenteet kehitysyhteistyötä kohtaan ovat polarisoituneet.

LÄHTEET

²²² Plan International, "Ilmastonmuutos uhkaa tyttöjen oikeuksia: Kehittyvissä maissa asuvat tytöt ovat erityisen haavoittuvia - ja keskeinen osa ilmastonmuutoksen ratkaisua" (Plan International Suomi, 2020).

²²³ European Institute for Gender Equality, "Gender Equality Index 2023 - Towards a Green Transition in Transport and Energy" (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2023).

²²⁴ European Institute for Gender Equality.

²²⁵ European Institute for Gender Equality.

²²⁶ European Institute for Gender Equality.

²²⁷ European Institute for Gender Equality.

²²⁸ DCA Alliance ym., "From Words to Action: Lessons from Nordic Efforts to Integrate Gender Equality in Climate Finance", 2021.

²²⁹ Gunn-Britt Retter, Susanna Israelsson, ja Tonje Winsnes Johansen, "Climate Change in Sápmi - an overview and a Path Forward" (The Saami Council & the Sámi Parliament in Norway, 2023).

²³⁰ Ulkoministeriön viimeisimmässä ohjelmarahoituskierroksessa vuosille 2022-25 ei yksikään naisjärjestö tai sateenkaarioikeuksia ajava järjestö saanut rahoitusta. Ei ole myöskään saatavilla virallista dataa siitä, kuinka hyvin Suomen kehitysyhteistyörahoitus tavoittaa etelän kansalaisjärjestöt, erityisesti naisjärjestöt tai sateenkaarijärjestöt, koska kaikki rahoitus kanavoidaan joko suurten monenkeskisten järjestöjen, kansainvälisten kansalaisjärjestöjen tai suomalaisten kansalaisjärjestöjen kautta.

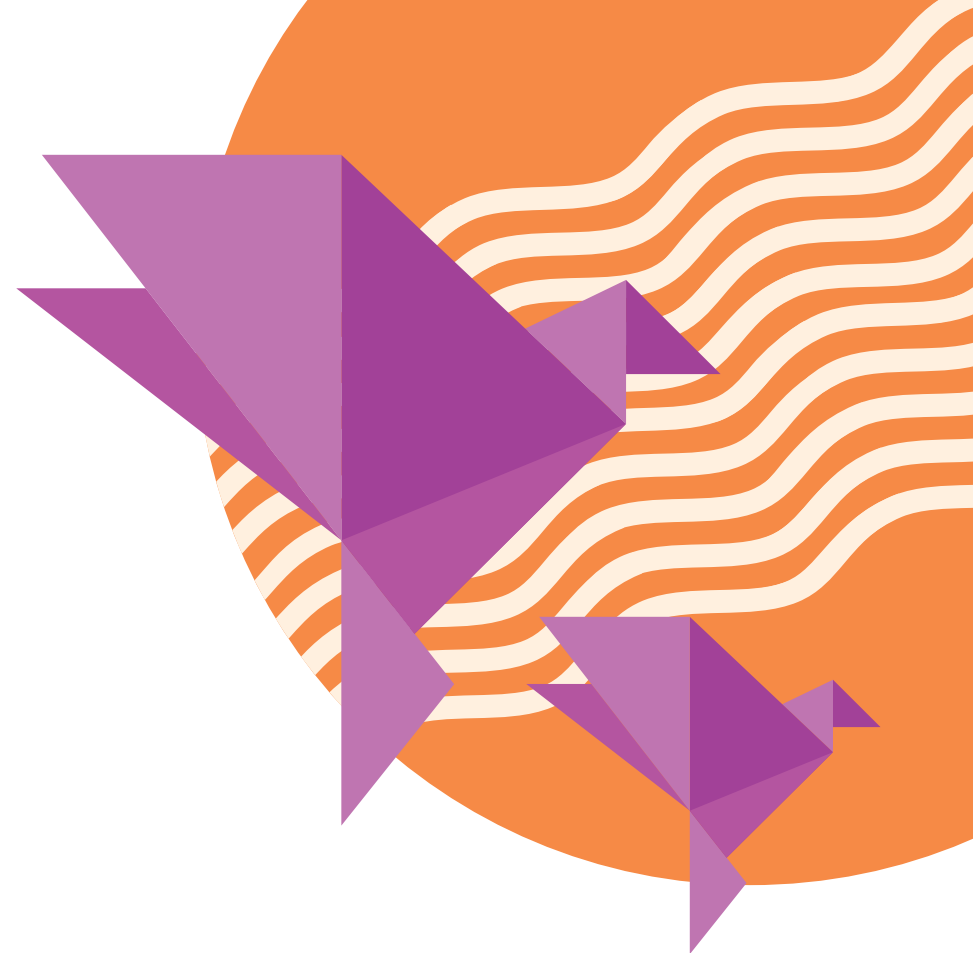
²³¹ Jamille Bigio ja Rachel Vogelstein, "Understanding Gender Equality in Foreign Policy: What the United States Can Do", Discussion Paper (New York: Council on Foreign Relations, 2020); Minna Lyytikäinen, "Turvaa ja tasa-arvoa: Suositukset tasa-arvon edistämiseksi Suomen ulkopoliitikassa" (Plan International Suomi, 2023).

²³² "Kehitysyhteistyötilastot", Fingo, viitattu 20. toukokuuta 2024, <https://fingo.fi/vaikuttaminen/kehityspoliittika/kehitysyhteistilastot/>.

²³³ Ulkoministeriö, "Ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko".

²³⁴ European Institute for Gender Equality, "Finland - Gender Equality Index 2023".

²³⁵ Tommi Saarnio ja Tuomo Turja, "Suomalaisten mielipiteet kehitysyhteistyöstä 2023", Tutkimusraportti - Ulkoministeriö (Taloustutkimus Oy, 2023).

**NAISJÄRJESTÖJEN KESKUSLIITON TOIMITTAMA
PEKING +30 -KANSALAI SJÄRJESTÖRAPORTTI
LAADITTIIN YHTEISTYÖSSÄ SEURAAVIEN
TAHOJEN KANSSA:**

AMNESTY INTERNATIONAL SUOMEN OSASTO	NICEHEARTS RY
CMI - MARTTI AHTISAARI PEACE FOUNDATION	OLYMPIAKOMITEA
DAISY LADIES RY	PLAN INTERNATIONAL SUOMI RY
DEMARINAISET RY	SETA RY
DIAKONISSALAITOS	SUOMEN AKATEEMISTEN NAISTEN LIITTO - FINLANDS KVINNLI GA AKADEMIKERS FÖRBUND RY
ENSI- JA TURVAKOTIEN LIITTO RY	SUOMEN KÄTILÖLIITTO - FINLANDS BARNMORSKEFÖRBUND RY
EUROOPPANAISET RY	SUOMEN LÄHETYSSEURA
FINLANDS SVENSKA IDROTT	SUOMALAINEN NAISLIITTO RY
FINLANDS SVENSKA MARTHAFÖRBUND RF	SUOMEN NAISYHDISTYS RY
GYNEKOLOGINEN POTILASJÄRJESTÖ KORENTO RY	SUOMEN NAISLÄÄKÄRIYHDISTYS - FINLANDS KVINNLI GA LÄKARES FÖRENING RY
HELSINKI PRIDE -YHTEISÖ	SUOMEN NNKY-LIITTO RY
IHMISOIKEUSLIITTO	SUOMEN PUNAINEN RISTI
IMETYKSEN TUKI RY	SUOMEN SOMALINAISTEN KEHITYS RY
KALEVALAISTEN NAISTEN LIITTO	SUOMEN VALKONAUHALIITTO RY
KOKOOMUKSEN NAISTEN LIITTO RY	SUOMEN VOIMISTELULIITTO RY
KUUROJEN LIITTO RY	SUOMEN WORLD VISION
LASTENSUOJELUN KESKUSLIITTO	SUOMEN YK-LIITTO
LOISTO SETTLEMENTTI RY	SVENSKA KVINNOFÖRBUNDET RF
LYÖMÄTÖN LINJA ESPOOSSA RY	TRANSFEMINIINIT RY
MARTTALIITTO RY	TUNNE RINTASI RY
MIELI RY	UN WOMEN SUOMI RY - FINLANDS UN WOMEN RF
MIELENTERVEYSPUOLI	VAMMAISTEN NAISTEN VALTAKUNNALLINEN YHDISTYS - RUSETTI RY
MONIKA-NAISET LIITTO RY	VARHAISKASVATUKSEN OPETTAJIEN LIITTO RY
MONIMUOTOISET PERHEET -VERKOSTO	VASEMMISTONAISET
MOTHERS IN BUSINESS MIB RY	VÄESTÖLIITTO RY
NAISTEN LINJA SUOMESSA RY	VIHREÄT NAISET RY
NAISTENKARTANO RY	WIFT FINLAND RY - WOMEN IN FILM AND TELEVISION FINLAND
NAISASIALIITTO UNIONI	ZONTA INTERNATIONAL
NAISJÄRJESTÖT YHTEISTYÖSSÄ NYTKIS RY	
NAISTOIMITTAJAT RY	
NAISMETSÄNHOITAJAT RY	